

Έκθεση παρακολούθησης της Κοινωνίας των Πολιτών σχετικά με την
υλοποίηση
του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για την ισότητα, την ένταξη και
τη συμμετοχή των Ρομά
στην Κύπρο

Έκθεση παρακολούθησης της Κοινωνίας των Πολιτών σχετικά
με την υλοποίηση
του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για την ισότητα, την
ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά
στην Κύπρο

Η έκθεση συντάχθηκε από τον Γεώργιο Τσιάκαλο, με την πολύτιμη συνδρομή της Χρύσως Πελεκανή.

Η έκθεση συντάχθηκε στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας **«Προπαρασκευαστική δράση – Πολιτική παρακολούθηση των Ρομά – Ενίσχυση της ικανότητας και της συμμετοχής των Ρομά και της κοινωνίας των πολιτών που υποστηρίζει τους Ρομά στην παρακολούθηση και** την αναθεώρηση των πολιτικών», η οποία υλοποιήθηκε από μια κοινοπραξία υπό την ηγεσία του Ινστιτούτου Δημοκρατίας του Πανεπιστημίου της Κεντρικής Ευρώπης (DI/CEU), στην οποία συμμετείχαν το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Οργανώσεων Ρομά (ERGO Network), η Fundació Secretariado Gitano (FSG) και το Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά (ERRC). Η πρωτοβουλία χρηματοδοτήθηκε από τη Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης και Καταναλωτών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG Just) στο πλαίσιο της σύμβασης παροχής υπηρεσιών αριθ. JUST/2020/RPAA/PR/EQUA/0095.

Το κείμενο αυτό αποτελεί ακριβή και πιστή μετάφραση της πρωτότυπης έκθεσης από τα αγγλικά στα ελληνικά και μεταφράστηκε από τον Γεώργιο Τσιάκαλο.

Η έκθεση παρουσιάζει τα ευρήματα των συντακτών και δεν αντανakλά απαραίτητα τις απόψεις της κοινοπραξίας ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	3
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1. ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	8
1.1. Βασικές εξελίξεις και αποτελεσματικότητα της υλοποίησης	8
1.2. Συνέργεια του Στρατηγικού Πλαισίου με εγχώριες και κοινοτικές δράσεις	11
1.3. Συμμετοχή των Ρομά στην υλοποίηση και την παρακολούθηση	13
2. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΝΑ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ	16
2.1. Καταπολέμηση του αντισιγχανισμού και των διακρίσεων	16
2.2. Εκπαίδευση	18
2.3. Απασχόληση	21
2.4. Υγειονομική περίθαλψη	22
2.5. Στέγαση, βασικές υπηρεσίες και περιβαλλοντική δικαιοσύνη	23
2.5. Κοινωνικές υπηρεσίες	23
2.6. Προστασία των παιδιών	24
2.7. Προώθηση (της ευαισθητοποίησης για) τις τέχνες, τον πολιτισμό και την ιστορία των Ρομά	25
3. ΕΣΤΙΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΡΟΜΑ	26
3.1. Στέγαση των Ρομά στην Κύπρο: Διαρκής διαχωρισμός και δομική εξάρτηση από την τουρκοκυπριακή περιουσία	26
3.1.1. Αποτελεσματικότητα του Στρατηγικού Πλαισίου στην αντιμετώπιση του προβλήματος	28
3.1.2. Συνέργεια με άλλες δράσεις	29
3.1.3. Συμμετοχή των Ρομά	30
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ	31
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	35
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ	37

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΓεΣΥ-Γενικό Σύστημα Υγείας

ΔΥΑ- Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης

ΕΕ – Ευρωπαϊκή Ένωση

ΜΚΟ – Μη Κυβερνητική Οργάνωση

ΥΚΕ – Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας

ΟΗΕ – Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΚΠ -Οργανώσεις της Κοινωνίας Πολιτών

CEDAW – Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών

CERD – Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων

CESCR – Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων

CEU – Κεντρικό Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο

CM – Committee of Ministers / Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης

CYPROM – Κυπριακή Ένωση Ρομά

DRA.SE / DRASE – Δράσεις για τη Σχολική και Κοινωνική Ένταξη

ECRI – Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας

ERRC – Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά

EURSF / EU RSF – Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για τους Ρομά

FCNM – Σύμβαση-Πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων

NHRI – Εθνικό Ίδρυμα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ορθό: μία Αρχή, όχι «Ιδρύματα»)

NRCP – Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά

NRIS – Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Ρομά 2017–2020

NRSF – Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Ρομά 2021–2030

RCM – Roma Civil Monitor

SRSS – Τεχνική βοήθεια από την ΕΕ

SWS – Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Η Κύπρος ενέκρινε το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για τους Ρομά 2021-2030 στις 13 Δεκεμβρίου 2021, ευθυγραμμίζοντάς το με τους στόχους της ΕΕ στους τομείς της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, της στέγασης, της υγείας και της κοινωνικής υποστήριξης. Το πλαίσιο βασίζεται κυρίως σε προγράμματα γενικού χαρακτήρα και στερείται ειδικού σχεδίου δράσης, διακριτού προϋπολογισμού, στόχων/δείκτες ειδικά για τους Ρομά και αποτελεσματικής δημόσιας παρακολούθησης — διαρθρωτικές παραλείψεις που περιορίζουν την υλοποίηση και τη λογοδοσία.

Ο αριθμός των Ρομά που διαμένουν στην Κύπρο υποεκτιμάται σημαντικά. Η απογραφή του 2021 κατέγραψε μόνο περίπου 250 άτομα, αγνοώντας εντελώς τους μη Κύπριους Ρομά, ο αριθμός των οποίων μπορεί να ανέρχεται σε χιλιάδες. Ως αποτέλεσμα, ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού των Ρομά, τόσο των Κύπριων όσο και των μη Κύπριων, εξαιρείται από το πεδίο υλοποίησης και τα οφέλη της Εθνικής Στρατηγικής.

Υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου

Αν και πιο ισχυρή από την προηγούμενη περίοδο 2017-2020, η υλοποίηση της νέας Στρατηγικής εξακολουθεί να στερείται συγκεκριμένου σχεδίου δράσης, προϋπολογισμού ή μετρήσιμων στόχων για τους Ρομά. Οι περισσότερες πρωτοβουλίες βασίζονται σε προγράμματα γενικού ενδιαφέροντος. Μόνο στον τομέα της εκπαίδευσης παρατηρείται ορατή πρόοδος – η φοίτηση έχει βελτιωθεί χάρη σε μέτρα ένταξης και προγράμματα στήριξης –, ενώ οι τομείς της στέγασης, της απασχόλησης και της υγείας παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αμετάβλητοι και δεν στοχεύουν επαρκώς. Η συμμετοχή είναι ελάχιστη, η παρακολούθηση είναι κατακερματισμένη και η συλλογή δεδομένων είναι ανεπαρκής.

Οι δομές παρακολούθησης παραμένουν αδύναμες. Η επιτροπή για την πρόοδο του Στρατηγικού Πλαισίου υπάρχει, αλλά δεν έχει δημοσιεύσει εκθέσεις ή δεδομένα, και η εκπροσώπηση των Ρομά δεν είναι σαφής. Η απουσία αναλυτικών στατιστικών στοιχείων εμποδίζει την αξιολόγηση βάσει τεκμηριωμένων στοιχείων. Το εθνικό σημείο επαφής για τους Ρομά στερείται των πόρων και της εξουσίας για διατομεακό συντονισμό, περιορίζοντας την αξιολογητική ικανότητα του πλαισίου.

Η συμμετοχή των Ρομά στην υλοποίηση και την παρακολούθηση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου είναι ελάχιστη. Το πλαίσιο αναπτύχθηκε χωρίς διαβούλευση με τους Ρομά και από το 2017 δεν λειτουργεί καμία λειτουργική Εθνική Πλατφόρμα Ρομά. Η μόνη ΟΚΠ των Ρομά, η CYPROM, έχει μόνο συμβουλευτικό ρόλο στην επιτροπή παρακολούθησης, με αποτέλεσμα η κοινότητα να αποκλείεται σε μεγάλο βαθμό από τον σχεδιασμό πολιτικών και τη λήψη αποφάσεων..

Ανασκόπηση της κατάστασης ανά θεματικό τομέα

Ο **αντιτσιγγανισμός** παραμένει υποτιμημένος στις πολιτικές και στην πράξη. Οι Ρομά αντιμετωπίζουν διαρκή διακρίσεις στον τομέα της στέγασης, της εκπαίδευσης και της πρόσβασης σε υπηρεσίες, οι οποίες επιδεινώνονται από γλωσσικά και διοικητικά εμπόδια. Οι μηχανισμοί υποβολής καταγγελιών δεν διαθέτουν κατηγορίες ειδικά για τους Ρομά και η εφαρμογή των σχετικών νομοθετικών κανόνων είναι αδύναμη. Οι Ρομά υφίστανται πολλαπλές μορφές διακρίσεων, μεταξύ των οποίων και ο στιγματισμός ως ομιλητές της τουρκικής γλώσσας. Ορισμένες οικογένειες μετακομίζουν στις περιοχές που κατέχει η Τουρκία λόγω του αποκλεισμού και της εχθρότητας που αντιμετωπίζουν. Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο αναφέρεται στον αντιτσιγγανισμό, αλλά δεν τον μεταφράζει σε στοχευμένες δράσεις.

Η **εκπαίδευση** είναι ο πιο ανεπτυγμένος πυλώνας, με στοχευμένα μέτρα όπως προγράμματα τύπου DRASE, γλωσσική υποστήριξη και υλική βοήθεια που βελτιώνουν τη συμμετοχή σε εστιασμένα σχολεία. Ωστόσο, η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου παραμένει υψηλή, η μετάβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι αδύναμη και δεν υπάρχουν συγκεκριμένοι στόχοι για τους Ρομά όσον αφορά την εγκατάλειψη του σχολείου. Οι πρωτοβουλίες συγκεντρώνονται στη Λεμεσό και παραμένουν εξαρτώμενες από τα έργα. Η απουσία παρακολούθησης σε επίπεδο συστήματος και μόνιμων διαμεσολαβητών περιορίζει τη βιωσιμότητα. Η εγγραφή στην προσχολική εκπαίδευση έχει βελτιωθεί στον Άγιο Αντώνιο, αλλά τα οφέλη είναι εύθραυστα χωρίς θεσμικές εγγυήσεις.

Ο πυλώνας της **απασχόλησης** στερείται στόχων, δράσεων προσέγγισης και δεικτών ειδικά για τους Ρομά. Οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης δεν συλλέγουν δεδομένα ανά εθνικότητα και η συμμετοχή των Ρομά σε μέτρα ενεργοποίησης είναι ελάχιστη. Τα διαρθρωτικά εμπόδια – χαμηλό επίπεδο αλφαριθμητισμού, γλωσσικά εμπόδια και διακρίσεις – παραμένουν ανεπίλυτα. Δεν έχουν εφαρμοστεί εξατομικευμένα προγράμματα που να συνδυάζουν διορθωτική εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση και διαμεσολάβηση εργοδοτών. Το NRSF βασίζεται αποκλειστικά σε γενικά προγράμματα, τα οποία δεν έχουν αποφέρει μετρήσιμα αποτελέσματα.

Το Γενικό Σύστημα Υγείας (ΓΕΣΥ) υπάρχει κατ' αρχήν, αλλά τα γλωσσικά εμπόδια και τα εμπόδια πλοήγησης παρεμποδίζουν την πρόσβαση. Πολλοί Ρομά παραμένουν μη καταχωρημένοι και η διαμεσολάβηση στον τομέα της υγείας δεν έχει θεσμοθετηθεί. Δεν υπάρχουν δείκτες προληπτικής φροντίδας και συνέχειας. Η προβολή είναι *ad hoc* και η εξάρτηση από άτυπους διερμηνείς παραμένει. Οι οικογένειες Ρομά συχνά προσφεύγουν σε υπηρεσίες στις κατεχόμενες περιοχές λόγω της δυσπιστίας και των κενών επικοινωνίας στα δημόσια νοσοκομεία.

Η **στέγαση** αποτελεί το πιο κρίσιμο έλλειμμα. Οι Ρομά κατοικούν κυρίως σε ερειπωμένα τουρκοκυπριακά ακίνητα, τα οποία χαρακτηρίζονται από υπερπληθυσμό και διακοπές στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας. Μια υπολειμματική προκατασκευασμένη συνοικία παραμένει στην Κάτω Πολυμιδιά. Το NRSF δεν έχει θέσει χρηματοδοτούμενους, χρονικά δεσμευτικούς στόχους για τη στέγαση ή την κατάρτιση του διαχωρισμού. Η εξάρτηση από γενικά προγράμματα δεν έχει μειώσει τον διαχωρισμό. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις μετανάστευσης από τις γειτονιές των Ρομά, αλλά οι αιτίες παραμένουν ανεξερεύνητες. Η απουσία στρατηγικής στέγασης ειδικά για τους Ρομά συνιστά ελεγχόμενο διαχωρισμό και ενέχει τον κίνδυνο παραβίασης της νομοθεσίας της ΕΕ κατά των διακρίσεων.

Η πρόσβαση σε προγράμματα **κοινωνικής προστασίας** (π.χ. γενικό ελάχιστο εισόδημα) είναι, κατ' αρχήν, καθολική, αλλά η προβολή και η διαμεσολάβηση είναι περιορισμένες. Οι Ρομά αντιμετωπίζουν διοικητικά εμπόδια και αδικαιολόγητες ακυρώσεις παροχών. Δεν υπάρχει ειδική παρακολούθηση της χρήσης ή των αποτελεσμάτων για τους Ρομά. Το NRSF δεν ορίζει διαμεσολαβητές για τους Ρομά ούτε θέτει στόχους για τις κοινωνικές υπηρεσίες. Τοπικές πρωτοβουλίες, όπως τα κέντρα MiHub, προσφέρουν μερική υποστήριξη, αλλά δεν είναι κλιμακωτές ούτε ενσωματωμένες στις κοινότητες Ρομά.

Τα παιδιά Ρομά αντιμετωπίζουν ευπάθειες λόγω φύλου, με τους πρόωρους γάμους και την εγκατάλειψη του σχολείου να επηρεάζουν δυσανάλογα τα κορίτσια. Το σχολείο είναι ένας βασικός χώρος προστασίας, αλλά η κινητικότητα και η έλλειψη εγγράφων καθιστούν τα παιδιά αόρατα στις υπηρεσίες. Δεν υπάρχουν στοχευμένοι μηχανισμοί πρόληψης ή παρακολούθησης. Η υποστήριξη των γονέων είναι σποραδική και δεν επεκτείνεται συστηματικά στις οικογένειες Ρομά.

Η **πολιτιστική ορατότητα των Ρομά** εξαρτάται από *ad hoc* πρωτοβουλίες σχολείων και δήμων, όπως οι εκδηλώσεις για την Παγκόσμια Ημέρα των Ρομά. Κανένα εθνικό πρόγραμμα δεν ενσωματώνει την ιστορία ή τη γλώσσα των Ρομά στα σχολικά προγράμματα. Οι δραστηριότητες Kurbetcha υπάρχουν σε τοπικό επίπεδο, αλλά στερούνται θεσμικής υποστήριξης. Απαιτείται συστηματική τεκμηρίωση και πολιτιστικές εκδηλώσεις για την καταπολέμηση του στιγματισμού και την ενίσχυση της ταυτότητας.

Εστίαση σε βασικά ζητήματα που επηρεάζουν τους Ρομά

Η στέγαση των Ρομά στην Κύπρο παραμένει διαρθρωτικά διαχωρισμένη. Η συνεχιζόμενη εξάρτηση από τουρκοκυπριακές ιδιοκτησίες και προκατασκευασμένες μονάδες συντηρεί τον αποκλεισμό. Δεν γίνονται νέες κατανομές ή συστηματικές επισκευές και η ανασφάλεια της κατοχής συνεχίζεται. Το NRSF στερείται στόχων, δεικτών ή χρηματοδότησης για τη στέγαση. Τα όργανα της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης ζητούν επανειλημμένα την κατάρτιση του διαχωρισμού και στοχευμένες επενδύσεις. Χωρίς μια στρατηγική στέγασης ειδικά για τους Ρομά, η Κύπρος κινδυνεύει να μην συμμορφωθεί με το δίκαιο της ΕΕ. Η συμμετοχή στις αποφάσεις για τη στέγαση είναι ελάχιστη και οι προσπάθειες μετεγκατάστασης έχουν αποτύχει λόγω έλλειψης συν-σχεδιασμού. Απαιτείται επείγοντως ένα δομημένο σχέδιο επανένταξης με βάση τις ανάγκες.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Κυπριακή Δημοκρατία εκτιμά ότι ο πληθυσμός των Ρομά ανέρχεται σε μόλις 650 έως 1.250 άτομα — μόλις το 0,1 % του συνολικού πληθυσμού — που συγκεντρώνονται κυρίως στις περιοχές της Λεμεσού και της Πάφου. Ωστόσο, αυτή η μικρή κοινότητα φέρει ένα βαρύ φορτίο. Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1960, οι Ρομά εντάχθηκαν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα αντί να αναγνωριστούν ως ξεχωριστή εθνοτική μειονότητα. Αυτή η νομική επιλογή έχει, για δεκαετίες, αρνηθεί την επίσημη αναγνώριση των ειδικών αναγκών και δικαιωμάτων των Ρομά. Στην πράξη, οι Κύπριοι Ρομά παραμένουν μεταξύ των πιο περιθωριοποιημένων ομάδων, αντιμετωπίζοντας υψηλά επίπεδα φτώχειας, χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ανεπαρκείς συνθήκες στέγασης και συνεχή διάκριση.

Ακόμη και αυτή η εκτίμηση είναι παραπλανητικά περιορισμένη. Στην πραγματικότητα, η Κύπρος φιλοξενεί σημαντικό αριθμό μη Κυπρίων Ρομά —ιδίως από την Ελλάδα και τα Βαλκάνια— που ζουν ή κυκλοφορούν στη χώρα για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Η παρουσία τους είναι σημαντική, αλλά δεν εμφανίζονται στις επίσημες στατιστικές και δεν εμπίπτουν στο πεδίο υλοποίησης του Στρατηγικού Πλαισίου. Εάν η κοινότητα είναι πράγματι τόσο μικρή, είναι δύσκολο να εξηγηθεί γιατί εξακολουθούν να απουσιάζουν αξιόπιστα στοιχεία. Με αριθμούς αυτής της κλίμακας, θα έπρεπε να είναι απολύτως εφικτό να συλλεχθούν ολοκληρωμένα στοιχεία και να σχεδιαστούν εξατομικευμένα σχέδια ένταξης, ισότητας και συμμετοχής σε επίπεδο κάθε οικογένειας, ακόμη και κάθε ατόμου.

Η Κύπρος ενέκρινε το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για τους Ρομά 2021-2030 (NRSF) τον Δεκέμβριο του 2021, αντικαθιστώντας την προηγούμενη στρατηγική ένταξης 2017-2020.¹ Το νέο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο, αν και βασίζεται επίσης σε γενικές πολιτικές, είναι πιο ισχυρό ως προς τον σχεδιασμό και τα προτεινόμενα μέτρα σε σύγκριση με τον προκάτοχό του.² Δίνει έμφαση σε μια προσέγγιση ενσωμάτωσης, που σημαίνει ότι η ένταξη των Ρομά επιδιώκεται μέσω ευρύτερων προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης που απευθύνονται σε όλες τις ευάλωτες ομάδες, και όχι μέσω ειδικών προγραμμάτων για τους Ρομά. Η προσέγγιση αυτή συνδέει τις δράσεις που αφορούν τους Ρομά με τις υφιστάμενες εθνικές στρατηγικές (π.χ. την Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Πολιτικής 2021-2027) και τις γενικές υπηρεσίες. Σημειώνεται ότι η NRSF εισήγαγε μια διάταξη που επιτρέπει την αναθεώρηση και την επικαιροποίηση πριν από το τυπικό διάστημα των πέντε ετών, σε περίπτωση που προκύψουν νέα ζητήματα³, αλλά κατά τη σύνταξη της παρούσας έκθεσης δεν είχε πραγματοποιηθεί καμία αναθεώρηση.

Παρά τις βελτιώσεις στη διαμόρφωση της στρατηγικής, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά. Το NRSF εγκρίθηκε χωρίς ειδικό σχέδιο δράσης ή ξεχωριστό προϋπολογισμό που να προορίζεται αποκλειστικά για μέτρα ένταξης των Ρομά.⁴ Στόχοι και δείκτες προσαρμοσμένοι στα αποτελέσματα των Ρομά απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό. Αντ' αυτού, το πλαίσιο βασίζεται σε γενικά μέτρα για ευάλωτους πληθυσμούς.

Η παρούσα έκθεση υπογραμμίζει επίσης μια βαθύτερη αλήθεια: οι Κύπριοι Ρομά υφίστανται διπλή διάκριση. Στιγματίζονται επειδή είναι Ρομά και, επιπλέον, επειδή μιλούν τουρκικά. Ορισμένοι αναγκάζονται να αναζητήσουν καταφύγιο στις τουρκοκρατούμενες περιοχές, όπου όμως παραμένουν και εκεί ξένοι, αναγκασμένοι να κρύβουν την ταυτότητά τους ως Ρομά για να αποφύγουν νέες μορφές προκατάληψης. Δεν ανήκουν πλήρως ούτε στη Δημοκρατία ούτε στην τουρκοκρατούμενη ζώνη.

Σύμφωνα με το στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά 2020-2030, η κυπριακή κυβέρνηση ενέκρινε στις 13 Δεκεμβρίου 2021 ένα νέο εθνικό στρατηγικό πλαίσιο για τους Ρομά (NRSF) 2021-2030. Η στρατηγική αυτή, η οποία εκπονήθηκε από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας, ως Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά, σε συνεργασία με τα αρμόδια υπουργεία και εγκρίθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο, αποσκοπεί να καλύψει πέντε πυλώνες —εκπαίδευση, απασχόληση, στέγαση, υγεία και κοινωνική στήριξη— στο πλαίσιο των διατομεακών αρχών της ισότητας, της ένταξης και της συμμετοχής. Η προσέγγιση που επιλέχθηκε ήταν η ενσωμάτωση: αντί να δημιουργηθούν ειδικές δομές για τους Ρομά, η στρατηγική αποσκοπούσε στην ένταξη των Ρομά μέσω των υφιστάμενων πολιτικών κοινωνικής ένταξης. Ως αποτέλεσμα, δεν δημιουργήθηκε ειδικός

¹ Republic of Cyprus. (2021). *Cyprus National Roma Strategic Framework 2021-2030*. Διαθέσιμο: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu-country/cyprus_en

² Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

³ ibid

⁴ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Διαθέσιμο: [https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22\[%22ecripublicationdate%20descending%22,%22ecridentifier%22\[%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22\]\]](https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22[%22ecripublicationdate%20descending%22,%22ecridentifier%22[%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22]])

προϋπολογισμός για τους Ρομά και δεν θεσπίστηκαν παράλληλοι μηχανισμοί παρακολούθησης. Η υλοποίηση βασίζεται στην υπόθεση ότι τα γενικά προγράμματα θα είναι επαρκή για τους Ρομά.

Σχετικά με την παρούσα έκθεση

Η παρούσα έκθεση προσφέρει μια ανεξάρτητη αξιολόγηση αυτής της υπόσχεσης. Εξετάζει την εφαρμογή από το 2021 έως το 2025 σε όλους τους τομείς του ΕΣΔΑ και σε διατομεακά θέματα όπως η καταπολέμηση των διακρίσεων, η συμμετοχή, τα δεδομένα και το φύλο. Αξιολογεί τη διακυβέρνηση και τον συντονισμό – ιδίως τον ρόλο του Εθνικού Σημείου Επαφής για τους Ρομά και τη διαυπουργική συνεργασία – την κινητοποίηση οικονομικών πόρων και την ευθυγράμμιση της προσέγγισης της Κύπρου με τα πρότυπα της ΕΕ, του Συμβουλίου της Ευρώπης και του ΟΗΕ. Όπου είναι δυνατόν, η ανάλυση βασίζεται σε δεδομένα, αξιολογήσεις και επιτόπιες επισκέψεις – για παράδειγμα, σε γειτονίες Ρομά όπως ο Άγιος Αντώνιος στη Λεμεσό. Η έκθεση καταλήγει προσδιορίζοντας τα κύρια κενά και διατυπώνοντας συγκεκριμένες, εφαρμόσιμες συστάσεις για τις κυπριακές αρχές, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, την κοινωνία των πολιτών των Ρομά και τους διεθνείς εταίρους.

Μεθοδολογία. Η ανάλυση βασίζεται σε συνδυασμό έρευνας γραφείου, επιτόπιας έρευνας και διαβουλεύσεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε μεταξύ της άνοιξης και του καλοκαιριού του 2025. Πραγματοποιήθηκε μία σε βάθος συνέντευξη με τον Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά (Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας). Άλλα υπουργεία παρείχαν γραπτές απαντήσεις σε μια σειρά δομημένων ερωτήσεων που διανεμήθηκαν εκ των προτέρων. Συγκεντρώθηκαν μαρτυρίες από μακροχρόνιους κατοίκους του Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό (μία διαχωρισμένη γειτονιά), ορισμένοι από τους οποίους έχουν συγγενείς στην Κάτω Πολεμιδιά (έναν διαχωρισμένο οικισμό με προκατασκευασμένα σπίτια) και είναι εξοικειωμένοι με τις συνθήκες διαβίωσης εκεί. Συγκεντρώθηκαν επιπλέον απόψεις από εκπαιδευτικούς που εργάζονται με μαθητές Ρομά. Δεν υπάρχουν επίσημες πληροφορίες σχετικά με τον τρέχοντα πληθυσμό των Ρομά που διαμένουν σε αυτές τις περιοχές.

Η ανασκόπηση των εγγράφων κάλυψε το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για τους Ρομά 2021–2030, την Έκτη Έκθεση της Κύπρου στο πλαίσιο της Σύμβασης-Πλαίσιο για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων (2024), την Ειδική Έκθεση του Διαμεσολαβητή για την Κοινότητα των Ρομά (2020), τις αξιολογήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τα ΕΣΠΜ των κρατών μελών (COM(2023) 7 τελικό, COM(2024) 422 τελικό), την έκτη έκθεση της ECRI για την Κύπρο (2023) και άλλες σχετικές αξιολογήσεις που δημοσιεύθηκαν τα τελευταία τρία χρόνια. Τμήματα του σχεδίου της έκθεσης κοινοποιήθηκαν σε επιλεγμένους εκπροσώπους των Ρομά και εμπειρογνώμονες για σχολιασμό και επικύρωση.

Τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσω της ποιοτικής αξιολόγησης των συνεντεύξεων, της διασταυρωτικής σύγκρισης με επίσημα έγγραφα και της τριγωνικής επιβεβαίωσης με τα ευρήματα ευρωπαϊκών και διεθνών μηχανισμών παρακολούθησης.

Συγγραφείς. Η έκθεση συντάχθηκε από τον Γεώργιο Τσιακάλο με τη συμβολή της Χρύσω Πελεκάνου.

Δήλωση σύγκρουσης συμφερόντων. Δεν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων στη σύνταξη ή την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου και η εργασία πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά στο πλαίσιο ανεξάρτητης παρακολούθησης.

Ευχαριστίες. Εκφράζουμε την ευγνωμοσύνη μας για τη συμβολή των Ρομά κατοίκων της Λεμεσού, των εκπαιδευτικών και των εμπειρογνομόνων που μοιράστηκαν τις απόψεις τους, καθώς και των υπουργείων που παρείχαν γραπτές απαντήσεις. Ευχαριστούμε επίσης το Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά για τη διευκόλυνση της διανομής του ερωτηματολογίου, την εξασφάλιση των απαντήσεων των υπουργείων και την παροχή διευκρινίσεων σε βασικά ζητήματα.

1. ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

1.1. Βασικές εξελίξεις και αποτελεσματικότητα της υλοποίησης

Η υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου μέχρι σήμερα συνοψίζεται εύστοχα από έναν εμπειρογνώμονα που ερωτήθηκε για την παρούσα έκθεση. Αν και οι παρατηρήσεις του αφορούσαν συγκεκριμένα την εκπαίδευση, αντανakλούν ζητήματα κοινά σε όλους τους τομείς πολιτικής. Προέκυψαν δύο κύριες προκλήσεις. Η πρώτη είναι η συνεχιζόμενη υποεκτίμηση του αριθμού των Ρομά λόγω του στίγματος, η οποία περιορίζει τη συμμετοχή τους και αποδυναμώνει τη στόχευση των μέτρων. Η δεύτερη αφορά την κατακερματισμένη παρακολούθηση και τον συντονισμό μεταξύ των φορέων, που μεταφέρει υπερβολική ευθύνη στα μεμονωμένα σχολεία και τους τοπικούς φορείς. Κατά συνέπεια, όπου η επίδραση του Στρατηγικού Πλαισίου είναι ορατή, περιορίζεται σε μεμονωμένες τοπικές πρακτικές (συγκεκριμένες τάξεις, στην περίπτωση της εκπαίδευσης) αντί να αποτελεί μέρος ενός συνεκτικού, εθνικού πλαισίου.⁵

Λόγω της έλλειψης παρακολούθησης, της συλλογής δεδομένων χωρίς διαχωρισμό βάσει εθνικής καταγωγής και του γεγονότος ότι το NRSF βασίζεται σε γενικές πολιτικές, είναι σχεδόν αδύνατο να παρακολουθηθούν οι εξελίξεις στην εφαρμογή σε όλους τους άλλους τομείς. Ο σχεδιασμός των γενικών πολιτικών του Στρατηγικού Πλαισίου δεν φαίνεται να φτάνει αποτελεσματικά στις κοινότητες Ρομά.

1.1.1 Αλλαγές στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο

Η έλλειψη λεπτομερούς σχεδίου δράσης και σαφούς προϋπολογισμού έχει επισημανθεί ως αδυναμία από τους φορείς παρακολούθησης. Για παράδειγμα, η ECRI του Συμβουλίου της Ευρώπης σημείωσε ότι, ενώ η Κύπρος περιέγραψε γενικούς στόχους στο NRSF, δεν τους συνόδευσε με συγκεκριμένο σχέδιο δράσης ή συγκεκριμένη χρηματοδότηση για την προώθηση της υλοποίησης τους.⁶ Η αρχική αξιολόγηση της ΕΚ παρατήρησε ομοίως ότι η Κύπρος θα μπορούσε να ενισχύσει το πλαίσιο της καθορίζοντας σαφείς στόχους, βασικές γραμμές και κατανομές χρηματοδότησης για δράσεις που εστιάζονται στους Ρομά, αντί να βασίζεται αποκλειστικά σε προγράμματα γενικού ενδιαφέροντος.⁷ Σε απάντηση σε αυτές τις κριτικές, η ECRI το 2023 συνέστησε στις κυπριακές αρχές να αναπτύξουν ένα σχέδιο δράσης ειδικά για τους Ρομά, συνδεδεμένο με το NRSF, σε στενή διαβούλευση με εκπροσώπους των Ρομά, και να εξασφαλίσουν έναν ειδικό προϋπολογισμό για τα μέτρα του.⁸ Ωστόσο, μέχρι τον Αύγουστο του 2025, δεν είχε δημοσιευθεί κανένα αυτόνομο σχέδιο δράσης στο πλαίσιο του Στρατηγικού Πλαισίου, γεγονός που δείχνει ότι οι διαρθρωτικές ελλείψεις που εντοπίστηκαν κατά την έγκρισή του εξακολουθούν να υφίστανται.

1.1.2 Πρόσδος στην υλοποίηση

Η υλοποίηση από το 2021 είναι μέτρια. Επειδή το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο ενσωματώνει την ένταξη των Ρομά στις γενικές κοινωνικές πολιτικές, πολλές πρωτοβουλίες για τους Ρομά αποτελούν επεκτάσεις υφιστάμενων προγραμμάτων. Στον τομέα της εκπαίδευσης, έχουν αναφερθεί ορισμένα θετικά βήματα. Η εγγραφή και η φοίτηση των παιδιών Ρομά στα σχολεία έχουν βελτιωθεί την τελευταία δεκαετία και οι αρχές συνέχισαν μέτρα όπως το πρόγραμμα «Δράσεις για τη σχολική και κοινωνική ένταξη» σε ένα δημοτικό σχολείο με σχετικά υψηλή παρουσία Ρομά.⁹ Το πρόγραμμα αυτό παρέχει πρόσθετη διδακτική υποστήριξη (π.χ. βοηθοί δασκάλων, επιπλέον μαθήματα γλώσσας και μαθηματικών) και προσφέρει κίνητρα όπως δωρεάν γεύματα, τα οποία έχουν ενθαρρύνει τη συμμετοχή των παιδιών Ρομά.¹⁰ Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, η κυβέρνηση παρείχε συγκεκριμένα tablet και πρόσβαση στο διαδίκτυο σε όλους τους μαθητές Ρομά για να διευκολύνει την ηλεκτρονική μάθηση, μια

⁵ Συνέντευξη, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025.

⁶ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Διαθέσιμο: [https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22\[%22ecripublicationdate%20descending%22\],%22ecridentifier%22\[%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22\]](https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22[%22ecripublicationdate%20descending%22],%22ecridentifier%22[%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22])

⁷ Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

⁸ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: [https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22\[%22ecripublicationdate%20descending%22\],%22ecridentifier%22\[%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22\]](https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22[%22ecripublicationdate%20descending%22],%22ecridentifier%22[%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22])

⁹ *ibid*

¹⁰ *ibid*

πρακτική που επαινέθηκε ως μέσο για την πρόληψη περαιτέρω εκπαιδευτικών ανισοτήτων.¹¹ Τέτοια μέτρα δείχνουν ότι οι εκπαιδευτικοί στόχοι του Στρατηγικού Πλαισίου (βελτίωση της πρόσβασης σε μια συμπεριληπτική και ποιοτική εκπαίδευση) έχουν αρχίσει να υλοποιούνται.

Ωστόσο, η συνολική πρόοδος προς την επίτευξη των στόχων του Στρατηγικού Πλαισίου ήταν περιορισμένη και πολλές από τις προκλήσεις που είχαν εντοπιστεί τα προηγούμενα χρόνια παραμένουν. Για παράδειγμα, η πρόωπη εγκατάλειψη του σχολείου μεταξύ των Ρομά παραμένει υψηλή – πολύ λίγοι μαθητές Ρομά φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και σχεδόν κανένας δεν φτάνει στο πανεπιστήμιο.¹² Στον τομέα της στέγασης, οι βελτιώσεις είναι ελάχιστες: πολλοί Ρομά συνεχίζουν να ζουν σε υποβαθμισμένες συνθήκες, όπως απομονωμένοι αγροτικοί οικισμοί με προκατασκευασμένες μονάδες ή σε ερειπωμένα τουρκοκυπριακά σπίτια που παρέχονται «για ανθρωπιστικούς λόγους» από το Υπουργείο Εσωτερικών.¹³ Ορισμένες από αυτές τις κατοικίες δεν διαθέτουν αξιοπίστη παροχή ηλεκτρικού ρεύματος ή νερού, γεγονός που αντανάκλα τη συνεχιζόμενη παραμέληση των υποδομών. Ομοίως, στον τομέα της απασχόλησης, οι Ρομά αντιμετωπίζουν επίμονα υψηλά ποσοστά ανεργίας λόγω του χαμηλού επιπέδου εκπαίδευσης, των γλωσσικών φραγμών και των αποτρεπτικών παραγόντων (π.χ. απομακρυσμένες θέσεις εργασίας με χαμηλές αμοιβές). Υπάρχουν γενικές δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης, αλλά η συμμετοχή των Ρομά σε αυτά τα προγράμματα είναι πολύ χαμηλή, γεγονός που υποδηλώνει ότι η προβολή στο πλαίσιο του Στρατηγικού Πλαισίου δεν έχει υλοποιηθεί πλήρως ή δεν είναι ακόμη αποτελεσματική.¹⁴ Μια πιο λεπτομερής περιγραφή σε διάφορους τομείς πολιτικής παρέχεται στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας έκθεσης.

Η έκθεση υλοποίησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2023 σημείωσε ότι, ενώ η Κύπρος έχει αρχίσει να θέτει σε υλοποίηση δομές και προγράμματα στο πλαίσιο του νέου πλαισίου, το επίπεδο φιλοδοξίας και λεπτομέρειας εξακολουθεί να είναι ανεπαρκές για να διασφαλιστεί η επίτευξη των στόχων της ΕΕ για τους Ρομά έως το 2030 χωρίς πρόσθετες προσπάθειες.¹⁵

1.1.3 Αποτελεσματικότητα της παρακολούθησης

Με την έγκριση του Στρατηγικού Πλαισίου, η Κύπρος συνέστησε μια επιτροπή για την πρόοδο του Στρατηγικού Πλαισίου με σκοπό την παρακολούθηση και την αξιολόγηση της υλοποίησης του.¹⁶ Ωστόσο, τα διαθέσιμα στο κοινό έγγραφα δεν επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μιας σαφώς καθορισμένης επιτροπής που να περιλαμβάνει εκπροσώπους κυβερνητικών υπηρεσιών και ΜΚΟ/ΟΚΠ, ούτε τη δημοσίευση εκθέσεων παρακολούθησης, βασικών δεικτών ή προγραμμάτων συνεδριάσεων. Επιπλέον, μέχρι το 2025 δεν έχουν δημοσιευθεί δημόσιες εκθέσεις από την παρακολούθηση αυτής της επιτροπής και δεν είναι σαφές πόσο συχνά συνεδριάζει ή εάν εκπρόσωποι της κοινότητας των Ρομά συμμετέχουν άμεσα στις συζητήσεις της.¹⁷

Ιστορικά, η Κύπρος δεν διέθετε ξεχωριστό σύστημα παρακολούθησης της στρατηγικής για τους Ρομά, καθώς η ένταξη των Ρομά αντιμετωπιζόταν στο πλαίσιο ευρύτερων δομών κοινωνικής ένταξης. Η νέα επιτροπή αποτελεί την πρώτη ειδική προσπάθεια παρακολούθησης των αποτελεσμάτων που αφορούν συγκεκριμένα τους Ρομά. Αν και αυτό αποτελεί θετική εξέλιξη στα χαρτιά, η πρακτική του επίδραση φαίνεται μέχρι στιγμής περιορισμένη. Ανεξάρτητοι παρατηρητές επισημαίνουν ότι η έλλειψη αναλυτικών δεδομένων για τους Ρομά (βλ. 1.1.4 παρακάτω) εμποδίζει την ουσιαστική παρακολούθηση. Είναι δύσκολο για την επιτροπή να μετρήσει την πρόοδο στον τομέα της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, της υγείας ή της στέγασης των Ρομά, όταν οι επίσημες στατιστικές δεν παρακολουθούν ξεχωριστά τους Ρομά ως κατηγορία. Επιπλέον, η επιτροπή παρακολούθησης δεν διαθέτει ειδικό προϋπολογισμό ή προσωπικό και βασίζεται στο Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά (NRCP) του Υφυπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας για τον συντονισμό. Η αποτίμηση της ΕΚ για το 2023 υπογράμμισε ότι πολλά Εθνικά Σημεία Επαφής, συμπεριλαμβανομένου της Κύπρου, δεν είχαν ακόμη επαρκείς εξουσίες ή πόρους για τον αποτελεσματικό

¹¹ *ibid*

¹² *ibid*

¹³ *ibid*

¹⁴ *ibid*

¹⁵ European Commission. (2023). *Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks*. Διαθέσιμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0007>

¹⁶ Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

¹⁷ *ibid*

διατομεακό συντονισμό και την παρακολούθηση των πολιτικών ένταξης των Ρομά. Στην Κύπρο, το NRCP είναι μια μονάδα των Υπηρεσιών Κοινωνικής Πρόνοιας και, ενώ συμμετέχει στις επιτροπές παρακολούθησης των κονδυλίων της ΕΕ, έχει περιορισμένη ικανότητα να προωθήσει μονομερώς την παρακολούθηση του Στρατηγικού Πλαισίου και τον διαυπουργικό συντονισμό. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι η εμπειρία από τη σύνταξη της παρούσας έκθεσης ήταν θετική όσον αφορά τον συντονιστικό ρόλο που διαδραμάτισε το Εθνικό Σημείο Επαφής, ιδίως όσον αφορά τη διανομή του ερωτηματολογίου στα αρμόδια υπουργεία, ακόμη και αν δεν απάντησαν εν τέλει όλα.

1.1.4 Συλλογή δεδομένων

Η συλλογή δεδομένων για τους Ρομά στην Κύπρο είναι ιδιαίτερα ανεπαρκής, γεγονός που υπονομεύει τόσο τον σχεδιασμό πολιτικών όσο και την παρακολούθηση. Το βασικό πρόβλημα είναι ότι η Κυπριακή Δημοκρατία δεν αναγνωρίζει επίσημα τους Ρομά ως ξεχωριστή εθνοτική μειονότητα για στατιστικούς σκοπούς. Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1960, οι Ρομά με κυπριακή υπηκοότητα θεωρούνταν ιστορικά μέρος της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Ως αποτέλεσμα, τα κυβερνητικά αρχεία και οι απογραφές έχουν παραδοσιακά ομαδοποιήσει τους Ρομά σε ευρείες κατηγορίες όπως ο «τουρκόφωνος» πληθυσμός, χωρίς να διακρίνουν την ταυτότητα των Ρομά. Αυτή η πρακτική έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχουν αξιόπιστα επίσημα στοιχεία σχετικά με το μέγεθος ή την κοινωνικοοικονομική κατάσταση του πληθυσμού των Ρομά – οι εκτιμήσεις για τον πληθυσμό των Ρομά στην Κύπρο είναι ασαφείς (περίπου 650-1.250 άτομα, ή 0,1% του πληθυσμού) και προέρχονται από εξωτερικές πηγές. Πρόσφατα έχουν γίνει κάποιες κινήσεις για τη βελτίωση της συλλογής δεδομένων. Συγκεκριμένα, η εθνική απογραφή του 2021 επέτρεψε για πρώτη φορά στους ερωτηθέντες να αυτοπροσδιοριστούν ως «Κύπριοι Ρομά» στην ερώτηση σχετικά με την εθνοτική/θρησκευτική ομάδα, αντανακλώντας μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση στην αναγνώριση των Ρομά στα δεδομένα.

Σε απάντηση στα αιτήματά μας για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ταυτοποίηση βάσει απογραφής, η CYPSTAT επιβεβαίωσε¹⁸ ότι η προαιρετική ερώτηση της Απογραφής Πληθυσμού και Κατοικιών 2021 σχετικά με την εθνοτική/θρησκευτική ομάδα απέδωσε μόνο 243 άτομα που αυτοδηλώθηκαν ως μέλη της κοινότητας των Ρομά σε περιοχές υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η καταμέτρηση ακολουθεί τον κανόνα της ΕΕ για τη «συνήθη διαμονή» (παρουσία ≥ 12 μηνών ή πρόθεση παραμονής ≥ 12 μηνών). Η CYPSTAT διευκρίνισε επίσης ότι, ενώ οι επιλογές απαντήσεων «Ρομά/Γκουρμπέτι» και «Ρομά (Χριστιανοί Ορθόδοξοι)» συμπεριλήφθηκαν σύμφωνα με τις οδηγίες των εμπειρογνομόνων του Συμβουλίου της Ευρώπης που συναντήθηκαν με την κοινότητα τον Ιούλιο του 2019, διαμεσολαβητές των Ρομά δεν συμμετείχαν άμεσα στο σχεδιασμό ή τη δοκιμή της ερώτησης της απογραφής.

Το Εθνικό Σημείο Επαφής εξήγησε στη συνέντευξή μας ότι είναι δύσκολο να καταγραφεί ο ακριβής αριθμός των Ρομά στην Κύπρο. Στην απογραφή πληθυσμού του 2021, δεν υπήρξε σημαντική ανταπόκριση. Ένα σημαντικό ζήτημα είναι ότι οι Ρομά συνήθως αυτοπροσδιορίζονται ως Τουρκοκύπριοι και όχι ως Ρομά. Επιπλέον, υπάρχει εποχιακή κινητικότητα εντός του πληθυσμού, ιδίως κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, όταν πολλοί μετακινούνται στις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου. Οι εμπειρογνώμονες εξήγησαν ότι αυτοπροσδιορίζονται ως τέτοιοι, σε μια προσπάθεια να ξεφύγουν από τις επιπτώσεις του αντισημιτισμού.

Το ίδιο το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο δεν περιλαμβάνει μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση των αναγκών ή βασικά στοιχεία για τους Ρομά.¹⁹ Αναγνώρισε τους περιορισμούς της προστασίας των δεδομένων όσον αφορά τη συλλογή εθνοτικών δεδομένων, αλλά αυτό είχε ως αποτέλεσμα μια στρατηγική που βασίστηκε σε γενικές γνώσεις και μελέτες μικρής κλίμακας και όχι σε αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία. Για παράδειγμα, το πλαίσιο αναφέρει ποιοτικά ζητήματα (όπως το χαμηλό ποσοστό ολοκλήρωσης της σχολικής φοίτησης ή οι κακές συνθήκες στέγασης), χωρίς όμως να ποσοτικοποιεί την έκταση αυτών των προβλημάτων μεταξύ των Ρομά λόγω της έλλειψης επίσημων δεδομένων.

Αυτό το κενό στα δεδομένα αναγνωρίζεται ευρέως ως εμπόδιο. Η έκθεση Roma Civil Monitor του 2022 χαρακτήρισε την απουσία ανάλυσης και διατομεακής συλλογής δεδομένων για τους Ρομά ως «σημαντική παράλειψη» στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο, υποστηρίζοντας ότι χωρίς τέτοια δεδομένα είναι δύσκολο να εφαρμοστεί αποτελεσματικά η αρχή της «ρητής αλλά όχι αποκλειστικής στόχευσης».²⁰ Η ECRI παρατήρησε επίσης

¹⁸ Απαντήσεις σε ερωτήσεις που απεστάλησαν από το Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά στην Κύπρο και διανεμήθηκαν στα αρμόδια υπουργεία (βλ. παράρτημα 2)

¹⁹ Roma Civil Monitor. (2022). Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την υλοποίηση του εθνικού στρατηγικού πλαισίου για τους Ρομά στην Κύπρο. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

²⁰ Roma Civil Monitor. (2022). Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την υλοποίηση του εθνικού στρατηγικού πλαισίου για τους Ρομά στην Κύπρο. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Διαθέσιμο στον ιστότοπο:

ότι η Κύπρος δεν διαθέτει μηχανισμό για τη συστηματική συλλογή δεδομένων σχετικά με περιστατικά μίσους ή διακρίσεων ειδικά κατά των Ρομά, γεγονός που εμποδίζει τις προσπάθειες αντιμετώπισης τέτοιων ζητημάτων.²¹ Μικρής κλίμακας έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί από ακαδημαϊκούς και ΜΚΟ για να καλύψουν το κενό – για παράδειγμα, μια επιτόπια μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 2016 στη Λεμεσό έριξε φως στα ποσοστά σχολικής διαρροής και στις συνθήκες διαβίωσης σε έναν οικισμό Ρομά.²² Ωστόσο, αυτές οι μεμονωμένες μελέτες δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τις επίσημες στατιστικές.

Σύμφωνα με έναν από τους ερωτηθέντες μας,²³ τα αξιόπιστα δεδομένα απαιτούν την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την κατάρτιση χαρτών από πόρτα σε πόρτα σε συνεργασία με τους δήμους και τους μεσολαβητές. Οι παλαιότεροι κατάλογοι των κοινοτήτων έχουν διασκορπιστεί σε ευρύτερα μητρώα, ενώ η επαναλαμβανόμενη κινητικότητα περιπλέκει την καταμέτρηση. Ο ερωτώμενος προτείνει ένα δομημένο πρόγραμμα χαρτογράφησης υπό την ηγεσία των δήμων ως το μόνο αξιόπιστο βήμα για τη δημιουργία μιας βάσης αναφοράς.

1.2 Συνέργεια του Στρατηγικού Πλαισίου με εγχώριες και κοινοτικές δράσεις

1.2.1 Συμπληρωματικές πολιτικές

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο της Κύπρου προορίζεται να λειτουργήσει σε συνέργεια με ευρύτερες εγχώριες πολιτικές κοινωνικής ένταξης και καταπολέμησης των διακρίσεων. Στην πραγματικότητα, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο είναι σε μεγάλο βαθμό μια συλλογή μέτρων που αφορούν τους Ρομά και προέρχονται από τις κύριες εθνικές στρατηγικές. Για παράδειγμα, συνδέεται ρητά με τη Στρατηγική Κοινωνικής Πολιτικής 2021-2027, πλαισιώνοντας την ένταξη των Ρομά ως μέρος των γενικών προσπαθειών για την υποστήριξη των ευάλωτων ομάδων. Οι βασικοί τομείς πολιτικής του Στρατηγικού Πλαισίου – εκπαίδευση, απασχόληση, υγεία, στέγαση – αντιστοιχούν σε υπάρχοντα εθνικά προγράμματα σε αυτούς τους τομείς. Η επίσημη άποψη είναι ότι οι Ρομά έχουν ίση πρόσβαση σε αυτές τις γενικές υπηρεσίες, οπότε δεν είναι πάντα απαραίτητα ξεχωριστά κάθετα προγράμματα. Ωστόσο, τα ευρήματα από επιτόπιες επισκέψεις, μαρτυρίες και συνεντεύξεις εμπειρογνομόνων που πραγματοποιήθηκαν για την παρούσα έκθεση, καθώς και διεθνείς πηγές παρακολούθησης, όπως η έκθεση της ECRI για το 2023²⁴, δεν επιβεβαιώνουν αυτή την εκτίμηση.

Ένα θέμα που προκαλεί ανησυχία είναι το κατά πόσον οι γενικές πολιτικές φτάνουν πραγματικά στις κοινότητες Ρομά. Προηγούμενες αξιολογήσεις επεσήμαναν ότι η αντιμετώπιση των ζητημάτων των Ρομά ως καθαρά οριζόντια μπορεί να οδηγήσει σε τυφλά σημεία – για παράδειγμα, οι δημόσιες υπηρεσίες μπορεί θεωρητικά να είναι ανοιχτές σε όλους, αλλά πρακτικά εμπόδια (γλώσσα, μεταφορές, διακρίσεις) μπορούν να εξακολουθήσουν να αποκλείουν τους Ρομά, εκτός εάν γίνουν στοχευμένες ενέργειες προσέγγισης.²⁵ Η συνέργεια του Στρατηγικού Πλαισίου με τις γενικές πολιτικές θα είναι αποτελεσματική μόνο εάν οι πολιτικές αυτές εφαρμόζονται με τρόπο που να προάγει την ένταξη. Αναγνωρίζοντας αυτό, έχουν εισαχθεί ορισμένα συμπληρωματικά μέτρα σε εθνικό επίπεδο: για παράδειγμα, το Υπουργείο Παιδείας έχει προσλάβει βοηθούς διδασκαλίας που μιλούν τουρκικά και διοργανώνει μαθήματα αλφαριθμητισμού για ενήλικες στη γλώσσα Gurbetcha, προκειμένου να εξυπηρετήσει καλύτερα τους Ρομά.²⁶

Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι διάφορες συμπληρωματικές εγχώριες πρωτοβουλίες σχετίζονται με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου. Για παράδειγμα, οι «Δράσεις για το Σχολείο και την Κοινωνική Ένταξη» στον τομέα της εκπαίδευσης (ένα εθνικό πρόγραμμα για σχολεία σε οικονομικά μειονεκτικές περιοχές) αξιοποιούνται για την υποστήριξη των μαθητών Ρομά, παρέχοντας επιπλέον διδακτική υποστήριξη και διαπολιτισμικούς μεσολαβητές σε ορισμένα σχολεία. Στον τομέα της υγείας, η κυβερνητική πολιτική της ελεύθερης πρόσβασης σε παιδιατρική περίθαλψη για όλα τα παιδιά και της γενικής κάλυψης υγείας για οικογένειες χαμηλού εισοδήματος ωφελεί

²¹ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: <https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22f%22ecripublicationdate%20descending%22f%22ecridentifier%22f%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22f%22>

²² *ibid*

²³ Συνέντευξη με τον επιθεωρητή πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, Δρ Κωνσταντίνου Κωνσταντίνου, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025

²⁴ Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

²⁵ Roma Civil Monitor. (2022). *Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την υλοποίηση του εθνικού στρατηγικού πλαισίου για τους Ρομά στην Κύπρο*. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

²⁶ Republic of Cyprus. (2024). *Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VI(2024)003)*. Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/6th-sr-cyprus-en/1680ae60b9>

θεωρητικά και τις οικογένειες Ρομά. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η στέγαση: τα προγράμματα κοινωνικής στέγασης της Κύπρου και η διαχείριση των κενών τουρκοκυπριακών ακινήτων εμπίπτουν σε ένα εθνικό πλαίσιο πολιτικής που περιλαμβάνει τους Ρομά αιτούντες μαζί με άλλους που έχουν ανάγκη. Το NRSF αναφέρεται σε αυτά τα προγράμματα ως μέσα για την αντιμετώπιση των στεγαστικών προβλημάτων των Ρομά, αν και αναγνωρίζει τους περιορισμούς τους (όπως η απομακρυσμένη τοποθεσία των προκατασκευασμένων σπιτιών και η ανεπαρκής υποδομή).²⁷

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο επίσης αναγνωρίζει τις εγχώριες στρατηγικές κατά των διακρίσεων και για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Διατυπώθηκε σε συμφωνία με την Εθνική Στρατηγική της Κύπρου για την Προστασία και την Προώθηση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων²⁸ και τις Εθνικές Πολιτικές κατά του Ρατσισμού/των Διακρίσεων.²⁹ Η αξιολόγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής διαπίστωσε ότι το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο προβλέπει την ευθυγράμμιση και τη συμπληρωματικότητα με άλλες εθνικές στρατηγικές σε τομείς όπως η καταπολέμηση της φτώχειας, η προώθηση της ισότητας των φύλων και η πρόσβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αναφέροντας συχνά τα σχετικά έγγραφα σε επίπεδο ΕΕ (π.χ. το Σχέδιο Δράσης της ΕΕ κατά του Ρατσισμού 2020-2025, τη Στρατηγική της ΕΕ για την Ισότητα των Φύλων) ως κατευθυντήριο πλαίσιο. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή σημείωσε επίσης ότι η NRSF δεν περιγράφει με σαφήνεια τον τρόπο με τον οποίο ευθυγραμμίζεται με αυτές τις άλλες εθνικές στρατηγικές σε συγκεκριμένους όρους.³⁰ Με άλλα λόγια, ενώ δηλώνεται η πρόθεση συμπληρωματικότητας, οι συγκεκριμένοι μηχανισμοί συντονισμού είναι ασαφείς.

1.2.2. Ευθυγράμμιση με τις δράσεις της ΕΕ

Η υλοποίηση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για τους Ρομά στην Κύπρο παρουσιάζει μέτρια ευθυγράμμιση με ευρύτερα μέσα της ΕΕ, όπως το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο και το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRP). Δεδομένου του σχετικά μικρού μεγέθους του πληθυσμού των Ρομά στην Κύπρο, είναι κατανοητό ότι η ένταξη των Ρομά δεν έχει αποτελέσει ξεχωριστό αντικείμενο εστίασης στο πλαίσιο αυτών των μηχανισμών συντονισμού υψηλού επιπέδου. Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο δεν έχει προσδιορίσει την ένταξη των Ρομά ως συγκεκριμένο τομέα μεταρρύθμισης, ούτε η Κύπρος έχει λάβει ειδικές συστάσεις για την άμεση αντιμετώπιση των δικαιωμάτων ή της κοινωνικής ένταξης των Ρομά.

Το κυπριακό RRP επικεντρώνεται κυρίως στην ενεργειακή μετάβαση, την ψηφιοποίηση και τις οριζόντιες μεταρρυθμίσεις στον τομέα της κοινωνικής προστασίας, οι οποίες μπορούν να ωφεληθούν έμμεσα τις κοινότητες Ρομά μέσω της βελτίωσης της πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες. Αν και το RRP δεν περιέχει στοιχεία που στοχεύουν στους Ρομά ή ρητές συνδέσεις με τους στόχους του NRSF, ορισμένα μέτρα – ιδίως εκείνα που προωθούν την κοινωνική συνοχή και την εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς – είναι δυνητικά συναφή.

Η αποτίμηση της Επιτροπής για την εφαρμογή του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου υπογράμμισε επίσης την ανεπαρκή πρόοδο προς την επίτευξη των στόχων για το 2030 και δεν ανέδειξε την Κύπρο ως παράδειγμα αποτελεσματικής ενσωμάτωσης του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου στα εργαλεία διακυβέρνησης σε επίπεδο ΕΕ.³¹ Στην πράξη, οι Ρομά στην Κύπρο μπορούν να επωφεληθούν έμμεσα από οριζόντια ταμεία, αλλά η απουσία στοχευμένων, ρητά συνδεδεμένων μέτρων σημαίνει ότι η ευθυγράμμιση των πολιτικών παραμένει αδύναμη.

1.2.3. Αντιμετώπιση των ανησυχιών προηγούμενων αξιολογήσεων

Τα βασικά προβλήματα που εντοπίστηκαν στον πρώτο κύκλο του RCM και επαναλήφθηκαν σε άλλες αξιολογήσεις, όπως η Έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Κύπρο 2023 και η Έκθεση για τη Χώρα 2025: Μη διακριτική μεταχείριση – Κύπρος. Για τη Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης και

²⁷ Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI). (2023). Έκθεση της ECRI για την Κύπρο (έκτος κύκλος). Στρασβούργο: Συμβούλιο της Ευρώπης

²⁸ <https://www.gov.cy/mjpo/en/departments-of-human-rights-anti-crime-and-correctional-policy-gender-violence/human-rights-unit/>

²⁹ Ο νόμος περί ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία του 2004 αντιμετωπίζει τις διακρίσεις λόγω φυλής και εθνικότητας στους τομείς της κοινωνικής προστασίας, της ιατρικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης και της πρόσβασης σε υπηρεσίες. Ισχύει επίσης ο νόμος περί ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία. Ο νόμος για την καταπολέμηση των φυλετικών και άλλων διακρίσεων εφαρμόζεται σε όλους τους τύπους διακρίσεων που σχετίζονται με τη φυλετική ή εθνική καταγωγή.

³⁰ European Commission. (2023). Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks. Διαθέσιμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0007>

³¹ Ibid

Καταναλωτών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.³²³³ —όπως η έλλειψη συμμετοχής των Ρομά στη χάραξη πολιτικής, η απουσία αναλυτικών δεδομένων, οι ανεπαρκώς σαφείς δείκτες και προϋπολογισμοί, καθώς και η επιμονή της διαχωρισμένης στέγασης και των κακών συνθηκών διαβίωσης—παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεπίλυτα.^{34,35}

Για παράδειγμα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, δεν έχει πραγματοποιηθεί συστηματική συλλογή ή δημοσίευση αναλυτικών δεδομένων, γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα ρητής, αλλά όχι αποκλειστικής, στόχευσης. Η ένταξη των Ρομά εξακολουθεί να εντάσσεται στις γενικές πολιτικές για τις «ευάλωτες ομάδες», με μόνο ορισμένες περιορισμένες στοχευμένες προσπάθειες στον τομέα της εκπαίδευσης. Τα προβλήματα στέγασης και υγείας που αναφέρθηκαν το 2022 εξακολουθούν να υφίστανται, με διαχωρισμένους οικισμούς όπως η Πολεμιδιά να συνεχίζουν να καταδεικνύουν την απουσία αποτελεσματικών μέτρων. Οι διατάξεις του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για την παρακολούθηση και την ενδιάμεση επανεξέταση δεν έχουν ακόμη μεταφραστεί σε δημόσια αξιολόγηση, και οι οργανώσεις Ρομά δεν έχουν αναλάβει ουσιαστικό ρόλο στην αξιολόγηση. Ενώ η εκπαίδευση είναι ο μόνος τομέας που παρουσιάζει κάποια αυξημένη προσοχή, τα ευρύτερα ζητήματα που τέθηκαν στον πρώτο κύκλο παρακολούθησης, στις αξιολογήσεις της Επιτροπής και από την κοινωνία των πολιτών παραμένουν ουσιαστικά ανεπίλυτα.

1.3. Συμμετοχή των Ρομά στην υλοποίηση και την παρακολούθηση

1.3.1. Συμμετοχή των ΟΚΠ των Ρομά στην υλοποίηση

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο καταρτίστηκε και εγκρίθηκε με ελάχιστη συμμετοχή των Ρομά και δεν υπάρχουν ενδείξεις για τη δημιουργία βιώσιμων μηχανισμών για τη συμμετοχή των Ρομά στην υλοποίηση.³⁶

Σύμφωνα με έναν από τους ερωτηθέντες μας, το στίγμα της³⁷ ωθεί πολλούς Ρομά να αυτοπροσδιορίζονται ως Τουρκοκύπριοι και όχι ως Ρομά, περιορίζοντας την επίσημη συμμετοχή και στρεβλώνοντας τα δεδομένα. Όπου η συμμετοχή είναι ισχυρότερη, βασίζεται στη δημοτική συνεργασία, σε μικρά πρακτικά έργα και σε δραστηριότητες που ενισχύουν την πολιτιστική ταυτότητα και δημιουργούν υπερηφάνεια και εμπιστοσύνη πριν από τον πολιτικό διάλογο.

Μέχρι στιγμής, η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στην υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου ήταν ελάχιστη. Κατά τη φάση σχεδιασμού της στρατηγικής, οι κυπριακές αρχές δεν συμπεριέλαβαν εκπροσώπους της κοινότητας των Ρομά ή την CYPROM, τη μόνη ΜΚΟ που υποστηρίζει τους Ρομά στην Κύπρο – οι διαβουλεύσεις περιορίστηκαν σε υπουργεία και κυβερνητικούς φορείς. Αυτό έθεσε τις βάσεις για μια προσέγγιση υλοποίησης από την κορυφή προς τη βάση.³⁸ Το ίδιο το έγγραφο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου δεν περιγράφει συγκεκριμένους ρόλους για τα μέλη της κοινότητας στην υλοποίηση των μέτρων, αλλά αναθέτει σε μεγάλο βαθμό τις ευθύνες σε κυβερνητικούς φορείς και παρόχους υπηρεσιών του γενικού πληθυσμού. Στην πράξη, από το 2021, οι Ρομά είχαν λίγες ευκαιρίες να αλληλεπιδράσουν με το Εθνικό Σημείο Επαφής, οι οποίες επικεντρώθηκαν κυρίως στον πολιτισμό, όπως η γιορτή της Διεθνούς Ημέρας των Ρομά³⁹. Μέχρι στιγμής, η Κύπρος έχει περιορίσει την υλοποίηση κυρίως στις κρατικές υπηρεσίες, αντί να επενδύσει σε συνεργασίες με ΟΚΠ και εκπροσώπους των Ρομά για την υλοποίηση κοινοτικών προγραμμάτων (π.χ. διαμεσολαβητές σε σχολεία ή προγράμματα προώθησης της υγείας).

³² Migration Policy Group. (2025). Country report: Non-discrimination – Cyprus. European Commission Directorate-General for Justice and Consumers. <https://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2025/09/2025-CY-Country-report-ND-final-for-web.pdf>

³³ U.S. Department of State. (2024). 2023 country reports on human rights practices: Cyprus. Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. <https://www.state.gov/reports/2023-country-reports-on-human-rights-practices/cyprus>

³⁴ Roma Civil Monitor. (2022). Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

³⁵ European Commission. (2023). Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks. Διαθέσιμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023DC0007>

³⁶ Roma Civil Monitor. (2022). Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

³⁷ Συνέντευξη με τον επιθεωρητή Δρ Κωνσταντίνο Κωνσταντίνου, Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου (18ο Δημοτικό), Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025

³⁸ Roma Civil Monitor. (2022). Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την υλοποίηση του εθνικού στρατηγικού πλαισίου για τους Ρομά στην Κύπρο. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

³⁹ <https://www.facebook.com/profile/100064799976910/search/?q=april%208>

Η ΟΚΠ CYPROM⁴⁰ έχει παράσχει ανατροφοδότηση και παρακολούθηση σχετικά με το ΕΣΕΑ. Ωστόσο, όσον αφορά την πραγματική εφαρμογή, όπως η εκτέλεση προγραμμάτων εκπαίδευσης ή απασχόλησης στο πλαίσιο του ΕΣΕΑ, ο οργανισμός αυτός δεν έχει επίσημα εξουσιοδοτηθεί ή χρηματοδοτηθεί από το κράτος για την εκτέλεση τέτοιων δραστηριοτήτων.

Ένα φόρουμ συμμετοχής ήταν η Επιτροπή για την Πρόοδο του ΕΣΑΠ (η επιτροπή παρακολούθησης που αναφέρεται στο 1.1.3). Σύμφωνα με πληροφορίες, από τις συζητήσεις με εμπειρογνώμονες, η κυβέρνηση προσκάλεσε ορισμένες ΜΚΟ να συμμετάσχουν σε αυτή την επιτροπή, αλλά δεν υπάρχουν περισσότερες πληροφορίες. Η CypRom συμμετέχει στην επιτροπή με συμβουλευτικό και όχι επιχειρησιακό ρόλο, ο οποίος, τουλάχιστον έμμεσα, δίνει στους Ρομά φωνή στις συζητήσεις παρακολούθησης.

Επιπλέον, από το 2017 οι Ρομά της Κύπρου δεν διαθέτουν καμία ειδική πλατφόρμα ή συμβουλευτικό όργανο για να επηρεάσουν την υλοποίηση των πολιτικών. Η προηγούμενη «Εθνική Πλατφόρμα για την Ένταξη των Ρομά» (η οποία συνεδρίασε για σύντομο χρονικό διάστημα το 2016-2017 με τη συμμετοχή Ρομά και διαμεσολαβητών) έπαψε να λειτουργεί, αφήνοντας ένα κενό στον δομημένο διάλογο. Χωρίς μια τέτοια πλατφόρμα, οι ΟΚΠ των Ρομά αναγκάστηκαν να βασίζονται σε ad hoc πιέσεις ή στη συμμετοχή σε ευρύτερα φόρουμ (όπως συνεδριάσεις της επιτροπής κατά των διακρίσεων) για να προωθήσουν την υλοποίηση μέτρων του Στρατηγικού Πλαισίου που ανταποκρίνονται πραγματικά στις ανάγκες της κοινότητας.⁴¹

Η απουσία ενός επίσημου μηχανισμού για τους Ρομά που θα βοηθά στην υλοποίηση τοπικών έργων – για παράδειγμα, συμβολή σε πολιτισμικά κατάλληλες μεθόδους διδασκαλίας ή διαμεσολάβηση μεταξύ αξιωματούχων και οικογενειών Ρομά – θεωρείται ως αδυναμία της προσέγγισης της Κύπρου. Όπως σημειώνεται στην έκθεση RCM του 2022, η «ιδιοκτησία» της κοινότητας των Ρομά επί των μέτρων ένταξης είναι ελάχιστη έως μηδενική, γεγονός που μπορεί να υπονομεύσει την επιτυχία των μέτρων αυτών.⁴²

1.3.2. Ρομά σε δημόσιους φορείς που εφαρμόζουν το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο

Σε γραφειοκρατικό επίπεδο, το Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά (NRCP) στεγάζεται στο Υφυπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας και στελεχώνεται αποκλειστικά από μη Ρομά επαγγελματίες (συνήθως κοινωνικούς λειτουργούς ή υπεύθυνους πολιτικής). Κανένα μέλος του προσωπικού του NRCP δεν έχει δηλωθεί δημόσια ως Ρομά. Ομοίως, τα διάφορα αρμόδια υπουργεία (εκπαίδευσης, υγείας, εργασίας, εσωτερικών) που είναι υπεύθυνα για τα μέτρα του Στρατηγικού Πλαισίου δεν φαίνεται να έχουν Ρομά υπαλλήλους που να έχουν ανατεθεί ειδικά σε αυτές τις πρωτοβουλίες.

Στον τομέα της εκπαίδευσης, για παράδειγμα, ενώ το Υπουργείο Παιδείας έχει προσλάβει Ρομά πολιτισμικούς μεσολαβητές ή βοηθούς δασκάλων που μιλούν τουρκικά σε περιορισμένη βάση σε ορισμένα σχολεία, αυτοί συνήθως απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου και όχι με μόνιμες θέσεις στο υπουργείο (και συχνά χρηματοδοτούνται από προγράμματα της ΕΕ και όχι από εθνικούς πόρους). Ένα παράδειγμα ήταν ένα πιλοτικό πρόγραμμα πριν από μερικά χρόνια, στο οποίο ένας μεσολαβητής Ρομά βοηθούσε σε ένα δημοτικό σχολείο στη Λεμεσό. Αυτό αξιολογήθηκε θετικά από τους παρατηρητές, αλλά τέτοιες θέσεις δεν έχουν θεσμοθετηθεί ούτε έχουν επεκταθεί.

1.3.3. Συμμετοχή των Ρομά στην παρακολούθηση και την αξιολόγηση

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα τμήματα, η συμμετοχή των Ρομά στην παρακολούθηση και την αξιολόγηση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου ήταν πολύ περιορισμένη. Η επιτροπή παρακολούθησης που συστάθηκε για το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο περιλαμβάνει ορισμένους εκπροσώπους ΜΚΟ⁴³, αλλά δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι περιλαμβάνει ευρεία εκπροσώπηση μελών της κοινότητας των Ρομά (εκτός ίσως από έναν ηγέτη

⁴⁰ Στην οποία συμμετέχουν και μέλη της κοινότητας των Ρομά και η οποία διευθύνεται από τη Χρύσω Πελεκάνη, η οποία συνέβαλε σημαντικά στην εκπόνηση της παρούσας έκθεσης.

⁴¹ Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

⁴² Ibid

⁴³ Το ακριβές όνομα των προσκεκλημένων οργανώσεων δεν μπορεί να επαληθευτεί.

μιας ένωσης Ρομά). Η Ένωση Ρομά Κύπρου δεν ορίστηκε επίσημα ως εταίρος παρακολούθησης, ούτε δημιουργήθηκαν συμβουλευτικά συμβούλια της κοινότητας στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για να μεταφέρουν την ανατροφοδότηση της κοινότητας στη διαδικασία αξιολόγησης.

Το αποτέλεσμα είναι ότι η παρακολούθηση έχει μέχρι στιγμής πραγματοποιηθεί από κυβερνητικούς αξιωματούχους, με ελάχιστη άμεση συμμετοχή των ατόμων που η πολιτική αυτή προορίζεται να εξυπηρετήσει. Η απουσία Εθνικής Πλατφόρμας για τους Ρομά από το 2017 (που εξετάζεται παρακάτω στην ενότητα 1.3.4) σημαίνει ότι δεν υπάρχει τακτικό φόρουμ όπου οι Ρομά μπορούν να εκφράσουν τις ανησυχίες τους ή να υποβάλουν εκθέσεις από το πεδίο σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των μέτρων του Στρατηγικού Πλαισίου. Σύμφωνα με την έκθεση RCM του 2022, από τις εφάπαξ διαβουλεύσεις το 2016-2017, ο πληθυσμός των Ρομά «δεν είχε καμία άλλη πλατφόρμα εκπροσώπησης ή πολιτικού διαλόγου και συμβολής» στην Κύπρο.⁴⁴

Αξίζει να σημειωθεί ότι η παρακολούθηση της Σύμβασης-Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις Εθνικές Μειονότητες (FCNM) στην Κύπρο έχει προτρέψει τη μεγαλύτερη συμμετοχή των μειονοτήτων στην αξιολόγηση των πολιτικών για τις μειονότητες. Στη γνωμοδότησή της του 2019, η Συμβουλευτική Επιτροπή του FCNM εξέφρασε τη λύπη της για το γεγονός ότι η Κύπρος δεν είχε δημιουργήσει ισχυρούς διαύλους για τη συμβολή των μειονοτήτων (συμπεριλαμβανομένων των Ρομά) στην αξιολόγηση των πολιτικών.⁴⁵ Ομοίως, η έκθεση της ECRI για το 2023 συνέστησε στις αρχές να διασφαλίσουν τη συμμετοχή της κοινωνίας των Ρομά στις διαδικασίες παρακολούθησης των προσπαθειών ένταξης των Ρομά.⁴⁶ Αυτές οι διεθνείς υποστηρικτικές θέσεις ενισχύουν την ανάγκη δημιουργίας ενός πιο συμμετοχικού συστήματος παρακολούθησης στην Κύπρο.

1.3.4. Συμβολή της Εθνικής Πλατφόρμας Ρομά στην υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου

Η Εθνική Πλατφόρμα Ρομά στην Κύπρο παρέμεινε ανενεργή μετά το 2017, όταν έληξε η αρχική πιλοτική χρηματοδότηση της ΕΕ.⁴⁷

Η πλατφόρμα, η οποία ξεκίνησε αρχικά το 2016 με την υποστήριξη της ΕΚ, πραγματοποίησε αρκετές συναντήσεις με εκπροσώπους των Ρομά και κυβερνητικούς αξιωματούχους, επιτρέποντας την έκφραση ανησυχιών μέσω διερμνέων και μεσολαβητών. Ωστόσο, χωρίς συνεχή χρηματοδότηση ή θεσμική δέσμευση, η πλατφόρμα έπαψε να λειτουργεί, με αποτέλεσμα τα βασικά μέτρα του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου να αναπτυχθούν χωρίς τη συμβολή της.⁴⁸

⁴⁴ Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

⁴⁵ Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities. (2019). *Fifth Opinion on Cyprus*. Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/5th-op-cyprus-en/16809f932e>

⁴⁶ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: <https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#!/%22sort%22{%22ecripublicationdate%20descending%22,%22ecridentifier%22{%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22}}>

⁴⁷ Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union. Διαθέσιμο: <https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2023/08/RCM2-2022-C4-Cyprus-CATALOGUE.pdf>

⁴⁸ Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union, σ. 19

2. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΝΑ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

2.1. Καταπολέμηση του αντιτσιγγανισμού και των διακρίσεων

Οι Ρομά στην Κύπρο αντιμετωπίζουν διακρίσεις και στιγματισμό και συχνά υφίστανται ρατσιστικά στερεότυπα, ρητορική μίσους και ρατσιστικές επιθέσεις.⁴⁹⁵⁰ Οι Ρομά στερεοτυπίζονται ως αγράμματοι ή συνδέονται με την εγκληματικότητα και την κατάχρηση κοινωνικών παροχών. Ακόμη και η αναγνώριση αυτού του ευρέως διαδεδομένου φαινομένου διακρίσεων σε υψηλό επίπεδο, για παράδειγμα από τον Επίτροπο Ισότητας κατά την Παγκόσμια Ημέρα των Ρομά το 2022,⁵¹ δεν έχει μεταφραστεί σε διαρκή πολιτική δράση. Οι Ρομά συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν διακρίσεις στην απασχόληση, την υγεία και τη στέγαση, ζώντας συχνά σε απομονωμένες ή ακατάλληλες συνθήκες. Οι Ρομά αναφέρουν ότι τους αρνούνται υπηρεσίες, τους παρακολουθούν οι καταστηματαρχές ή υποβάλλονται σε επιπλέον αστυνομικούς ελέγχους. Στον τομέα της εκπαίδευσης, συνεχίζονται οι πιέσεις για *de facto* διαχωρισμό, με γονείς που δεν είναι Ρομά να αποσύρουν τα παιδιά τους από τα «σχολεία Ρομά». Οι διακρίσεις στη στέγαση είναι επίσης συνηθισμένες, με τους ιδιοκτήτες να αρνούνται να νοικιάσουν σε οικογένειες Ρομά. Αυτές οι πρακτικές εμπίπτουν στον νόμο κατά των διακρίσεων, αλλά στην πράξη παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αδιαμφισβήτητες.

Κατά την περίοδο 2021-2025, ο αντιτσιγγανισμός στην Κύπρο παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ανεπίσημος στην καθημερινή πολιτική, και η επιβολή της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων παρέμεινε αδύναμη. Η 6η έκθεση της ECRI εξακολουθεί να περιγράφει επίμονες προκαταλήψεις και περιορισμένη λογοδοσία, και ζητά ένα σχέδιο δράσης με επίκεντρο τους Ρομά και καλύτερη επιβολή της ισότητας, υπογραμμίζοντας ότι ο Διαμεσολαβητής/ο φορέας ισότητας δεν μπορεί να εκδικάζει υποθέσεις, γεγονός που μειώνει την επίδρασή του.⁵²

Κάτοικοι του Αγίου Αντωνίου, μιας γειτονιάς που κατοικείται κυρίως από Ρομά, περιέγραψαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεών μας ένα κλίμα εκφοβισμού, αδιαφορίας και ανασφάλειας εντός και γύρω από τον οικισμό, το οποίο συνέβαλε στην αποχώρηση οικογενειών από την περιοχή. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η μαρτυρία ότι ένας υπάλληλος, ενώ ζητούσε επισκευές στο σπίτι, τους φώναξε: «Πηγαίνετε στον Ερντογάν!», μια εκδήλωση της πολλαπλής διάκρισης που υφίστανται οι Ρομά και οι Τουρκοκύπριοι. Επισημαίνουν επίσης διοικητικά εμπόδια – ιδίως για οικογένειες με έναν Τούρκο γονέα – που έχουν ως αποτέλεσμα τα παιδιά να μένουν χωρίς έγγραφα ταυτότητας και, κατά συνέπεια, χωρίς πρόσβαση σε υπηρεσίες. Αυτές οι εμπειρίες αντικατοπτρίζουν τόσο διαπροσωπική εχθρότητα όσο και διαρθρωτική διάκριση.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο πεδίο, τόσο οι εμπειρογνώμονες όσο και οι κάτοικοι περιέγραψαν ότι παρατηρείται πλέον μια ορατή μαζική μετεγκατάσταση στον κατεχόμενο τομέα, όπου προσφέρονται στους Ρομά ευνοϊκές συνθήκες στέγασης και οικονομική στήριξη. Το βάρος αυτού του ζητήματος είναι πράγματι σημαντικό, ωστόσο δεν υπάρχουν διαθέσιμα επίσημα στοιχεία σχετικά με αυτό. Επιπλέον, η επαλήθευση αυτού του ζητήματος είναι προβληματική, γεγονός που περιορίζει σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα περαιτέρω ανάλυσης αυτού του φαινομένου.

Σύμφωνα με έναν από τους ερωτηθέντες, η ανάγκη να κρύβουν την ταυτότητα των Ρομά έχει τις ρίζες της στην ιστορία. Οι Ρομά έχουν στερεοτυπηθεί άδικα ως έμποροι παλιοσίδερων, μικροκλέφτες ή κατά συρροή παραβάτες και θεωρούνται ευρέως ως «προβληματική ομάδα». Σε αυτό το κλίμα, θεωρείται «ασφαλέστερο» να αυτοπροσδιορίζονται ως Τουρκοκύπριοι παρά ως Ρομά – μια στρατηγική αυτοπροστασίας ενάντια στις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις.⁵³

⁴⁹ UN CERD. (2017). *Concluding Observations on the Combined Twenty-Third and Twenty-Fourth Periodic Reports of Cyprus*, CERD/C/CYP/CO/23-4, 2 June 2017, paragraphs 16, 18. Διαθέσιμο: <https://docs.un.org/en/CERD/C/CYP/CO/23-24>

⁵⁰ UN CESCR. (2016). *Concluding Observations on the Sixth Periodic Report of Cyprus*, E/C.12/CY0/CO/6, 28 October 2016, paragraph 13. Διαθέσιμο: <https://digitallibrary.un.org/record/856845?v=pdf>

⁵¹ Ομιλία της Επιτρόπου Ισότητας της Κύπρου (Επίτροπος Διοίκησης και Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Μαρία Στυλιανού Λοττίδη, Διαθέσιμο: <https://cyprus-mail.com/2022/04/08/collective-stigma-and-discrimination-against-roma-persists>

⁵² Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: <https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#1%22sort%221%22ecripublicationdate%20descending%221%22ecridentifier%221%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%221>

⁵³ *ibid*

Μια γυναίκα, που συμμετείχε στη συνέντευξη για την παρούσα έκθεση, περιέγραψε τα εμπόδια που αντιμετώπισε όταν προσπάθησε να εγγράψει τα παιδιά της χωρίς έγγραφα ταυτότητας, αποκαλύπτοντας ένα σαφές μοτίβο διακρίσεων. Παρά την επιβεβαίωση από ειδικούς ότι τα σχολεία πρέπει να δέχονται μαθητές χωρίς έγγραφα, στην πράξη τα παιδιά Ρομά απορρίπτονται, αποκαλύπτοντας ένα χάσμα μεταξύ νόμου και πραγματικότητας. Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα οξύ για τα παιδιά γονέων τουρκικής καταγωγής, στα οποία συχνά δεν χορηγούνται έγγραφα ταυτότητας. Πρόκειται για μια μορφή διπλής αποκλεισμού, λόγω του ότι είναι τόσο Ρομά όσο και τουρκόφωνοι.

Ένα άλλο παράδειγμα διακρίσεων είναι η αναφορά μιας εκπαιδευτικού ότι ένας συνάδελφός της υποτίμησε την εργασία της στο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου, ρωτώντας την γιατί «εργάζεται στο τουρκικό σχολείο». Η προσβλητική αυτή αναφορά ταυτόχρονα περιθωριοποίησε τους μαθητές ως «Τουρκοκύπριους» και διέγραψε την ταυτότητά τους ως Ρομά – ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα του πολυεπίπεδου, κανονικοποιημένου ρατσισμού που αντιμετωπίζουν. Σύμφωνα με έναν από τους ερωτηθέντες, οι Ρομά υφίστανται πολλαπλές διακρίσεις και αποκλεισμό τόσο από την ελληνοκυπριακή όσο και από την τουρκοκυπριακή κοινότητα.⁵⁴

Η «χρωματοαμβλύ» προσέγγιση της κυβέρνησης δεν αντιμετωπίζει άμεσα τον αντιτσιγγανισμό, υπονομεύοντας την πρόοδο σε όλους τους άλλους τομείς του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου. Ο όρος αυτός σπάνια χρησιμοποιείται στον δημόσιο διάλογο και η κυβέρνηση αναγνώρισε μόνο πρόσφατα τον ρατσισμό κατά των Ρομά. Η ΕΣΔΠ 2021-2030 αναφέρει την καταπολέμηση των διακρίσεων και του αντιτσιγγανισμού ως οριζόντιο ζήτημα, χωρίς όμως να προβλέπει συγκεκριμένες δράσεις, δείκτες ή ειδική χρηματοδότηση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η ΕΚΔΙ έχουν επισημάνει αυτό το κενό σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο δεν αντιμετωπίζει συγκεκριμένα τον αντιτσιγγανισμό, αλλά αναφέρεται στους Ρομά ως ομάδα-στόχο μόνο στην Εθνική Στρατηγική για την Προώθηση και την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (2021). Ο ορισμός του αντιτσιγγανισμού περιλαμβάνεται επίσης στον Κώδικα Δεοντολογίας του Υπουργείου Παιδείας του 2014.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι στην Κύπρο υπάρχει μηχανισμός καταγγελιών για την αναφορά περιστατικών ρατσισμού, αλλά δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένη κατηγορία για υποθέσεις που αφορούν τους Ρομά, όπως πιστοποιεί το Εθνικό Σημείο Επαφής.⁵⁵ Αυτό επιβεβαιώνει την έλλειψη στοχευμένης προσέγγισης (όπως και η έλλειψη μέτρων ή στόχων στο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο, δεδομένου ότι το ζήτημα επρόκειτο να επιλυθεί μέσω μιας γενικής προσέγγισης).

Το Υπουργείο Παιδείας έχει εκπονήσει έναν οδηγό για τη διαχείριση και την καταγραφή ρατσιστικών περιστατικών στα σχολεία. Στο εκπαιδευτικό σύστημα, η Κύπρος υιοθέτησε έναν Κώδικα Δεοντολογίας κατά του Ρατσισμού το 2015 ⁵⁶ και ένα πρωτόκολλο για την καταγραφή περιστατικών. Αν και ο Κώδικας Δεοντολογίας αναγνωρίζει τον αντισημιτισμό, δεν υπάρχουν πληροφορίες σχετικά με καταγγελίες που αφορούν παιδιά Ρομά.

Η Κύπρος έχει μεταφέρει τις οδηγίες της ΕΕ κατά των διακρίσεων στο εθνικό δίκαιο, απαγορεύοντας τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής. Ο Επίτροπος Διοίκησης και Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ombudsman) ενεργεί ως Αρχή Ισότητας, αλλά μπορεί μόνο να εκδίδει συστάσεις και δεν μπορεί να εκδικάζει υποθέσεις. Αυτό περιορίζει την επιβολή του νόμου. Λίγες, αν όχι καμία, υποθέσεις διακρίσεων κατά των Ρομά έχουν φτάσει στα κυπριακά δικαστήρια, παρά τις αναφορές της κοινότητας για άνιση μεταχείριση.

Πέρα από τη στρατηγική, δεν έχει αναδυθεί καμία διαρκής εθνική πρωτοβουλία ειδικά κατά του αντιτσιγγανισμού. Η ECRI συνεχίζει να συνιστά την αυστηρότερη δίωξη της ρητορικής/εγκλημάτων μίσους, την ενίσχυση των εξουσιών των φορέων ισότητας και τη συστηματική παρακολούθηση – τομείς στους οποίους μέχρι στιγμής παρατηρούνται μόνο περιορισμένες εξελίξεις.⁵⁷

Οι πρωτοβουλίες κατά του ρατσισμού είναι αποσπασματικές. Τα σχολεία γιορτάζουν την Εβδομάδα κατά του Ρατσισμού και ορισμένα γιορτάζουν την Παγκόσμια Ημέρα των Ρομά, αλλά αυτές οι προσπάθειες είναι τοπικές και ασυντόνιστες. Για παράδειγμα, στις 8 Απριλίου 2025, το 18ο Δημοτικό Σχολείο του Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό

⁵⁴ Συνέντευξη με τον Επιθεωρητή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Δρ. Κωνσταντίνο Κωνσταντίνου, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025.

⁵⁵ Συνέντευξη με το Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά (Διαδικτυακά).

⁵⁶ See: <https://help.unhcr.org/cyprus/integration-support/anti-discrimination/?utm>

⁵⁷ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: <https://hudoc.ecri.co.int/enq#%7B%22sort%22%3A%22ecripublicationdate%20descending%22%7D%22ecridentifier%22%3ACYP-CHC-VI-2023-01-ENG%22%7D>

φιλοξένησε την εκδήλωση «Amen Biz – Ιστορίες και τραγούδια των Ρομά στην Κύπρο και τον κόσμο» για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας των Ρομά. Η εκδήλωση, που πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Αναπληρωτή Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας και οργανώθηκε από τη CYPROM, ανέδειξε τον πολιτισμό και την ένταξη των Ρομά μέσω της μουσικής, του χορού και της αφήγησης ιστοριών.⁵⁸

2.2. Εκπαίδευση

Η εγγραφή, η φοίτηση και η απόδοση των παιδιών Ρομά στα σχολεία έχουν αυξηθεί κατά την τελευταία δεκαετία.⁵⁹ Παρά την πρόοδο αυτή, το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου παραμένει ανησυχητικά υψηλό⁶⁰ και πολύ λίγοι Ρομά συνεχίζουν τις σπουδές τους στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση⁶¹ ή αποκτούν απολυτήριο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το NRSF δεν φαίνεται να αποδίδει καρπούς για να αλλάξει αυτή την κατάσταση. Σύμφωνα με την ECRI, κανένας Ρομά από την Κύπρο δεν έχει ακόμη γίνει δεκτός σε πανεπιστήμιο (αν και πιο πρόσφατες πληροφορίες υποδηλώνουν ότι υπάρχει ένας που έχει γίνει δεκτός). Ο αναλφαβητισμός παραμένει ένα κρίσιμο ζήτημα — εκτιμάται ότι περισσότεροι από τους μισούς ενήλικες Ρομά στη Δημοκρατία είναι αναλφάβητοι και δεν έχουν τυπικά προσόντα, γεγονός που περιορίζει σοβαρά τις προοπτικές απασχόλησής τους.⁶²

Ο πυλώνας της εκπαίδευσης του Στρατηγικού Πλαισίου έχει εν μέρει υλοποιηθεί, αν και είναι ο ισχυρότερος πυλώνας. Συνολικά, η στρατηγική της Κύπρου στον τομέα της εκπαίδευσης έχει δώσει έμφαση στην ένταξη σε γενικά σχολεία χωρίς μετρήσιμους στόχους ειδικά για τους Ρομά και την παροχή πρόσθετης υποστήριξης σε αυτά, στην ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και στη μείωση των διαφορών επιδόσεων, αντί για ξεχωριστές δομές για τους Ρομά. Αυτή η προσέγγιση χωρίς αποκλεισμούς είναι θετική, αλλά η αποτελεσματικότητά της είναι ανάμικτη.

Στις βασικές θετικές εξελίξεις περιλαμβάνονται η επέκταση των προγραμμάτων συμπεριληπτικής εκπαίδευσης (DRASE+), η γλωσσική υποστήριξη τόσο στα ελληνικά όσο και στα ρομά, και η υλική βοήθεια προς τους μαθητές. Πρόγραμμα DRASE (Δράσεις για τη Σχολική και Κοινωνική Ένταξη), καθώς και δωρεάν γεύματα και εξωσχολικές δραστηριότητες. Το DRASE έχει φτάσει σε χιλιάδες εύάλωτους μαθητές, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά, και έχει συγχρηματοδοτηθεί από το ΕΚΤ. Η φάση 2015-2023 είχε συνολικό προϋπολογισμό 29 εκατομμυρίων ευρώ, με συνεισφορά 85 % από το ΕΚΤ.⁶³

Ωστόσο, οι περισσότερες πρωτοβουλίες συγκεντρώνονται στα δημοτικά και γυμνάσια του Αγίου Αντωνίου, όπου εφαρμόζεται το πρόγραμμα Δράσεις για το Σχολείο και την Κοινωνική Ένταξη (ΔΡΑΣΕ / DRASE).

Σύμφωνα με το Εθνικό Σημείο Επαφής,⁶⁴ το Υπουργείο Παιδείας έχει εισαγάγει μια σειρά στοχευμένων μέτρων για τη στήριξη των παιδιών Ρομά, με ιδιαίτερη έμφαση στη Λεμεσό, όπου δύο σχολεία έχουν καταγεγραμμένο πληθυσμό Ρομά. Στο 18^ο Δημοτικό Σχολείο της Λεμεσού, 75 μαθητές από 17 διαφορετικά εθνοτικά υπόβαθρα — συμπεριλαμβανομένων 19 παιδιών Ρομά— είναι εγγεγραμμένοι. Το σχολείο προωθεί μουσικές δραστηριότητες και συνεργάζεται με τις τοπικές αρχές για την ενίσχυση της ένταξης των παιδιών στην ευρύτερη κοινότητα.

Παρά το φάσμα των μέτρων που αποσκοπούν στη στήριξη της εκπαιδευτικής ένταξης των παιδιών Ρομά της Κύπρου, η διακοπή της φοίτησης και η απουσία από το σχολείο —ιδίως στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αλλά σταδιακά και στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση— παραμένουν προβληματικές.⁶⁵ Η απόσταση και η μεταφορά παραμένουν διαρθρωτικά εμπόδια (π.χ. η Πολεμιδιά, στα περίχωρα της Λεμεσού, δεν είχε ειδικό σχολικό

⁵⁸<https://paideia-news.com/organomena-synola/2025/04/14/ekdilosi-sto-ii%E2%80%99dimotiko-agiov-antonioy-lemesoy-gia-tin-pagkosmia-imer-a-rom-a/>

⁵⁹ Symeou, L. (23-26 Αυγούστου 2022). Εκπαιδευτική ένταξη των Ρομά στην Κύπρο: Πολιτικές, πρακτικές και επίμονες ανισότητες. Έγγραφο που παρουσιάστηκε στο **Ευρωπαϊκό Συνέδριο για την Εκπαιδευτική Έρευνα (ECER 2022)**, Κρατικό Πανεπιστήμιο Ερεβάν / Ευρωπαϊκή Ένωση Εκπαιδευτικής Έρευνας (EERA). <https://eera-ecer.de/ecer-programmes/conference/27/contribution/53235>

⁶⁰ Exact figures cannot be provided due to the non-collection of ethnically disaggregated data containing Roma as a target group.

⁶¹ Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI). (2023). Έκθεση της ECRI για την Κύπρο (έκτος κύκλος). Στρασβούργο: Συμβούλιο της Ευρώπης.

⁶² Roma Civil Monitor. (2022). Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την υλοποίηση του εθνικού στρατηγικού πλαισίου για τους Ρομά στην Κύπρο. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁶³ Δημοκρατία Κύπρου, Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων, Συντονισμού και Ανάπτυξης. (2023). Δράσεις για το σχολείο και την κοινωνική ένταξη (DRASE), 2015-2023, συνολικός προϋπολογισμός 29 εκατομμύρια ευρώ, συνεισφορά ΕΚΤ 85 %. Λευκωσία: Κυβέρνηση της Κύπρου.

⁶⁴ Συνέντευξη (διαδικτυακή) με το NRCP (Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας (SWS) του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης)

⁶⁵ ibid

μεταφορικό μέσο μέχρι πρόσφατα), τα μέτρα αναφέρονται μόνο στο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου και στο Γυμνάσιο Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό. Επιπλέον, υπάρχουν ανεπίσημες αναφορές για πιέσεις de facto διαχωρισμού, όταν ορισμένοι γονείς που δεν ανήκουν στη μειονότητα των Ρομά μετακινούν τα παιδιά τους από σχολεία με υψηλότερο ποσοστό εγγεγραμμένων Ρομά. Η Κύπρος υποστηρίζει επίσημα ότι δεν υπάρχουν τάξεις ή σχολεία «μόνο για Ρομά», αλλά τέτοιες δυναμικές στην πράξη υποδηλώνουν έναν λεπτό διαχωρισμό. Η έλλειψη εκπαιδευτικών που έχουν εκπαιδευτεί και ευαισθητοποιηθεί στις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών των μειονοτήτων έχει μακροπρόθεσμες αρνητικές συνέπειες για τη δυναμική ένταξης της μαθητικής κοινότητας.

Η πιο πρόσφατη Έκθεση Υλοποίησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επισημαίνει επίσης τη γενική έλλειψη βασικών γραμμών/στόχων ως εμπόδιο για την απόδειξη της προόδου,⁶⁶ , η οποία ταιριάζει με τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν επιτόπου και οι οποίες δείχνουν μόνο μερική βελτίωση στη φοίτηση και τη μετάβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Από τη μία πλευρά, οι συγκεντρωμένες προσπάθειες σε συγκεκριμένα σχολεία (όπως το Άγιος Αντώνιος) έχουν αποφέρει κάποια αποτελέσματα: τα σχολεία αυτά έχουν αναφερθεί σε βελτίωση της φοίτησης και της συμμετοχής των μαθητών Ρομά, ενώ οι δραστηριότητες πολιτιστικής ένταξης (π.χ. ο εορτασμός της Διεθνούς Ημέρας των Ρομά με χορούς, τραγούδια και πολυπολιτισμικές εκδηλώσεις) έχουν συμβάλει στη δημιουργία ενός καλύτερου σχολικού κλίματος. Από την άλλη πλευρά, η απουσία παρακολούθησης σε επίπεδο συστήματος σημαίνει ότι δεν υπάρχει επίσημη αξιολόγηση για το πόσα παιδιά Ρομά ολοκληρώνουν πραγματικά το 9ο έτος (κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση) ή συνεχίζουν στο γυμνάσιο. Το NRSF δεν έθεσε κανένα αριθμητικό στόχο για τη μείωση της σχολικής διαρροής των Ρομά έως το 2030, ούτε ενδιάμεσα ορόσημα. Επιπλέον, δεν υπάρχουν μέτρα για την επανένταξη των Ρομά που έχουν ήδη εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο (π.χ. εκπαίδευση δεύτερης ευκαιρίας ή βασική εκπαίδευση ενηλίκων προσαρμοσμένη στις ανάγκες των Ρομά). Πρόκειται για ένα σημαντικό κενό, καθώς πολλοί Ρομά στην εφηβεία ή στα είκοσί τους θα μπορούσαν να επωφεληθούν από προγράμματα αλφαριθμητισμού και απόκτησης δεξιοτήτων (τα Κρατικά Ινστιτούτα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έχουν αρχίσει να προσφέρουν δωρεάν

Μελέτη περίπτωσης — Νηπιαγωγείο Αγίου Αντωνίου (Λεμεσός, Κύπρος)

Η συγκεκριμένη περίπτωση καταδεικνύει ότι στοχευμένα μέτρα με επίκεντρο το σχολείο μπορούν να μετασχηματίσουν τα αποτελέσματα των Ρομά στην πρώιμη παιδική ηλικία —ωστόσο, τα οφέλη είναι ευάλωτα όταν δεν διασφαλίζονται από σταθερή πολιτική και χρηματοδότηση.

Σύμφωνα με τον πρώην διευθυντή (συνεντευχιαζόμενο)¹ , το νηπιαγωγείο Αγίου Αντωνίου βρισκόταν στο χείλος του κλεισίματος με μόνο επτά μαθητές — κάτω από το νόμιμο όριο λειτουργίας. Μέσω ενός πακέτου στοχευμένων παρεμβάσεων, οι εγγραφές αυξήθηκαν σε 81 παιδιά έως το 2022-2023, το σχολείο λειτουργούσε δύο πρωινά και δύο ολοήμερα τμήματα και ορίστηκε ως το τέταρτο θερινό σχολείο της Λεμεσού. Η ανατροπή της κατάστασης οφείλεται στην πρόωρη εγγραφή από την ηλικία των τριών ετών, στη δομημένη υποστήριξη μέσω του DRASI (ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα και ενισχυτική διδασκαλία), στη συστηματική χρήση μεσολαβητών που μιλούν ρομά/τουρκικά για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης με τους γονείς, στις σημαντικές αναβαθμίσεις των εγκαταστάσεων (τάξεις, τουαλέτες, διαδραστικοί πίνακες, παιδικές χαρές), στις κοινοτικές εκδηλώσεις και την παροχή γευμάτων που αφαίρεσαν πρακτικά εμπόδια και το στίγμα, καθώς και στη συνεργασία με γειτονικά σχολεία για τη διασφάλιση της συνέχειας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τίποτα από αυτά δεν ήταν τυχαίο, αλλά αποτέλεσμα μιας σκόπιμης πολιτικής που εφαρμόστηκε με συνέπεια.

Πρόσφατα, ωστόσο, οι εγγραφές άρχισαν να μειώνονται. Δεν είναι σαφές αν αυτό οφείλεται σε διακοπές χρηματοδότησης, αλλαγές στην ηγεσία ή άλλους παράγοντες. Αυτό που είναι σαφές είναι η κατεύθυνση που ακολουθείται και ο κίνδυνος που αυτό σηματοδοτεί. Όταν τα ίδια τα μέτρα που οδήγησαν στην πρόοδο αντιμετωπίζονται ως προσωρινά «επιπλέον», η πρόοδος ανατρέπεται. Η περίπτωση αυτή υπογραμμίζει επομένως την εγγενή ευπάθεια των επιτευγμάτων της ένταξης όταν δεν διασφαλίζονται συστηματικές υποστηρικτικές δομές.

Η λύση είναι απλή και θεσμικής φύσης: να διασφαλιστεί η πρόσληψη σε νεαρή ηλικία και επαρκείς θέσεις πλήρους ημερήσιας φοίτησης, να διατηρηθεί η παροχή γευμάτων και η λειτουργία των θερινών σχολείων ως βασικά χαρακτηριστικά και να ενσωματωθούν οι μεσολαβητές ως μόνιμες θέσεις και όχι ως βραχυπρόθεσμα προγράμματα. Η τακτική παρακολούθηση με τη χρήση αναλυτικών δεικτών —συμμετοχή, εκμάθηση γλώσσας, μετάβαση στο δημοτικό σχολείο και παρευση— θα πρέπει να ενυπνώνει τις ένκαιρες προσαρμογές και

⁶⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2024). *Στρατηγική πλαίσια για τους Ρομά: Έκθεση προόδου 2024* (COM(2024) 422 τελικό). Βρυξέλλες: Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε ενήλικες Ρομά από το 2020, κάτι που αποτελεί ένα θετικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση).

Οι μαρτυρίες των κατοίκων υποδεικνύουν ένα επίμονο χάσμα μεταξύ πολιτικής και πρακτικής όσον αφορά την εγγραφή στα σχολεία. Αν και οι κανόνες του Υπουργείου απαιτούν από τα σχολεία να εγγράφουν τα παιδιά ακόμη και όταν δεν διαθέτουν έγγραφα ταυτότητας, οι οικογένειες αναφέρουν ότι τους αρνούνται την εγγραφή «στην πόρτα», λέγοντας στους γονείς ότι δεν μπορούν να εγγράψουν τα παιδιά τους χωρίς έγγραφα. Αυτό υπονομεύει τη συνέχεια της μάθησης και διαβρώνει την εμπιστοσύνη στους θεσμούς.⁶⁷

Ένα άλλο θέμα που προκαλεί ανησυχία είναι η χρηματοδότηση. Σύμφωνα με έναν από τους ερωτηθέντες, το¹⁸⁰ Δημοτικό Σχολείο του Αγίου Αντωνίου, η στοχευμένη γλωσσική υποστήριξη εισήχθη για πρώτη φορά στο πλαίσιο του προγράμματος ZEP (Ζώνη Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας) — του προδρόμου του σημερινού DRASI («Δράση για το Σχολείο και την Κοινωνική Ένταξη»). Αρχικά, το ZEP χρηματοδοτούνταν κυρίως από εθνικούς πόρους με περίπου 20 % συγχρηματοδότηση από την ΕΕ, ξεκινώντας με δύο μόνο πιλοτικά σχολεία πριν επεκταθεί σταδιακά. Σήμερα, το πρόγραμμα χρηματοδοτείται σε μεγάλο βαθμό από την ΕΕ (περίπου 80 %, με το υπόλοιπο 20 % να προέρχεται από εθνικούς πόρους). Ωστόσο, υπάρχει ανησυχία ότι μελλοντικές αλλαγές στις προτεραιότητες χρηματοδότησης της ΕΕ θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο αυτή την ισορροπία και να μειώσουν τους διαθέσιμους πόρους.⁶⁸

Για την αντιμετώπιση της απουσίας και της αποσύνδεσης, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναφέρθηκαν μερικές σημαντικές πρωτοβουλίες, όπως η προσέγγιση των γονέων (σεμινάρια, επισκέψεις στο σπίτι), οι οποίες, σύμφωνα με τους υπαλλήλους, οδήγησαν σε θετικές αλλαγές στη συμπεριφορά. Ωστόσο, αυτές οι πρωτοβουλίες συγκεντρώνονται στα δημοτικά και γυμνάσια του Αγίου Αντωνίου. Ένα ιδιαίτερα αξιοσημείωτο μέτρο⁶⁹ ήταν η παροχή δωρεάν πρωινού στο Γυμνάσιο του Αγίου Αντωνίου, με στόχο την εξάλειψη της πείνας ως εμπόδιο στη μάθηση. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, το Υπουργείο Παιδείας παρείχε επίσης στους μαθητές ψηφιακές συσκευές και πρόσβαση στο διαδίκτυο, προκειμένου να διατηρηθεί η συμμετοχή τους στην εξ αποστάσεως μάθηση.

Δημοτικό Σχολείου Αγίου Αντωνίου

Ένας από τους ερωτηθέντες αναλογίζεται τον εξαιρετικό ρόλο των εκπαιδευτικών στο¹⁸⁰ Δημοτικό Σχολείο του Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό. Οι ευθύνες των εκπαιδευτικών εκτείνονταν πολύ πέρα από την τάξη: συχνά ήταν οι πρώτοι που εντοπίζουν προβλήματα υγείας, όπως πονόδοντο, και παρέπεμπαν τα παιδιά σε οδοντίατρο, ένα πρόγραμμα που πιθανόν χρηματοδοτούσε το Υπουργείο Υγείας.⁷⁰ Ακόμη και η ύπαρξη κλιματισμού κατά τη διάρκεια των θερινών μαθημάτων, όπως σημείωσε ο ερωτώμενος, αποδείχθηκε σημαντικό κίνητρο για τη συμμετοχή. Στην πράξη, δημιουργήθηκε ένα αυτοσχέδιο δίκτυο πρωτοβάθμιας περίθαλψης, με τοπικούς γιατρούς να προσφέρουν εθελοντικά δωρεάν υπηρεσίες και τις οικογένειες να ανταποκρίνονται θετικά. Η αντίθεση ήταν έντονη: το σχολείο εξυπηρετούσε μια κοινότητα που ζούσε σε συνθήκες που παρομοιάζονταν με «φαβέλες», χαρακτηριζόμενες από ακραία φτώχεια, ακριβώς δίπλα στην πολυτελή μαρίνα της Λεμεσού. Για να καλυφθούν επείγουσες ανάγκες, το προσωπικό και οι κοινοτικοί εταίροι κινητοποίησαν ανεπίσημα τις τοπικές επιχειρήσεις να δωρίσουν ιατρικά είδη και άλλα είδη πρώτης ανάγκης. Η υποστήριξη επεκτάθηκε επίσης στην παροχή παπουτσιών, ρούχων και παρόμοιων βασικών ειδών — μικρές αλλά κρίσιμες παρεμβάσεις που έκαναν δυνατή την αξιοηρητή φοίτηση των παιδιών Ρομά στο σχολείο.⁷¹

⁶⁷ Συνέντευξη — Κάτοικοι Αγίου Αντωνίου, 6 Αυγούστου 2025

⁶⁸ Συνέντευξη με τον Επιθεωρητή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Δρ Κωνσταντίνο Κωνσταντίνου, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025

⁶⁹ Republic of Cyprus. (2024). Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VI(2024)003). Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/1680ae60b9>

⁷⁰ https://www.gov.cy/en/service/school-health/?utm_source=chatgpt.com

⁷¹ ibid

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η Κύπρος ξεκίνησε ένα έργο DG REFORM/TSI για την εκπόνηση ολοκληρωμένων στρατηγικών κατά της σχολικής διαρροής (Δεκέμβριος 2022–Μάρτιος 2024). Το έργο «Βελτίωση της υλοποίησης πολιτικών για την αντιμετώπιση της σχολικής διαρροής – Φάση II» (DG REFORM/TSI, 2022–2024) βοηθά την Κύπρο να σχεδιάσει και να εφαρμόσει ολοκληρωμένες στρατηγικές για τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και της αποσύνδεσης των μαθητών. Χαρτογραφεί τα εμπόδια μέσω επισκέψεων σε σχολεία και συνεντεύξεων, αναπτύσσει ένα εθνικό πλαίσιο διακυβέρνησης και έναν οδικό χάρτη υλοποίησης, και παρέχει κατάρτιση και αμοιβαία μάθηση μεταξύ εκπαιδευτικών (). Το έργο ενισχύει τον συντονισμό μεταξύ υπουργείων, σχολείων, συμβούλων και κοινωνικών υπηρεσιών, ώστε η πρόληψη της σχολικής διαρροής να καταστεί μόνιμη, βασισμένη σε δεδομένα πολιτική προτεραιότητα.⁷²

2.3. Απασχόληση

Η ECR⁷³ συνεχίζει να αναφέρει πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας των Ρομά, τα οποία οφείλονται στο χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, την περιορισμένη γνώση της ελληνικής γλώσσας, την απόσταση από τους χώρους εργασίας και την άμεση διάκριση. Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης αναγνωρίζει την απασχόληση των Ρομά ως βασική προτεραιότητα ένταξης, αλλά επιβεβαιώνει ότι δεν υπάρχουν ειδικά για τους Ρομά στοιχεία σχετικά με τα ποσοστά απασχόλησης ή τη συμμετοχή σε μέτρα ενεργοποίησης, καθώς η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού και η Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (ΔΥΑ) ταξινομούν τα στοιχεία κατά εθνικότητα και όχι κατά εθνοτική καταγωγή. Συνεντεύξεις με μέλη της κοινότητας του Αγίου Αντωνίου δείχνουν ότι εξαρτώνται από άτυπη, ασταθής και χαμηλά αμειβόμενη εργασία, με ελάχιστα στοιχεία για τοποθετήσεις που διευκολύνει η κυβέρνηση ή πρόσβαση σε δομημένα προγράμματα κατάρτισης.

Ο πυλώνας της απασχόλησης του Στρατηγικού Πλαισίου δεν έχει εφαρμοστεί σε μεγάλο βαθμό με στοχευμένο τρόπο. Οι προσπάθειες της κυβέρνησης περιορίζονται σε γενικές δράσεις κοινωνικής ένταξης, με ελάχιστα στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι οι Ρομά έχουν επωφεληθεί σε μεγάλη κλίμακα από τις πρωτοβουλίες για την απασχόληση του γενικού πληθυσμού.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο βασίζεται αποκλειστικά σε γενικά προγράμματα ενεργοποίησης και κατάρτισης (π.χ. μέσω της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης και της «ενεργοποίησης» του Εγγυημένου Ελάχιστου Εισοδήματος) χωρίς συγκεκριμένο στόχο, μηχανισμό προσέγγισης ή σύνολο δεικτών για τους Ρομά. Η παρακολούθηση της ΕΕ επισημαίνει επανειλημμένα την ανάγκη της Κύπρου να ενισχύσει τις δεσμεύσεις της στον τομέα της απασχόλησης και να παρακολουθεί τη συμμετοχή των Ρομά σε ενεργά μέτρα για την απασχόληση.⁷⁴ Η παραδοχή του Υπουργείου ότι δεν υπάρχουν συγκεκριμένα στοιχεία για τους Ρομά ενισχύει το συμπέρασμα ότι το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο δεν έχει επιφέρει μετρήσιμες βελτιώσεις στον τομέα αυτό. Χωρίς παρακολούθηση με βάση την εθνοτική καταγωγή, δεν είναι δυνατόν να επαληθευτεί ούτε το επίπεδο συμμετοχής των Ρομά ούτε τα αποτελέσματα, και είναι αδύνατο να αξιολογηθεί εάν οι παραπομπές είναι αποτελεσματικές ή εάν οι κυρώσεις εφαρμόζονται δυσανάλογα.⁷⁵ Στην πράξη, αυτό δημιουργεί ένα συστημικό κενό: ο αποκλεισμός των Ρομά από την αγορά εργασίας συνεχίζεται, αλλά εξακολουθούν να απουσιάζουν επίσημα στοιχεία για τη μέτρηση ή την αντιμετώπισή του. Η παρακολούθηση της ΕΕ έχει επανειλημμένα παροτρύνει την Κύπρο να ενισχύσει τις δεσμεύσεις της στον τομέα της απασχόλησης και να παρακολουθεί τη συμμετοχή των Ρομά σε ενεργά μέτρα για την απασχόληση.

Τεκμήρια από το πεδίο⁷⁶ δείχνουν περιορισμένη εγγραφή των Ρομά στις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης και χαμηλή συμμετοχή σε γενικά προγράμματα, λόγω των διαφορών στον αλφαριθμητισμό, της χαμηλής ευαισθητοποίησης και εμπιστοσύνης, καθώς και των απαιτήσεων εισόδου που πολλοί δεν μπορούν να πληρούν. Χωρίς στοχευμένα μέτρα —εκπαίδευση ενηλίκων για την κάλυψη των ελλείψεων, διαμεσολάβηση για την απασχόληση με πολιτισμική ευαισθησία, κίνητρα για τους εργοδότες και στρατηγική χρήση των κοινωνικών επιχειρήσεων— το χάσμα στην απασχόληση θα παραμείνει. Η Κύπρος έχει επίσης χάσει ευκαιρίες να σχεδιάσει

⁷² European Commission, Directorate-General for Structural Reform Support. (2022). Improve implementation of policies to address school dropout – Phase II (Cyprus): Project public brief. Διαθέσιμο: https://reform-support.ec.europa.eu/document/download/4f243c6b-cdca-485b-8765-de74de3f9b18_en?filename=Project%20public%20brief-1.pdf

⁷³ European Commission. (2024). Report on the implementation of the national Roma strategic frameworks in light of the EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation and the Council Recommendation on Roma equality, inclusion and participation. Διαθέσιμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2024:422:FIN>

⁷⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM(2024) 422 τελικό

⁷⁵ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, απαντήσεις σε ερωτηματολόγιο, 9 Αυγούστου 2025

⁷⁶ Συνέντευξη, κάτοικοι Αγίου Αντωνίου, 6 Αυγούστου 2025

προγράμματα δημόσιας απασχόλησης που δημιουργούν άμεσα θέσεις εργασίας για τους Ρομά (π.χ. πρόσληψη Ρομά ως διαμεσολαβητών της κοινότητας ή προσωπικού υποστήριξης), τα οποία θα μπορούσαν τόσο να δημιουργήσουν απασχόληση όσο και να βελτιώσουν την πρόσβαση στις υπηρεσίες.

Εκτός του Στρατηγικού Πλαισίου, υπάρχουν μόνο μικρές κλίμακας ή ad hoc προσπάθειες, όπως περιστασιακές βραχυπρόθεσμες θέσεις εργασίας σε δήμους. Η κοινωνία των πολιτών σημειώνει ότι δεν έχουν ενσωματωθεί κλιμακωτές, προσαρμοσμένες διαδρομές που συνδυάζουν διορθωτική αλφαριθμητική, επαγγελματική κατάρτιση και κίνητρα για εργοδοτική μεσολάβηση (.).⁷⁷ Η CYPROM έχει ζητήσει στο παρελθόν την εισαγωγή διαμεσολαβητών της κοινότητας των Ρομά για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση και σε άλλες υπηρεσίες, αλλά αυτό δεν έχει ακόμη υιοθετηθεί. Η έκθεση RCM του 2018 τόνισε επίσης την ανάγκη για προγράμματα κατάρτισης στο χώρο εργασίας που απευθύνονται ειδικά στους Ρομά, αλλά δεν έχουν υλοποιηθεί τέτοιες πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της τρέχουσας στρατηγικής.

2.4. Υγειονομική περίθαλψη

Υπάρχουν περιορισμένα ποσοτικά στοιχεία σχετικά με τα αποτελέσματα υγείας των Ρομά στην Κύπρο, αλλά οι μαρτυρίες υποδηλώνουν ότι οι Ρομά αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας. Παράγοντες όπως η φτώχεια, η υπερπληθυσμία των κατοικιών, οι ανεπαρκείς συνθήκες υγιεινής και η χαμηλή υγειονομική παιδεία συμβάλλουν σε αυτή την ανισότητα.⁷⁸ Τα κοινά προβλήματα που αναφέρονται περιλαμβάνουν υψηλότερη συχνότητα αναπνευστικών προβλημάτων (που επιδεινώνονται από τις υποβαθμισμένες συνθήκες στέγασης), δερματικές λοιμώξεις (που συνδέονται με προβλήματα υγιεινής στους οικισμούς) και χρόνιες παθήσεις που δεν αντιμετωπίζονται λόγω έλλειψης συνεπούς ιατρικής περίθαλψης.

Η καθολική κάλυψη υγείας (GeSY) παρέχει κατ' αρχήν στους Ρομά επίσημη πρόσβαση σε πρωτοβάθμια και παιδιατρική περίθαλψη, ενώ η γενική κοινωνική πρόνοια (π.χ. GMI) περιλαμβάνει κατ' αρχήν τους Ρομά, αλλά πρακτικά εμπόδια —γλώσσα, πλοήγηση στις υπηρεσίες, συνέχεια— εξακολουθούν να περιορίζουν την αποτελεσματική πρόσβαση.^{79,80}

Πολλοί Ρομά —ιδίως ηλικιωμένοι και γυναίκες που μιλούν κυρίως ρομανί ή τουρκικά— δυσκολεύονται να πλοηγηθούν στο σύστημα GeSY, το οποίο απαιτεί την επιλογή προσωπικού γιατρού και την κράτηση ραντεβού. Ως αποτέλεσμα, πολλοί παραμένουν μη εγγεγραμμένοι σε γενικό ιατρό και χάνουν τα οφέλη στα οποία έχουν δικαίωμα. Τα γλωσσικά εμπόδια επιδεινώνουν αυτές τις δυσκολίες: οι περισσότεροι γιατροί επικοινωνούν στα ελληνικά ή στα αγγλικά και δεν υπάρχουν ειδικές υπηρεσίες διερμνείας ή διαμεσολάβησης για τους τουρκόφωνους Ρομά στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης. Στην πράξη, οι άνθρωποι βασίζονται σε άτυπους διερμνείς — φίλους και συγγενείς — ή στην υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών. Η Ένωση Ρομά και Φίλων (Cyprom) έχει βοηθήσει οικογένειες με την εγγραφή στο GeSY, με αποτέλεσμα να πραγματοποιηθεί σημαντικός αριθμός νέων εγγραφών κατά τη διάρκεια του τελευταίου σχολικού έτους.

Όταν αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας που απαιτούν θεραπεία ή χειρουργική επέμβαση, οι συνεντεύξεις επιβεβαίωσαν για άλλη μια φορά ότι πολλοί Ρομά απευθύνονται σε ιατρικές υπηρεσίες στα κατεχόμενα εδάφη. Αυτή η τάση αντικατοπτρίζει δύο σημαντικά εμπόδια στο δημόσιο σύστημα υγείας: ανεπαρκή κανάλια επικοινωνίας και γενική έλλειψη εμπιστοσύνης στους γιατρούς των δημόσιων νοσοκομείων.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο επαναλαμβάνει την ένταξη στην υγεία, αλλά δεν θέτει συγκεκριμένες βασικές γραμμές ή στόχους για τους Ρομά (π.χ. εμβολιασμός, συνέχεια της χρόνιας φροντίδας), γεγονός που καθιστά δύσκολη την απόδειξη της προόδου το οποίο αντικατοπτρίζει την ευρύτερη κριτική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τους στόχους/την παρακολούθηση.⁸¹ Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι αρχές έδωσαν έμφαση σε διατομεακά μέτρα (συμβουλευτική/ψυχολογική υποστήριξη στο σχολείο για μαθητές που προέρχονται από μειονεκτικές ομάδες, διευκόλυνση της πρόσβασης σε υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας) που μπορούν να

⁷⁷ Roma Civil Monitor. (2022). Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την υλοποίηση του εθνικού στρατηγικού πλαισίου για τους Ρομά στην Κύπρο. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

⁷⁸ Roma Civil Monitor. (2022). Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την υλοποίηση του εθνικού στρατηγικού πλαισίου για τους Ρομά στην Κύπρο. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

⁷⁹ Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI). (2023). Έκθεση της ECRI για την Κύπρο (έκτος κύκλος). Στρασβούργο: Συμβούλιο της Ευρώπης.

⁸⁰ Ειδική έκθεση του Διαμεσολαβητή της Κύπρου σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης της κοινότητας των Ρομά (Δεκ. 2020)

⁸¹ European Commission. (2024). Report on the implementation of the national Roma strategic frameworks in light of the EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation and the Council Recommendation on Roma equality, inclusion and participation. Διαθέσιμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2024:422:FIN>

υποστηρίζουν έμμεσα τη χρήση των υπηρεσιών υγείας από τους Ρομά, αλλά η συστηματική διαμεσολάβηση ή μετάφραση στον τομέα της υγείας για τους ομιλητές της τουρκικής/κουρδικής γλώσσας δεν έχει θεσμοθετηθεί.⁸²

2.5 Στέγαση, βασικές υπηρεσίες και περιβαλλοντική δικαιοσύνη

Τα Ρομά νοικοκυριά στις περιοχές που ελέγχονται από την κυβέρνηση κατοικούν κυρίως σε τουρκοκυπριακές ιδιοκτησίες που διαχειρίζεται η Υπηρεσία Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών Περιουσιών του Υπουργείου Εσωτερικών. Η κατανομή είναι γενικά διάσπαρτη σε μικτές γειτονιές, αλλά η συντήρηση είναι άνηση και ο υπερπληθυσμός παραμένει έντονος. Οι περιορισμοί προκύπτουν τόσο από την υποβαθμισμένη υποδομή (διακοπές στην παροχή νερού, μη ασφαλείς ή ανύπαρκτες ηλεκτρικές εγκαταστάσεις) όσο και από τα εμπόδια οικονομικής προσιτότητας, όπου οι υπηρεσίες υπάρχουν αλλά οι λογαριασμοί δεν μπορούν να πληρωθούν με συνέπεια. Ένας μικρός, μειούμενος αριθμός οικογενειών εξακολουθεί να ζει σε προκατασκευασμένες/εμπορευματοκιβώτια μονάδες (π.χ. Πολυμιδία), ενώ το πρόγραμμα προκατασκευασμένων κατοικιών της Πάφου έχει διακοπεί από το 2024.⁸³ Συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στον Άγιο Αντώνιο καταγράφουν την πολυοικογενειακή κατοίκηση μονάδων ενός υπνοδωματίου, αναφορές για μετακίνηση προς την τουρκοκρατούμενη ζώνη αναζητώντας καλύτερες συνθήκες και τις σχετικές επιπτώσεις στην ευημερία των παιδιών.⁸⁴

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο δεν θέτει συγκεκριμένους, χρηματοδοτούμενους στόχους στέγασης και βασίζεται σε γενικά μέτρα, με τις αρχές να σημειώνουν ότι οι Ρομά μπορούν να επωφεληθούν με τους ίδιους όρους με τον γενικό πληθυσμό και ότι η συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών πραγματοποιείται κατά περίπτωση (π.χ. CYPROM). Στην πράξη, οι ερωτηθέντες αναφέρουν περιορισμένη υποστήριξη πέραν της αρχικής κατανομής, συνεχιζόμενο υπερπληθυσμό και ανεπιτυχείς μετεγκαταστάσεις (π.χ. στην Πολεμιδιά) λόγω της απόστασης, των δεσμών κοινωνικής συνοχής με τον Άγιο Αντώνιο και των ευπαθειών που σχετίζονται με τα κοντέινερ (συμπεριλαμβανομένης της ζέστης). Η παρακολούθηση της ΕΕ/του Συμβουλίου της Ευρώπης επαναλαμβάνει την ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης και τερματισμού του διαχωρισμού. Πρόσθετη ανάλυση ακολουθεί στην ενότητα 3.1.⁸⁶

Οι αναφερόμενες επισκευές της Υπηρεσίας Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών Περιουσιών και η διακοπή της προκāt κατοικίας στην Πάφο μετά από έντονη κριτική από τους μηχανισμούς παρακολούθησης του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτελούν βήματα προόδου, αλλά η διαρθρωτική πρόοδος απαιτεί ένα χρονοδιαγραμμαμένο σχέδιο κλεισίματος/μετεγκατάστασης για τους υπόλοιπους χώρους εμπορευματοκιβωτίων (ιδίως την Πολεμιδιά), προγραμματισμένη συντήρηση και αποσυμφόρηση του αποθέματος της Υπηρεσίας Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών Περιουσιών, καθώς και σαφή κριτήρια κατανομής που υποστηρίζονται από πολυετή χρηματοδότηση και τακτική παρακολούθηση.⁸⁹

Οι λεπτομερείς προκλήσεις στον τομέα της στέγασης και οι περαιτέρω νομικές και πολιτικές επιπτώσεις εξετάζονται στην ενότητα 3.1.

2.5. Κοινωνικές υπηρεσίες

Η ECRI έχει διαπιστώσει ότι θα πρέπει να θεσπιστεί ένα συστηματικό, εθνικό μοντέλο διαμεσολάβησης για τους Ρομά σε όλο το σύστημα εκπαίδευσης/υγείας/κοινωνικής πρόνοιας. Η ECRI αναγνωρίζει τους εκπαιδευμένους

⁸² Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: <https://hudoc.ecri.coe.int/eng#f/%22sort%22:%22ecripublicationdate%20descending%22,%22ecridentifier%22:%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22>

⁸³ Republic of Cyprus. (2024). *Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VI(2024)003)*. Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/6th-sr-cyprus-en/1680ae60b9>

⁸⁴ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: <https://hudoc.ecri.coe.int/eng#f/%22sort%22:%22ecripublicationdate%20descending%22,%22ecridentifier%22:%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22>

⁸⁵ Republic of Cyprus. (2024). *Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VI(2024)003)*, §54. Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/6th-sr-cyprus-en/1680ae60b9>

⁸⁶ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: <https://hudoc.ecri.coe.int/eng#f/%22sort%22:%22ecripublicationdate%20descending%22,%22ecridentifier%22:%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22>

⁸⁷ Republic of Cyprus. (2024). *Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VI(2024)003)*, §54. Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/6th-sr-cyprus-en/1680ae60b9>

⁸⁸ Συνέντευξη με τον επιθεωρητή Δρ Κωνσταντίνo Κωνσταντίνου, Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου (18ο Δημοτικό), Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025

⁸⁹ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). *ECRI report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: <https://hudoc.ecri.coe.int/eng#f/%22sort%22:%22ecripublicationdate%20descending%22,%22ecridentifier%22:%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22>

διαμεσολαβητές Ρομά, που υποστηρίζονται από ειδική γραμμή προϋπολογισμού, ως μια μορφή ορθής πρακτικής που η Κύπρος θα πρέπει να θεσμοθετήσει. Η απουσία ενός τέτοιου συστήματος καθιστά την προσέγγιση των Ρομά αποσπασματική και αδύναμη.⁹⁰

Σύμφωνα με τους εμπειρογνώμονες στις συνεντεύξεις, οι επισκέψεις των κοινωνικών λειτουργών συνδέονται συνήθως με την εξέταση καταγγελιών, πράγμα που σημαίνει ότι οι οικογένειες τις αντιλαμβάνονται λιγότερο ως πηγή υποστήριξης και περισσότερο ως μηχανισμό επιθεώρησης. Ως αποτέλεσμα, οι επισκέψεις συχνά οδηγούν σε επιφανειακή «ωραιοποίηση» των συνθηκών αντί να αντιμετωπίζουν τα υποκείμενα προβλήματα. Με την πάροδο του χρόνου, αυτό έχει δημιουργήσει ένα κλίμα φόβου: οι οικογένειες Ρομά ανησυχούν για το ενδεχόμενο να καταγγεληθούν, να υποβληθούν νέες καταγγελίες εναντίον τους και να επιβληθούν περαιτέρω άδικα μέτρα. Η σιωπή έχει έτσι καταστεί στρατηγική αντιμετώπισης, εντείνοντας την δυσπιστία και αποθαρρύνοντας την πραγματική συνεργασία με τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο ομαδοποιεί την κοινωνική προστασία, τις κοινωνικές υπηρεσίες και την προστασία των παιδιών στον πυλώνα «Κοινωνική υποστήριξη» χωρίς ειδικές ρυθμίσεις για τους Ρομά. Οι δράσεις ενσωματώνονται σε μεγάλο βαθμό και είναι προσβάσιμες στους Ρομά παράλληλα με άλλες ευάλωτες ομάδες.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο δίνει έμφαση στην ένταξη μέσω των συστημάτων γενικής εκπαίδευσης και αναγνωρίζει τοπικές δομές όπως το Διεθνές Πολυκέντρο Κέντρο στη Λεμεσό. Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας παρέχουν οικονομική υποστήριξη σε μη κυβερνητικές οργανώσεις και τοπικές αρχές για την ανάπτυξη και την υλοποίηση προγραμμάτων μέσω του Σχεδίου Επιχορήγησης. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος, το 2023 χορηγήθηκε επιχορήγηση ύψους 6 000 ευρώ στο Διεθνές Πολυκέντρο Λευκωσίας.⁹¹ Ωστόσο, το πρόγραμμα αυτό δεν προβλέπει την υποχρεωτική χρήση διαμεσολαβητών Ρομά σε όλους τους τομείς, δεν θέτει συγκεκριμένους στόχους για τις κοινωνικές υπηρεσίες που αφορούν τους Ρομά και δεν διαθέτει ειδικά διατιθέμενους πόρους, γεγονός που περιορίζει την αποτελεσματικότητά του.

Συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν επιτόπου καταδεικνύουν ότι υπάρχει έλλειψη ενημέρωσης σχετικά με τα συστήματα κοινωνικής προστασίας και ότι οι αρμόδιες αρχές δεν προβαίνουν σε ενεργή προσέγγιση των κοινοτήτων.

Η υγειονομική και κοινωνική πρόνοια για τους Ρομά απαιτεί συχνά στενή συνεργασία μεταξύ διαφόρων τομέων – υγείας, πρόνοιας, εκπαίδευσης και τοπικής αυτοδιοίκησης. Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα είναι η λειτουργία πολυλειτουργικών κοινοτικών κέντρων (MiHubs), τα οποία δημιουργήθηκαν αρχικά για να εξυπηρετούν μετανάστες, αλλά είναι προσβάσιμα και στους Ρομά, ιδίως στις τουρκόφωνες οικογένειες που αισθάνονται πιο άνετα σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Τα κέντρα αυτά, που λειτουργούν σε πέντε γραφεία και διαχειρίζονται ΟΚΠ με κρατική υποστήριξη, παρέχουν συμβουλές για την πρόσβαση σε υπηρεσίες και βασικές οδηγίες για την υγειονομική περίθαλψη. Η ECRI χαιρέτισε πρωτοβουλίες όπως το MiHub και συνέστησε στις αρχές να εξασφαλίσουν βιώσιμη χρηματοδότηση για τις ΟΚΠ που παρέχουν βασικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που απευθύνονται στους Ρομά.

Στη Λεμεσό, ωστόσο, το αίτημα για ένα παρόμοιο κέντρο στον Άγιο Αντώνιο έχει απορριφθεί συστηματικά από τον δήμο. Η μόνη παραχώρηση μέχρι σήμερα ήταν η ad hoc διάθεση ενός δωματίου, και αυτό μόνο με ειδική άδεια, για την κάλυψη έκτακτων αναγκών, όπως η φιλοξενία συνεδριάσεων της CYPRON. Αυτό απέχει πολύ από το απαιτούμενο: οι κοινότητες Ρομά στον Άγιο Αντώνιο εξακολουθούν να στερούνται ενός ειδικού, σταθερού και φιλόξενου κέντρου μέσω του οποίου θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες και την υποστήριξη που είναι ζωτικής σημασίας για την ένταξή τους.

2.6. Προστασία των παιδιών

Αξιόπιστα στοιχεία για αναφερόμενες περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης, εμπορίας, πρόωρων γάμων και δικαιოსύνης ανηλίκων που αφορούν παιδιά Ρομά απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό. Παρατηρήσεις επιτόπου σε καταυλισμούς Ρομά, που υποστηρίζονται από συνεντεύξεις με εκπροσώπους των Ρομά, δείχνουν ότι τα κορίτσια επηρεάζονται δυσανάλογα. Πολλές δεν ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση (έως την ηλικία των 15 ετών)

⁹⁰ Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI). (2023). ECRI report on Cyprus (sixth cycle). Strasbourg: Council of Europe. Διαθέσιμο: [https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22\[%22ecripublicationdate%20descending%22\],%22ecridentifier%22\[%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22\]](https://hudoc.ecri.coe.int/eng/#f/%22sort%22[%22ecripublicationdate%20descending%22],%22ecridentifier%22[%22CYP-CbC-VI-2023-01-ENG%22])

⁹¹ Republic of Cyprus. (2024). Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VI(2024)003), §32. Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/6th-sr-cyprus-en/1680ae60b9>

λόγω εγκυμοσύνης, υπερπροστατευτικής στάσης των γονέων ή τήρησης παραδοσιακών πρακτικών που αποσύρουν τα κορίτσια από την εκπαίδευση για να «διατηρήσουν την παρθενιά τους». Οι εκπρόσωποι των γυναικών Ρομά επιβεβαιώνουν ότι γίνονται πρόωροι γάμοι, εκθέτοντας τα κορίτσια σε πρόωρη εγκυμοσύνη και τοκετό και αυξάνοντας την ευπάθειά τους στην ενδοοικογενειακή βία. Σε άλλες οικογένειες, τα κορίτσια κρατούνται στο σπίτι για να αναλάβουν οικιακές ευθύνες ή η σχολική τους φοίτηση διακόπτεται λόγω εμπειριών διακρίσεων, παρενόχλησης ή εκφοβισμού.⁹²

Σύμφωνα με έναν από τους ερωτηθέντες μας, το σχολείο αποτελεί σημαντικό χώρο προστασίας. Τα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας αύξησαν τους κινδύνους ενδοοικογενειακής βίας, ενώ η κινητικότητα δημιουργεί «αόρατα» παιδιά που εξαφανίζονται από την εποπτεία για μήνες.⁹³

2.7. Προώθηση (της ευαισθητοποίησης για) τις τέχνες, τον πολιτισμό και την ιστορία των Ρομά

Σύμφωνα με την κυβέρνηση, τα σχολεία υλοποιούν ευρύτερες διαπολιτισμικές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν όλους τους μαθητές και προωθούν τον σεβασμό της πολυμορφίας, όπως βιντεοσκοπήσεις ποιημάτων, τραγουδιών και πολιτιστικών εκφράσεων, φεστιβάλ γαστρονομίας που αντιπροσωπεύουν τα διαφορετικά υπόβαθρα των παιδιών και εορτασμοί της Διεθνούς Ημέρας των Ρομά μέσω παρουσιάσεων, χορών και τραγουδιών.⁹⁴

Υπάρχουν δράσεις πολιτιστικής προβολής, αλλά δεν έχουν ενσωματωθεί ως εθνικά παραδοτέα με προϋπολογισμούς/στόχους στο πλαίσιο του Στρατηγικού Πλαισίου· εξαρτώνται από τα σχολεία που έχουν την πρωτοβουλία να τις υλοποιήσουν. Παραδείγματα πρωτοβουλιών πολιτιστικής προβολής των Ρομά στην Κύπρο (2020-2025) περιλαμβάνουν: Εκδηλώσεις για την Παγκόσμια Ημέρα των Ρομά που διοργανώνονται από το CypRom στη Λεμεσό στις 8 Απριλίου 2022 και στις 5 Απριλίου 2023 την εορταστική εκδήλωση στις 8 Απριλίου 2024 στα δημοτικά διαμερίσματα Πλούτης Σερβάς («Διαδρομές») στη Λεμεσό και την εκδήλωση στις 14 Απριλίου 2025 στο 18ο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου με μουσική, χορό, αφήγηση ιστοριών και έκθεση φωτογραφίας.⁹⁵ Αυτές οι εκδηλώσεις, αν και σημαντικές, παραμένουν ad hoc πρωτοβουλίες της κοινότητας και δεν αποτελούν θεσμοθετημένες, προϋπολογισμένες δράσεις στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου για τους Ρομά.

Οι συνεντεύξεις υποδεικνύουν ισχυρή ζήτηση και αντίκτυπο για τα προγράμματα μουσικής/χορού και πορτρέτων, καθώς και ένα σημαντικό ερευνητικό κενό σχετικά με τους Ρομά στην Κύπρο, ιδίως για την περίοδο 1967-1974 και τις σχέσεις με άλλες κοινότητες Ρομά. Η συστηματική τεκμηρίωση θα ενίσχυε την ταυτότητα και την αναγνώριση από το κοινό. Η συνεργασία με τους δήμους για τη διοργάνωση τακτικών πολιτιστικών εκδηλώσεων και η ανάθεση προγραμμάτων προφορικής ιστορίας/οπτικής ταυτότητας θα αντιμετώπιζαν το στίγμα και θα κάλυπταν το ερευνητικό κενό.⁹⁶

Όπως αναφέρθηκε, η προώθηση και η ευαισθητοποίηση σχετικά με τις τέχνες, τον πολιτισμό και την ιστορία των Ρομά εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από πρωτοβουλίες σε επίπεδο δήμων και σχολείων, όπως πολιτιστικές εκδηλώσεις και γλωσσικές δραστηριότητες. Αυτές παραμένουν αποτελεσματικά σημεία εισόδου για την εμπλοκή των γονέων και των μαθητών Ρομά, και η επέκτασή τους θα προωθήσει τους στόχους καταπολέμησης του στιγματισμού που υπογραμμίζει η ECRI.⁹⁷

⁹² Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union,

⁹³ Συνέντευξη με εμπειρογνώμονες, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025

⁹⁴ Republic of Cyprus. (2024). *Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VI(2024)003)*, §52, 54. Διαθέσιμο: <https://m.coe.int/6th-sr-cyprus-en/1680ae60b9>, §59

⁹⁵ Διεθνής Ημέρα Ρομά – Λεμεσός, 6 Απριλίου 2022 (CypRom), <https://www.facebook.com/cyprusromaassociation/posts/pfbid02TCJBRC7mxjrbfLDLntiqvMf4k66WAc6GE8sjD4RtLUXcL9W3Nf6Y5y4aMZyD5XAl>

Διεθνής Ημέρα Ρομά – Λεμεσός, 5 Απριλίου 2023 (CypRom), <https://www.facebook.com/cyprusromaassociation/posts/pfbid0pWGb7s5g4sXf4Xh6yE9YhbdmECQhUMnq9wM2K2Un2sE5qXxJjvqkmQakJjZQKjl; l>

Διεθνής Ημέρα των Ρομά – Δημοτικά Διαμερίσματα Πλούτης Σερβάς «Διαδρομές», 8 Απριλίου 2024 (Limassol Today), <https://limassoltoday.com.cy/local-news/giortazoun-tin-mera-ton-roma-sto-kompleks-diadromes/>;

Διεθνής Ημέρα Ρομά – 18ο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου, 14 Απριλίου 2025 (Paideia-News), <https://paideia-news.com/koinonia/2025/04/15/diethnis-mera-ton-roma-ekdilosi-sto-18o-dimotiko-agioy-antoniou/>

⁹⁶ Συνέντευξη με τον Επιθεωρητή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Δρ. Κωνσταντίνo Κωνσταντίνου, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025

⁹⁷ Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI). (2023). *Έκθεση της ECRI για την Κύπρο (έκτος κύκλος)*. Στρασβούργο: Συμβούλιο της Ευρώπης

3. ΕΣΤΙΑΣΗ ΣΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟΥΣ ΡΟΜΑ

3.1. Στέγαση των Ρομά στην Κύπρο: Διαρκής διαχωρισμός και δομική εξάρτηση από την τουρκοκυπριακή περιουσία

Τουρκοκυπριακές ιδιοκτησίες στο Άγιο Αντώνιο

Η στέγαση των Ρομά στην Κύπρο χαρακτηρίζεται από διαρθρωτική στασιμότητα. Η κατανομή των πρώην τουρκοκυπριακών κατοικιών για «ανθρωπιστικούς» λόγους ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, και οι Ρομά ήταν μεταξύ των δικαιούχων. Ωστόσο, σήμερα δεν γίνονται ουσιαστικά νέες κατανομές, ενώ οι επισκευές είναι ελάχιστες και *ad hoc*, και πραγματοποιούνται μόνο όταν το επιτρέπει ο προϋπολογισμός.⁹⁸ Το αποτέλεσμα είναι ένα κλειστό, φθαρμένο απόθεμα κατοικιών που εδραιώνει τον διαχωρισμό και υπονομεύει τα βασικά πρότυπα διαβίωσης.

Οι περισσότεροι Ρομά στις περιοχές που ελέγχονται από την κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας ζουν σε τουρκοκυπριακές κατοικίες που διαχειρίζεται η Υπηρεσία Διαχείρισης Ακινήτων του Υπουργείου Εσωτερικών. Τα σπίτια παρέχουν στέγη, αλλά είναι συνθήτως ερειπωμένα, μη ασφαλή και υπερπλήρη. Η συντήρηση είναι ακανόνιστη και ανεπαρκής, με αποτέλεσμα τη συσσωρευμένη υποβάθμιση και την έκθεση των οικογενειών σε δομικούς κινδύνους, υγρασία, μούχλα και κακές συνθήκες υγιεινής.⁹⁹

Έρευνα πεδίου που διεξήχθη πριν από δύο δεκαετίες κατέγραψε σοβαρές ελλείψεις στις κατοικίες των Ρομά, όπως ρωγμές στους τοίχους και τις στέγες, μη ασφαλή ηλεκτρική καλωδίωση, υγρασία και διακοπές ή απουσία παροχών κοινής ωφέλειας.¹⁰⁰ Μαρτυρίες Στη γειτονιά του Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης πεδίου τον Αύγουστο του 2025, διαπιστώθηκε ότι οι συνθήκες αυτές δεν έχουν βελτιωθεί. Αντίθετα, οι συνθήκες διαβίωσης έχουν επιδεινωθεί, καθώς ο υπερπληθυσμός είναι ο κανόνας, με μεγάλες εκτεταμένες οικογένειες να μοιράζονται διαμερίσματα δύο δωματίων.¹⁰¹¹⁰² Οι οικογένειες Ρομά τονίζουν ότι οι νεότερες γενιές που δημιουργούν νέα νοικοκυριά δεν έχουν πρόσβαση σε νέες κατανομές, αναγκάζοντας πολλές γενιές να συνωστίζονται σε ήδη υπερπλήρεις κατοικίες.¹⁰³

Επίσης, οι κάτοικοι περιέγραψαν γραφειοκρατικά αδιέξοδα κατά την αναζήτηση νέας στέγης και ανέφεραν ακόμη ότι τους είπαν να «*αναζητήσουν λύσεις στο βορρά ή να πάνε στον Ερντογάν*», δηλώσεις που ενίσχυαν τα αισθήματα αποκλεισμού και ώθησαν ορισμένες οικογένειες να μετακομίσουν στις περιοχές που διοικούνται από τους Τουρκοκύπριους.¹⁰⁴

Η ανασφάλεια της ιδιοκτησίας είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα. Οι οικογένειες φοβούνται να αφήσουν τα σπίτια τους χωρίς επίβλεψη, μήπως καταληφθούν κατά την απουσία τους. Ως απάντηση, ορισμένοι έχουν εγκαταστήσει αυτοσχέδια εμπόδια για να αποτρέψουν την είσοδο.¹⁰⁵ Οι κάτοικοι τόνισαν επίσης τις πιέσεις της ΓΕΝΤΡΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ: οι τουρκοκυπριακές πολυκατοικίες στον Άγιο Αντώνιο συνορεύουν πλέον με τη Μαρίνα της

⁹⁸ Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Εθνική Ανεξάρτητη Αρχή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), *Τοποθέτηση σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης της Ρομά κοινότητας στην Κύπρο*, ΑΥΤ 3/2020, 22 Δεκεμβρίου 2020. Σ.Σ. 59-66).

Republic of Cyprus. (2024). *Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VII(2024)003)*, §52, 54. Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/6th-sr-cyprus-en/1680ae60b9.9.532, 54>

Απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε στο NRCP, 2025· Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, Απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο, 9 Αυγούστου 2025· Roma Civil Monitor, 2022

⁹⁹ Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Εθνική Ανεξάρτητη Αρχή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), *Τοποθέτηση σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης της Ρομά κοινότητας στην Κύπρο*, ΑΥΤ 3/2020, 22 Δεκεμβρίου 2020. Σ.Σ. 59-66).

¹⁰⁰ Trimikliniotis, N. & Demetriou, C. (2009). *Housing conditions of Roma and Travellers: Cyprus (RAXEN Thematic Study)*. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), National Focal Point for Cyprus. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/666-RAXEN-Roma%20Housing-Cyprus_en.pdf

¹⁰¹ Roma Civil Monitor. (2022). *Civil society monitoring report on the implementation of the national Roma strategic framework in Cyprus*. Publications Office of the European Union, pp. 18–19

¹⁰² Συνεντεύξεις πεδίου του συγγραφέα, Άγιος Αντώνιος, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025. Συνέντευξη — Κάτοικοι του Αγίου Αντωνίου, 6 Αυγούστου 2025.

¹⁰³ Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Εθνική Ανεξάρτητη Αρχή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), *Τοποθέτηση σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης της Ρομά κοινότητας στην Κύπρο*, ΑΥΤ 3/2020, 22 Δεκεμβρίου 2020. Σ.Σ. 59-66).

¹⁰⁴ Συνεντεύξεις του συγγραφέα στο πεδίο, Άγιος Αντώνιος, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025· Συνέντευξη — Κάτοικοι του Αγίου Αντωνίου, 6 Αυγούστου 2025· Συνέντευξη με τον Επιθεωρητή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Δρ Κωνσταντίνo Κωνσταντίνου, Λεμεσός, 6 Αυγούστου 2025

¹⁰⁵ *ibid*

Λεμεσού, ενώ η Πολυμιδιά βρίσκεται δίπλα σε νέα ιδιωτικά σχολεία. Αυτές οι εξελίξεις τροφοδοτούν τους φόβους για μελλοντική εκτόπιση με το πρόσχημα της «αστικής αναβάθμισης».¹⁰⁶

Συζητήσεις με ειδικούς αποκάλυψαν ότι ένας σημαντικός αριθμός Ρομά δικαιούχων υπέστη ουσιαστικά πιέσεις να μεταναστεύσει στα Κατεχόμενα Εδάφη, αφού η Τουρκοκυπριακή Διοίκηση Ακινήτων αρνήθηκε να ανταποκριθεί στις αρχικές αιτήσεις τους για κατανομή κατοικιών (). Σε ορισμένες περιπτώσεις, οικογένειες Ρομά αντιμετώπισαν αβάσιμες και άδικες εξώσεις – ένα εντυπωσιακό παράδειγμα αφορούσε μια γυναίκα εννέα μηνών έγκυο. Μετά από επείγουσες επιστολές της CyPRON, η οικογένεια τοποθετήθηκε προσωρινά σε μια κατοικία, αλλά χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα ή νερό. Χρόνια αργότερα, συνεχίζουν να ζουν σε αυτές τις άθλιες και εξευτελιστικές συνθήκες, που είναι χαρακτηριστικές της συστηματικής παραμέλησης που στερεί από τους Ρομά κάθε δυνατότητα να βρουν κατάλληλη στέγη.

Για να απεικονιστεί η γειτονιά και οι οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων της στον Άγιο Αντώνιο της Λεμεσού, οι παρακάτω φωτογραφίες τραβήχτηκαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης στο πεδίο.

Φωτογραφίες του Γεώργιου Τσιάκαλου

Εναπομείνουσες προπαρασκευασμένες οικιστικές μονάδες

Τα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν επανειλημμένα συστήσει το κλείσιμο του καταυλισμού και την επανένταξη των κατοίκων του σε επίσημες κατοικίες. Από το 2025, η Πολεμιδιά παραμένει ανοιχτή, αλλά οι εκθέσεις δείχνουν ότι ο πληθυσμός της έχει μειωθεί. Ωστόσο, αυτή η μείωση φαίνεται να οφείλεται λιγότερο σε μια δομημένη πολιτική και περισσότερο στην αδιαφορία και στις επιδεινούμενες συνθήκες του καταυλισμού. Υπάρχει, ωστόσο, μια θετική εξέλιξη: η εγκατάλειψη του προκατασκευασμένου καταυλισμού στην Πάφο, η οποία

¹⁰⁶ Επίτροπος Διοικήσεως και Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Εθνική Ανεξάρτητη Αρχή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), *Τοποθέτηση σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης της Ρομά κοινότητας στην Κύπρο*, ΑΥΤ 3/2020, 22 Δεκεμβρίου 2020. Σ.Σ. 59-66).

τουλάχιστον αντανακλά την αναγνώριση των αρνητικών συνεπειών των πολιτικών που δημιουργούν περαιτέρω διαχωρισμό.¹⁰⁷

Ένα υπολειπόμενο τμήμα προκατασκευασμένων κατοικιών παραμένει στην Κάτω Πολυμιδία (Λεμεσός), όπου παρέχονταν μονάδες τύπου κοντέινερ σε οικογένειες που ζούσαν σε προσωρινές ή άτυπες κατοικίες. Ο αριθμός τους εκτιμάται ως μικρός από τους ερωτηθέντες — περίπου μια ντουζίνα οικογένειες. Ωστόσο, η μείωση του αριθμού των κατοίκων σε αυτές τις προκατασκευασμένες κατοικίες δεν είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών κοινωνικής ένταξης. Σύμφωνα με τους ειδικούς και τους κατοίκους, οφείλεται στην ανάγκη μετεγκατάστασης στις κατεχόμενες περιοχές, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και ευκαιρίες.

Φωτογραφία Χρύσο Πελεκανή

3.1.1. Αποτελεσματικότητα του Στρατηγικού Πλαισίου στην αντιμετώπιση του προβλήματος

Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 3.1, η Κυπριακή Κυβέρνηση δεν διαθέτει ειδική στρατηγική για τη στέγαση των Ρομά πέραν των ρυθμίσεων που περιγράφονται. Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένο στόχο ή επιδίωξη για τη στέγαση των Ρομά. Αντ' αυτού, αναφέρεται στην ένταξη των Ρομά στις γενικές πολιτικές στέγασης και κοινωνικής πρόνοιας. Για παράδειγμα, το πρόγραμμα Εγγυημένου Ελάχιστου Εισοδήματος της Κύπρου παρέχει μηνιαίο επίδομα στέγασης σε ενοικιαστές χαμηλού εισοδήματος, το οποίο είναι διαθέσιμο στους Ρομά σε ισότιμη βάση. Ωστόσο, τέτοιες περιπτώσεις παραμένουν σπάνιες λόγω της διάκρισης από τους ιδιοκτήτες, την οποία η πολιτική δεν αντιμετωπίζει. Επιπλέον, οι αδικαιολόγητες ακυρώσεις παροχών τα τελευταία χρόνια, όπως έχουν επισημάνει εμπειρογνώμονες και κάτοικοι κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, έχουν υπονομεύσει περαιτέρω την ικανότητα των οικογενειών να ανταποκριθούν στις βασικές οικονομικές υποχρεώσεις τους.

Επιπλέον, υπάρχουν γενικά προγράμματα για την παροχή βοήθειας σε ευάλωτες οικογένειες για επισκευές κατοικιών ή για την επιδότηση στέγασης για εκτοπισμένους (που απευθύνονται κυρίως σε Ελληνοκύπριους πρόσφυγες, αλλά μερικές φορές είναι προσβάσιμα και σε άλλους). Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο αναφέρει «πολιτικές στέγασης χωρίς αποκλεισμούς που λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των Ρομά και στοχεύουν στην υποστήριξη της πρόσβασης σε στέγαση για μειονεκτούσες ομάδες». Ωστόσο, δεν περιγράφει κανένα συγκεκριμένο νέο μέτρο ειδικά για τη βελτίωση της στέγασης των Ρομά. Η ΕΚ έχει επισημάνει ότι η στέγαση ήταν μια εμφανής παράλειψη στη στρατηγική της Κύπρου και προέτρεψε την επανεξέταση της στρατηγικής μετά το 2023 να αντιμετωπίσει το ζήτημα της στέγασης με σαφή στόχο, με βάση την αξιολόγηση των αναγκών και τα δεδομένα.

Το παρόν μοντέλο —συνεχής εξάρτηση από παλαιωμένα σπίτια TC και ένα υπολειπόμενο προκάτ συγκρότημα, χωρίς νέες κατανομές και με αμελητέες επισκευές— αποτελεί ένα σύστημα ελεγχόμενου διαχωρισμού. Δεν

¹⁰⁷ Republic of Cyprus. (2024). *Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities* (ACFC/SR/VI/(2024)003), §54. Διαθέσιμο: <https://rm.coe.int/6th-sr-cyprus-en/1680ae60b9>

Συμβουλίου του 2023 σχετικά με τη στέγαση των Ρομά καλούν ρητά τα κράτη μέλη να κινητοποιήσουν τα κονδύλια της πολιτικής συνοχής για την καταπολέμηση του διαχωρισμού στη στέγαση και να δώσουν προτεραιότητα σε ολοκληρωμένες προσεγγίσεις για τις γειτονιές — ακριβώς το μείγμα που απαιτείται στην περιοχή του Αγίου Αντωνίου.

Η Κύπρος εφαρμόζει διάφορα προγράμματα στήριξης ενοικίων με στόχο την επέκταση της προσιτής στέγασης. Το πρόγραμμα «Renovate-Rent»¹¹⁴ προσφέρει επιχορηγήσεις σε ιδιοκτήτες που ανακαινίζουν κενές κατοικίες και τις ενοικιάζουν σε τιμές χαμηλότερες από τις τιμές της αγοράς. Η πρωτοβουλία «Προσιτές Μονάδες Ενοικίασης» της Κυπριακής Εταιρείας Ανάπτυξης Γης κατασκευάζει κρατικά χρηματοδοτούμενες κατοικίες προς ενοικίαση σε μειωμένες τιμές, ενώ η ευρύτερη πολιτική της κυβέρνησης για προσιτές ενοικιάσεις παρέχει κίνητρα και φορολογικές ελαφρύνσεις στους ιδιοκτήτες που ενοικιάζουν με ανώτατα όρια ενοικίου. Μαζί, αυτά τα προγράμματα στοχεύουν στην αύξηση της προσφοράς προσιτής στέγασης και στην πρόληψη του αποκλεισμού των ενοικιαστών με χαμηλό εισόδημα. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με την πρόσβαση των Ρομά σε αυτά τα προγράμματα, και οι συζητήσεις των εμπειρογνομόνων δείχνουν ότι οι κοινότητες Ρομά δεν έχουν επωφεληθεί από αυτά.

3.1.3. Συμμετοχή των Ρομά

Προηγούμενες προσπάθειες μετεγκατάστασης στη Λεμεσό δείχνουν ότι όταν οι κοινότητες απομακρύνονται από τα δίκτυα και τις υπηρεσίες τους, οι προσπάθειες επανένταξης καταρρέουν (π.χ. η επιστροφή από την Πολυμιδιά στον Άγιο Αντώνιο, όπως σημειώνουν τοπικοί εκπαιδευτικοί και κάτοικοι). Αυτό που έλειπε ήταν η πραγματική συμμετοχή: οι Ρομά κάτοικοι δεν συμμετείχαν συστηματικά στον προσδιορισμό των αναγκών, στον καθορισμό των κριτηρίων επανένταξης, στον εντοπισμό των τοποθεσιών ή στη διαμόρφωση των πακέτων στήριξης. Χωρίς τέτοια συν-σχεδιασμό, η μετεγκατάσταση ενέχει τον κίνδυνο εκτόπισης αντί για ένταξη.

Η επίσκεψη επιτόπου για τους σκοπούς της παρούσας έκθεσης —η άμεση επικοινωνία με τους κατοίκους και η ακρόαση των αναγκών και των προσδοκιών τους— ήταν ιδιαίτερα αποδοτική και αποδεικνύει ότι, εάν πραγματοποιηθεί συστηματικά, ιδίως δεδομένου του σχετικά μικρού μεγέθους του πληθυσμού των Ρομά, θα μπορούσε να αποφέρει απτά αποτελέσματα, μια ανάγκη που επισημάνθηκε επίσης από τον Επίτροπο Διοίκησης και Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Κύπρου¹¹⁵. Η ενεργός συμμετοχή των οικογενειών Ρομά — και η πραγματική συνεκτίμηση των απόψεων και των αναγκών τους καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας μετεγκατάστασης— έχει αναγνωριστεί ως βασικό δίδαγμα για την επιτυχή κατάργηση του διαχωρισμού στην στέγαση.¹¹⁶

¹¹⁴ Περισσότερες πληροφορίες για το Πρόγραμμα στο: <https://www.gov.cy/moi/en/documents/housing-scheme-renovate-rent/>

¹¹⁵ Θέση του Εθνικού Οργανισμού για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης της κοινότητας των Ρομά στην Κύπρο (AUT 3/2020). Γραφείο του Επιτρόπου για τη Δίκηση και την Προστασία των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων.

¹¹⁶ Roma Civil Monitor (2024) Examples of successful housing desegregation as a precondition of Roma integration. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Edited by Marek Hojsik, p. 18. Διαθέσιμο: https://romacivilmonitoring.eu/wp-content/uploads/2024/07/RCM_2023_Thematic-report-desegregation_FINAL-ISBN.pdf

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Η εμπειρία από την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου στην Κύπρο δείχνει ότι η πρόοδος είναι εφικτή — τα σχολεία που οργανώνουν υποστήριξη DRASE, βοηθούς δασκάλους και γλωσσική βοήθεια μπορούν να κάνουν τη διαφορά στην καθημερινότητα. Ωστόσο, η υλοποίηση είναι άنيση και εξαρτάται υπερβολικά από τα έργα. Η αποφασιστική αδυναμία παραμένει η στέγαση: ένα κλειστό, γηράσκον απόθεμα κατοικιών TC, σχεδόν καμία επισκευή και καμία νέα κατανομή, συν ένα υπολειπόμενο προκάτ συγκρότημα. Αυτή η ρύθμιση διατηρεί τον διαχωρισμό και υποβαθμίζει τα αποτελέσματα στην εκπαίδευση, την υγεία και την απασχόληση. Μια προσέγγιση που βασίζεται αποκλειστικά στην ενσωμάτωση, όπου είναι γνωστά τα διαρθρωτικά εμπόδια, δεν εξισώνει τις συνθήκες, αλλά διατηρεί το χάσμα.

Η επιλογή του Στρατηγικού Πλαισίου να βασίζεται σχεδόν εξ ολοκλήρου σε «συμβατικά» μέσα, χωρίς στοχευμένα μέτρα όπου τα δομικά εμπόδια είναι τεκμηριωμένα, δεν είναι ουδετερότητα, αλλά πολιτική παράλειψη με προβλέψιμα αποτελέσματα. Όταν ένας πληθυσμός συγκεντρώνεται σε υποβαθμισμένες, διαχωρισμένες κατοικίες, όταν η γλώσσα, τα έγγραφα και τα πρότυπα κινητικότητας είναι γνωστά εμπόδια, όταν υπάρχουν θέσεις διαμεσολάβησης, εγγυήσεις ενοικίου και μοντέλα επανένταξης, αλλά δεν υιοθετούνται, η συνέχιση μιας προσέγγισης που βασίζεται αποκλειστικά στην ενσωμάτωση αναπαράγει τα μειονεκτήματα. Στο δίκαιο της ΕΕ, αυτό είναι το περίγραμμα της έμμεσης διάκρισης: μια φαινομενικά ουδέτερη πολιτική που θέτει μια εθνοτική ομάδα σε ιδιαίτερο μειονεκτικό θέση, χωρίς αναλογική αιτιολόγηση.¹¹⁷

Η ένταξη είναι ένας βασικός καθοριστικός παράγοντας των αποτελεσμάτων: ο υπερπληθυσμός, οι αναξιόπιστες υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, τα εμπόδια στη γλώσσα και τις μεταφορές, καθώς και οι στιγματιστικές διεπαφές υπηρεσιών σηματοδοτούν πρόσβαση υπό όρους και όχι ισότιμη πρόσβαση. Πρόκειται για διαρθρωτικά ελλείμματα στην ισότιμη αξιοπρέπεια και την αποτελεσματική ισότητα ενώπιον του νόμου. Ήδη υπάρχουν πιλοτικές λύσεις: επανένταξη σε διάσπαρτες τοποθεσίες, επείγοντα έργα κατοικησιμότητας, θεσμοθετημένη διαμεσολάβηση, μετρήσιμοι στόχοι με δημόσιους πίνακες ελέγχου και συν-σχεδιασμός από τους Ρομά. Αυτό που λείπει είναι ένα ενιαίο σχέδιο υλοποίησης με έναν καθορισμένο ανώτερο υπεύθυνο, έναν πολυετή προϋπολογισμό, τριμηνιαίες δημόσιες εκθέσεις και αυτόματες διορθωτικές ενέργειες όταν δεν επιτυγχάνονται οι στόχοι, έτσι ώστε η ένταξη να γίνει συνήθης πρακτική και όχι προσωρινό έργο.

Υπάρχει, ωστόσο, μια σαφής ευκαιρία που η Κύπρος μπορεί να αξιοποιήσει αμέσως. Εάν ο πληθυσμός των Ρομά είναι τόσο μικρός όσο ισχυρίζεται επίσημα, τότε ο στόχος της πολιτικής θα πρέπει να είναι απλός και συγκεκριμένος: κάθε οικογένεια, κάθε άτομο να βγει από τη φτώχεια και τον αποκλεισμό. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί, *μεταξύ άλλων*, μέσω της διευκόλυνσης της πρόσβασης σε προγράμματα για το ευρύ κοινό (όπως οι επιδοτήσεις ενοικίου που αναφέρονται στο 3.1.2), με την υποστήριξη της επισκευής των υφιστάμενων τουρκοκυπριακών κατοικιών και τη σταδιακή κατάρτιση των διαχωρισμένων προκατασκευασμένων κατοικιών, επιτρέποντας παράλληλα εξατομικευμένες παρεμβάσεις με βάση τη χαρτογράφηση των ατομικών και οικογενειακών αναγκών — αποφεύγοντας έτσι μια ενιαία προσέγγιση υπέρ μιας στοχευμένης μεθόδου που ανταποκρίνεται στις ανάγκες.

Συστάσεις προς τις εθνικές αρχές

1) Να γίνει η στέγαση το σημείο εκκίνησης.

- Να υιοθετηθεί ένα Σχέδιο Δράσης (2025-2030) για το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο με ιδιαίτερη έμφαση στη στέγαση για: (α) τη μετεγκατάσταση των Ρομά από προκατασκευασμένες και ακατάλληλες τουρκοκυπριακές μονάδες (ή την επισκευή των τελευταίων, όπου είναι δυνατόν), (β) τη μείωση του υπερπληθυσμού και (γ) τη χαρτογράφηση των ατομικών και οικογενειακών αναγκών.
- Εγγύηση πρόσβασης σε προγράμματα στήριξης ενοικίασης: δυνατότητα στις οικογένειες Ρομά να ενοικιάζουν σπίτια/διαμερίσματα με εγγυητή το κράτος, προκειμένου να αποτραπεί η διάκριση από τους ιδιοκτήτες και να αρθούν τα διοικητικά εμπόδια.

¹¹⁷ Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου (οδηγία για τη φυλετική ισότητα), άρθρο 2 παράγραφος 2 στοιχείο β)

- Κατάλληλη κατοικία: εισαγωγή καταλόγου ελέγχου καταλληλότητας (ηλεκτρολογική εγκατάσταση/στέγες/υγρασία/νερό) και χρηματοδοτούμενου προγράμματος επισκευών για τις τουρκοκυπριακές κατοικίες· έκδοση πακέτου εγγυήσεων κατοχής (γραφτή προσωρινή κατοχή, δίκαιοι κανόνες κατανομής, δίαυλοι καταγγελιών/προσφυγών). Χρηματοδότηση μέσω ειδικών κονδυλίων του ΕΤΠΑ/ΕΣΚ+ και εθνικών κονδυλίων· εφαρμογή όρων κατά του διαχωρισμού σε όλες τις δημόσιες δαπάνες για τη στέγαση.

2) Χρήση εξατομικευμένων σχεδίων για τα νοικοκυριά.

- Εγγύηση στέγασης και απασχόλησης για τα νοικοκυριά Ρομά.
- Για κάθε παιδί σχολικής ηλικίας, εφαρμογή ενός σχεδίου μάθησης για παιδιά (αύξηση της φοίτησης, παροχή μεταφοράς εάν χρειάζεται, γλωσσική υποστήριξη, ενισχυτική διδασκαλία και διευκόλυνση της μετάβασης στην κατώτερη/ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση).
- Για κάθε ενήλικα, εφαρμόστε ένα Σχέδιο Απασχολησιμότητας (γραμματισμός/ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα, κατάρτιση δεξιοτήτων, αμειβόμενη πρακτική άσκηση/μαθητεία, διαμεσολάβηση για εύρεση εργασίας), με τακτική παρακολούθηση των αποτελεσμάτων.
- Ενσωματώστε μέτρα υγείας: εγγραφή στο GeSY, καθορισμένος οικογενειακός γιατρός, εμβολιασμός/προληπτικός έλεγχος, διερμηνέας/διαμεσολαβητής εάν απαιτείται τουρκική/γερμανική γλώσσα.

3) Θεσμοθέτηση της διαμεσολάβησης για τους Ρομά (χρηματοδοτούμενη από το κράτος).

- Δημιουργία υπηρεσίας διαμεσολάβησης για τους Ρομά στους τομείς της εκπαίδευσης/υγείας/κοινωνικής πρόνοιας/στέγασης με τυποποιημένα προφίλ ρόλων, δίγλωσση ικανότητα και σαφή πρωτόκολλα παραπομπής/κλεισίματος.
- Χρηματοδότηση θέσεων από τον κρατικό προϋπολογισμό (χρήση του ΕΚΤ+ για καινοτομία, όχι για βασικό προσωπικό).

4) Αποτελεσματική παρακολούθηση και συλλογή δεδομένων

- Δημιουργία ενός σκληρού πλαισίου παρακολούθησης: νόμιμη συλλογή δεδομένων ισότητας με συγκατάθεση, δημοτική χαρτογράφηση από πόρτα σε πόρτα.
- Ενίσχυση της μεθοδολογίας της εθνικής απογραφής για να εξασφαλιστεί η ακριβής καταμέτρηση των Ρομά, συμπεριλαμβανομένης της συστηματικής καταμέτρησης των μη Κυπρίων Ρομά που διαμένουν στην Κύπρο.
- Δημοσίευση ετήσιων δελτίων επιδόσεων: οικογένειες που έχουν επανενταχθεί σε κατοικίες, μείωση του υπερπληθυσμού, ολοκλήρωση κρίσιμων επισκευών, σχολική φοίτηση και ολοκλήρωση της εκπαίδευσης, εγγραφή στην πρωτοβάθμια περίθαλψη, πρακτική άσκηση/τοποθέτηση σε θέση εργασίας.

5) Εκπαίδευση, υγεία, απασχόληση

- Εκπαίδευση: Κλιμάκωση των λειτουργιών του DRASI (βοηθοί, ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα, ολοήμερο σχολείο, γεύματα) και εγγύηση μεταφοράς, επιβολή του δικαιώματος εγγραφής ανεξάρτητα από τα εμπόδια που θέτουν τα έγγραφα, παροχή δεύτερης ευκαιρίας.
- Υγεία: Θεσμοθέτηση διαμεσολαβητών/διερμηνέων υγείας, καθορισμός δεικτών προληπτικής φροντίδας και συνέχειας για τα νοικοκυριά Ρομά και δημοσίευση των αποτελεσμάτων.

- Απασχόληση: Χρηματοδότηση γεφυρών ενεργοποίησης (αλφαριθμητισμός, δεξιότητες, αμειβόμενες πρακτικές ασκήσεις, διαμεσολάβηση εργοδοτών), παρακολούθηση της συμμετοχής, τοποθέτηση.

6) Διακυβέρνηση και συμμετοχή.

- Επανενεργοποίηση της Εθνικής Πλατφόρμας για τους Ρομά.
- Δημιουργία επιτροπών κατοίκων με ιδιαίτερη έμφαση στη διευκόλυνση της χαρτογράφησης των στεγαστικών αναγκών.
- Προώθηση της δημιουργίας οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών για τους Ρομά, ιδίως εκείνων που εστιάζουν στις γυναίκες και τους νέους Ρομά. Συμμετοχή της CYPROM και των κυριάρχων οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών για την υποστήριξη αυτής της διαδικασίας.

Συστάσεις προς τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα

- Αίτημα για σχέδιο δράσης από την Κύπρο με ιδιαίτερη έμφαση στην κατάργηση του διαχωρισμού στην στέγαση.
- Υλοποίηση συνθηκών που ευνοούν την καταπολέμηση του διαχωρισμού στα προγράμματα ΕΤΠΑ/ΕΚΤ+ και σύνδεση των εκταμιεύσεων με μετρήσιμα αποτελέσματα (επαναστέγαση οικογενειών, επισκευές, αποσύρση προκατασκευασμένων μονάδων, μείωση του υπερπληθυσμού).
- Αξιολόγηση του αριθμού των Ρομά που ζουν σε διαχωρισμένες κατοικίες και, εάν ο διαχωρισμός παραμένει χωρίς διορθωτικά μέτρα, αξιολόγηση των επιλογών επιβολής βάσει της οδηγίας για την ισότητα των φυλών.

Συστάσεις προς την κοινωνία των πολιτών

- Οργάνωση κοινοτικών πλοηγών για να βοηθήσουν τις οικογένειες να χαρτογραφήσουν τις ανάγκες στέγασης.
- Να βοηθήσει την κοινότητα να παρακολουθεί τις επισκευές κατοικιών, τις αποφάσεις επανένταξης, τη σχολική φοίτηση και την πρόσβαση στην υγεία. Να δημοσιεύσει τα ευρήματα.
- Υποστήριξη της ίδρυσης οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών υπό την ηγεσία των Ρομά και παροχή τεχνικής υποστήριξης για τη λειτουργία τους.
- παροχή τεχνικής υποστήριξης για τη λειτουργία τους.
- Δημιουργήστε νομική υποστήριξη για υποθέσεις που αφορούν άρνηση παροχής υπηρεσιών, εξώσεις ή διακρίσεις. Συνεργαστείτε με τον φορέα ισότητας σε υποθέσεις που αφορούν συνθήκες πρακτικές.
- Ανάπτυξη προγραμμάτων καθοδήγησης από ομοτίμους (γυναίκες και νέοι) για τη διατήρηση της σχολικής φοίτησης, τις μεταβάσεις και τη συμμετοχή στην πρώιμη παιδική ηλικία.

Συστάσεις προς άλλους ενδιαφερόμενους φορείς

- Δήμοι: Αναλάβετε ηγετικό ρόλο στον προσδιορισμό των αναγκών της κοινότητας και των νοικοκυριών, σε στενή συνεργασία με το NRCP και σε στενή συνεργασία με τους κατοίκους καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας.
- Σχολεία: Δημιουργήστε ομάδες παρακολούθησης της φοίτησης και των επιδόσεων με τη συμμετοχή διαμεσολαβητών. Εξασφαλίστε ότι κάθε μαθητής Ρομά έχει επαρκή παρακολούθηση της προόδου του.

- Πάροχοι υγειονομικής περίθαλψης: Ορίστε έναν νοσηλευτή/διαμεσολαβητή που μιλάει τουρκικά/κουρμπέτσα για να βοηθήσει τις οικογένειες Ρομά να ολοκληρώσουν τις εγγραφές, τις εξετάσεις και τις παρακολουθήσεις.
- Διαθέστε προγράμματα εγγύησης ενοικίου στους Ρομά, διασφαλίζοντας ότι οι ιδιοκτήτες ακινήτων ενοικιάζουν τα ακίνητά τους σε οικογένειες Ρομά.
- Τοπικοί εργοδότες: προσφέρετε θέσεις εργασίας και πρακτικής άσκησης.
- Φορέας Ισότητας: Διενεργήστε επιθεωρήσεις με δική σας πρωτοβουλία σχετικά με την κατοικησιμότητα και την πρόσβαση και εκδώστε συστάσεις για συστηματικές διορθωτικές ενέργειες όπου τα προβλήματα παραμένουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κατάλογος συνεντεύξεων

- Εκπρόσωποι του Εθνικού Σημείου Επαφής για τους Ρομά (Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας), Λευκωσία, διαδικτυακή συνέντευξη, 28 Ιουλίου 2025.
- Υπουργείο Παιδείας, Αθλητισμού και Νεολαίας, γραπτή απάντηση σε ερωτηματολόγιο, Αύγουστος 2025.
- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, γραπτή απάντηση σε ερωτηματολόγιο, Αύγουστος 2025.
- CYPSTAT, γραπτή απάντηση σε ερωτηματολόγιο, Αύγουστος 2025.
- Επιθεωρητής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Δρ Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου, Λεμεσός, προσωπική συνέντευξη, 6 Αυγούστου 2025.
- Ρομά κάτοικοι, οικισμός Αγίου Αντωνίου, Λεμεσός, ομαδική συνέντευξη, αυτοπροσώπως, 6 Αυγούστου 2025
- Τοπικοί εκπαιδευτικοί (ανώνυμοι), Λεμεσός, προσωπικές συνεντεύξεις, 2018.
- Πρώην διευθυντής του 18ου νηπιαγωγείου της Λεμεσού, προσωπική συνέντευξη, Λεμεσός, 2018.
- Εκπρόσωπος του NRCP, συνέντευξη μέσω τηλεδιάσκεψης, Ιούλιος 2025.
- Εμπειρογνώμονες, Λεμεσός, συνεντεύξεις αυτοπροσώπως, 6 Αυγούστου 2025.

Βασικά έγγραφα πολιτικής και εκθέσεις

- Council of Europe, European Commission against Racism and Intolerance (ECRI) (2023) *ECRI Report on Cyprus (sixth cycle)*. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of the European Union (2021) *Council Recommendation on Roma Equality, Inclusion and Participation (2021/C 93/01)*. Brussels: Council of the EU, 12 March.
- Council of the European Union (2023) *Council Conclusions on the Housing of Roma and Combating Residential Segregation*. Brussels: Council of the EU, April.
- European Commission (2023) *Assessment report of the Member States' national Roma strategic frameworks (COM(2023) 7 final)*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2023) *Report on the Implementation of the National Roma Strategic Frameworks in Light of the EU Roma Strategic Framework and the Council Recommendation on Roma Equality, Inclusion and Participation*. Brussels: European Commission, October.
- European Commission (2024) *Roma Strategic Frameworks: Progress Report 2024 (COM(2024) 422 final)*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2024) *2024 European Semester Country Report – Cyprus*. Brussels: European Commission.
- Ombudsman of the Republic of Cyprus (2020) *Special Report on the Living Conditions of the Roma Community*. Nicosia: Office of the Commissioner for Administration and the Protection of Human Rights.
- OSCE (2009) *The Human Rights of Roma in the Republic of Cyprus Controlled Areas*. Warsaw: OSCE ODIHR.
- Republic of Cyprus (2021) *Cyprus National Roma Strategic Framework 2021–2030*. Nicosia: Government of Cyprus, 13 December.
- Republic of Cyprus (2023) *Cyprus Recovery and Resilience Plan, amended version*. Nicosia: Government of Cyprus.
- Republic of Cyprus (2024) *Sixth Periodic Report on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC/SR/VI(2024)003)*. Strasbourg: Council of Europe, 1 February.

- Republic of Cyprus (2024) *Biennial Report on the Implementation of the Child Guarantee – overview*. Nicosia: Government of Cyprus.

- Roma Civil Monitor (2022) *Civil Society Monitoring Report on the Implementation of the National Roma Strategic Framework in Cyprus*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) (2017) *Concluding Observations on the Combined 23rd and 24th Periodic Reports of Cyprus (CERD/C/CYP/CO/23-24)*. Geneva: United Nations, 2 June.

- UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) (2016) *Concluding Observations on the Sixth Periodic Report of Cyprus (E/C.12/CYP/CO/6)*. Geneva: United Nations, 28 October.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ

Καταπολέμηση του αντιτσιγγανισμού και των διακρίσεων

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου που σχετίζονται με το πρόβλημα:
	- Σημαντικό πρόβλημα - κρίσιμο πρόβλημα	- άσχετο - αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς - κατανοητό με περιορισμούς - εντοπισμένο και αναλυθεί επαρκώς	- απουσιάζουν, - υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή - επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης - κατάλληλα	- απουσιάζουν - ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί - επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης - σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητα των μέτρων - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Ο αντιτσιγγανισμός υποτιμάται στις πολιτικές και τις πρακτικές	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσία	Ο Διαμεσολαβητής ενεργεί ως Φορέας Ισότητας: υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα για την αστυνομία. Δεν υπάρχει παρακολούθηση του μίσους ειδικά για τους Ρομά· περιορισμένες διώξεις· η Εθνική Πλατφόρμα για τους Ρομά είναι σε μεγάλο βαθμό ανενεργή μέχρι την προσπάθεια επανεκκίνησης το 2023.
Παρακολούθηση και δίωξη ρητορικής μίσους/εγκλημάτων	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Ειδικά σεμινάρια ευαισθητοποίησης και σεμινάρια για την αστυνομία· δεν

ων μίσους					υπάρχει ολοκληρωμένη κατηγορία καταγραφής για τους Ρομά· περιορισμένη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων· δεν υπάρχουν βασικά στοιχεία ή δείκτες.
Διακρίσεις στην πρόσβαση σε υπηρεσίες (εγγραφή σε σχολεία, στέγαση, αγορά ενοικίασης)	Σημαντικό πρόβλημα	κατανοητό με περιορισμούς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Οδηγοί για τα σχολεία σχετικά με ρατσιστικά περιστατικά· ισχύουν γενικοί νόμοι κατά των διακρίσεων· εξακολουθούν να υπάρχουν κενά στην πράξη (γονείς αναφέρουν αρνήσεις χωρίς έγγραφα· αρνήσεις ιδιοκτητών). Τα δεδομένα δεν είναι αναλυτικά.
Περιορισμένη αναγνώριση των Ρομά ως ξεχωριστής μειονότητας στην πράξη (επηρεάζει την ορατότητα και την αποκατάσταση)	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	απουσιάζει	απουσιάζει	Οι Ρομά θεωρούνται μέρος της τουρκοκυπριακής κοινότητας για πολλούς διοικητικούς σκοπούς, γεγονός που περιορίζει την ορατότητα στην παρακολούθηση και την στοχευμένη επιβολή του νόμου.
Ο αντιτσιγγανισμός δεν αναγνωρίζεται επαρκώς στην πολιτική και την πρακτική	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Ο Διαμεσολαβητής ενεργεί ως Φορέας Ισότητας· υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα για την αστυνομία. Δεν υπάρχει παρακολούθηση του μίσους κατά των Ρομά· περιορισμένες διώξεις· η Εθνική Πλατφόρμα για τους Ρομά ήταν σε μεγάλο βαθμό ανενεργή μέχρι την προσπάθεια επανεκκίνησης το 2023.

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου που σχετίζονται με το πρόβλημα:
	- Σημαντικό πρόβλημα - κρίσιμο πρόβλημα	- άσχετο - αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς - κατανοητό με περιορισμούς - εντοπισμένο και αναλυθεί επαρκώς	- απουσιάζουν, - υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή - επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης - κατάλληλα	- απουσιάζουν - ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί - επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης - σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητα των μέτρων - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και χρόνια απουσία (στην πρωτοβάθμια και ιδίως στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση)	κρίσιμο πρόβλημα	κατανοητό με περιορισμούς	επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης	απούσα	DRASI+/ESF επιπλέον διδασκαλία, δωρεάν γεύματα, προσέγγιση των γονέων, μεταφορά από την Πολυμηδία, tablet/διαδίκτυο κατά τη διάρκεια της COVID-19. Τα οφέλη είναι τοπικά, η μετάβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση παραμένει αδύναμη, δεν υπάρχουν στόχοι/δείκτες ειδικά για τους Ρομά.
Περιορισμένη συμμετοχή στην προσχολική	Σημαντικό πρόβλημα	κατανοητό με περιορισμούς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απούσα	Η επέκταση της υποχρεωτικής προσχολικής εκπαίδευσης βοηθά

εκπαίδευση					κατ' αρχήν· η στοχευμένη προσέγγιση των οικογενειών Ρομά είναι άνιση· σε ορισμένες περιοχές εξακολουθούν να υφίστανται εμπόδια λόγω απόστασης/μεταφοράς.
Γλωσσικά εμπόδια, έλλειψη θεσμοθετημένων διαμεσολαβητών	Σημαντικό πρόβλημα	κατανοπτό με περιορισμούς στην επικοινωνία	επαρκής, αλλά με περιθώρια βελτίωσης της	απουσιάζει	Τουρκόφωνος δάσκαλος και περιστασιακός μεσολαβητής στη Λεμεσό. Δραστηριότητες Kurbetcha. Οι ρόλοι παραμένουν βασισμένοι στο πρόγραμμα « » και δεν έχουν επεκταθεί σε εθνικό επίπεδο.
Το ψηφιακό χάσμα επηρεάζει τη συνέχεια της μάθησης	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Η υποστήριξη με tablet λόγω της COVID-19 μείωσε τις ανισότητες βραχυπρόθεσμα· η διαρκής ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων και η συνδεσιμότητα στο σπίτι δεν εξασφαλίζονται συστηματικά.
Πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και χρόνια απουσία (στην πρωτοβάθμια και ιδίως στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση)	κρίσιμο πρόβλημα	κατανοπτό με περιορισμούς	επαρκής, αλλά με περιθώρια βελτίωσης	απούσα	DRASI+/ESF επιπλέον διδασκαλία, δωρεάν γεύματα, προσέγγιση των γονέων, μεταφορά από την Πολυμυδία, tablet/διαδίκτυο κατά τη διάρκεια της COVID-19. Τα οφέλη είναι τοπικά, η μετάβαση στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση παραμένει αδύναμη, δεν υπάρχουν στόχοι/δείκτες ειδικά για τους Ρομά.

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου που σχετίζονται με το πρόβλημα:
	- σημαντικό πρόβλημα - κρίσιμο πρόβλημα	- άσχετο - αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς - κατανοητό με περιορισμούς - εντοπισμένο και αναλυθεί επαρκώς	- απουσιάζουν, - υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή - επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης - κατάλληλα	- απουσιάζουν - ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί - επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης - σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητας των μέτρων - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Πολύ χαμηλή απασχόληση και συμμετοχή σε ενεργά μέτρα για την απασχόληση	κρίσιμο πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Διαθέσιμη ενεργοποίηση PES/GMI για όλους, αλλά χωρίς ειδική προσέγγιση/δείκτες για συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες. Το υπουργείο επιβεβαιώνει την έλλειψη δεδομένων για τους Ρομά. Λίγες επαληθευμένες τοποθετήσεις.
Κακή πρόσβαση σε εξατομικευμένα προγράμματα αναβάθμισης/επαγγελματικής εκπαίδευσης	Σημαντικό πρόβλημα	κατανοητό με περιορισμούς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Υπάρχει γενική κατάρτιση, αλλά δεν υπάρχει σχεδιασμένο πρόγραμμα που να συνδυάζει μαθήματα αλφαριθμητισμού, επαγγελματικά μαθήματα, μεταφορά/φροντίδα παιδιών και κίνητρα

					για τους εργοδότες για τους Ρομά.
Διακρίσεις στην αγορά εργασίας από τους εργοδότες	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Ισχύει νομοθεσία κατά των διακρίσεων· δεν υπάρχουν ειδικές δοκιμές/διαμεσολάβηση· λίγες υποθέσεις έχουν προχωρήσει· η κοινότητα αναφέρει ότι βασίζεται σε ανεπίσημες επαφές για την εξεύρεση εργασίας.
Αδύναμος συντονισμός μεταξύ των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης και των κοινωνικών υπηρεσιών, όπως αποδεικνύεται από την έλλειψη παρακολούθησης	Σημαντικό πρόβλημα	κατανοητό με περιορισμούς	επαρκής, αλλά με περιθώρια βελτίωσης	απουσιάζει	Δηλώνεται συνεργασία κατά περίπτωση· δεν υπάρχει συστηματική παρακολούθηση των ατομικών σχεδίων δράσης ή των αποτελεσμάτων για τους Ρομά, επομένως η αποτελεσματικότητα δεν μπορεί να αποδειχθεί.

Υγειονομική περίθαλψη

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με το Στρατηγικού Πλαισίου πρόβλημα:
	- Σημαντικό πρόβλημα - κρίσιμο πρόβλημα	- άσχετο - αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς - κατανοήθηκε με περιορισμούς - εντοπισμένα και αναλυμένα επαρκώς	- απουσιάζουν, - υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή - επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης - κατάλληλα	- απουσιάζουν - ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί - επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης - σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητα - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Εμπόδια πλήγησης και γλώσσας στο	σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Υπάρχει καθολική και θεσμοθετημένη μετάφραση στο τομέα της υγείας για

πλαίσιο του καθολικού GeSY		επαρκώς			τουρκικής/κουρδικής γλώσσας βοήθεια της κοινότητας
Κακή πρόσβαση σε προληπτική φροντίδα και συνέχεια (εμβολιασμοί, φροντίδα χρόνιων ασθενειών)	Σημαντικό πρόβλημα πρόσβασης	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά η πρόληψη είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Η προσέγγιση μέσω των ατόμων επίπεδο· χρησιμοποιούνται, δεν υπάρχουν δείκτες ειδικά αποδεικνύουν την κάλυψη
Τα δεδομένα για την υγεία δεν είναι διαχωρισμένα για τους Ρομά	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	απουσιάζει	απουσιάζει	Δεν υπάρχει πεδίο εθνικών δεδομένα για την υγεία αυτοπροσδιοριζόμενων Ρομά πολύ μικρός για την παρακολούθηση εμποδίζει την αξιολόγηση

Στέγαση, βασικές υπηρεσίες και περιβαλλοντική δικαιοσύνη

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου που σχετίζονται με το πρόβλημα:
	- Σημαντικό πρόβλημα - κρίσιμο πρόβλημα	- άσχετο - αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς - κατανοητό με περιορισμούς - εντοπισμένο και αναλυθεί επαρκώς	- απουσιάζουν, - υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή - επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης - κατάλληλα	- απουσιάζουν - ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί - επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης - σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητα των μέτρων - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Η διαχωρισμένη εγκατάσταση	κρίσιμο	δεν αναφέρεται	απουσιάζει	απουσιάζει	Το κράτος αναγνωρίζει τα

(Κάτω Πολεμίδιά) παραμένει· απουσία στρατηγικής μετεγκατάστασης	πρόβλημα				προκάτ σπίτια στην Πολεμίδα. Η τοποθεσία στην Πάφο έχει εγκαταλειφθεί. Δεν υπάρχει χρηματοδοτούμενο σχέδιο κατάργησης του διαχωρισμού. Αναφέρονται περιπτώσεις μετανάστευσης προς το βορρά.
Κακή φυσική κατάσταση/υπερπληθυσμός στα τουρκοκυπριακά σπίτια	Σημαντικό πρόβλημα	κατανοπτό με περιορισμούς	επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης	απούσα	Η Υπηρεσία Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών Περιουσιών αναλαμβάνει τις επισκευές όταν το επιτρέπει ο προϋπολογισμός. Η συντήρηση είναι άνιση. Η υπερπληθυσμός στις πολυκατοικίες παραμένει. Δεν υπάρχουν χρονικά δεσμευτικοί στόχοι.
Κενά στην πρόσβαση σε νερό/αποχέτευση /ηλεκτρικό ρεύμα και συλλογή απορριμμάτων σε ορισμένες μονάδες	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Οι κάτοικοι αναφέρουν νοικοκυριά χωρίς τρεχούμενο νερό και δυσκολίες με τους λογαριασμούς κοινής ωφέλειας· ασυνεπείς δημοτικές υπηρεσίες· καμία συστηματική αποκατάσταση.
Περιορισμένες δημόσιες συγκοινωνίες από περιφερειακές περιοχές που επηρεάζουν τη συμμετοχή και την πρόσβαση στις υπηρεσίες	Σημαντικό πρόβλημα	δεν αναφέρεται	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Η στοχευμένη σχολική μεταφορά από τα Πολεμίδια βοηθά, αλλά δεν αποτελεί ολοκληρωμένη λύση κινητικότητας για την πρόσβαση στην εργασία/υγεία.

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου που σχετίζονται με το πρόβλημα:
	- Σημαντικό πρόβλημα - κρίσιμο πρόβλημα	- άσχετο - αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς - κατανοητό με περιορισμούς - εντοπισμένο και αναλυθεί επαρκώς	- απουσιάζουν, - υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή - επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης - κατάλληλα	- απουσιάζουν - ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί - επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης - σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητα των μέτρων - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Υψηλά επίπεδα φτώχειας και υλικής στέρησης μεταξύ των νοικοκυριών Ρομά	Σημαντικό πρόβλημα	κατανοητό με περιορισμούς	επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης	απουσιάζει	Διαθέσιμο ΕΕΕ και επιδόματα· χρήση κινητών ομάδων το 2023 για βοήθεια με τις αιτήσεις· δεν παρακολουθείται ο αντίκτυπος στην έξοδο από τη φτώχεια για τους Ρομά.
Διοικητικά/αλφαριθμητικά εμπόδια στην πρόσβαση σε παροχές; ασυνεπής συνέχεια	μικρά προβλήματα	κατανοητά με περιορισμούς	υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκείς	απουσία	Υπάρχει βοήθεια, αλλά οι οικογένειες αναφέρουν αδικαιολόγητες ακυρώσεις/καθυστερήσεις· περιορισμένη συστηματική υποστήριξη με βάση τα δικαιώματα.
Έλλειψη παρακολούθησης της χρήσης και των αποτελεσμάτων	Σημαντικό πρόβλημα	κατανοητό με περιορισμούς στην παρακολούθηση	απουσιάζει	απουσία	Δεν υπάρχουν αναλυτικά διαγράμματα για τους Ρομά δικαιούχους, γεγονός που

του προγράμματος « » ειδικά για τους Ρομά					εμποδίζει την αξιολόγηση και τη διόρθωση της πορείας των προγραμμάτων.
--	--	--	--	--	--

Κοινωνικές υπηρεσίες

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου που σχετίζονται με το πρόβλημα:
	• Σημαντικό πρόβλημα • κρίσιμο πρόβλημα	• άσχετο • αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς • κατανοητό με περιορισμούς • εντοπισμένο και αναλυθεί επαρκώς	• απουσιάζουν, • υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή • επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης • κατάλληλα	• απουσιάζουν • ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί • επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης • σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητα των μέτρων - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Περιορισμένη προληπτική εμβέλεια και ικανότητα για υποστήριξη με διαχείριση περιπτώσεων σε όλους τους φορείς	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Τα σχολεία λειτουργούν ως de facto κόμβοι (σύμβουλοι, ψυχολόγοι, παραπομπές). Το σύστημα διαμεσολάβησης για τους Ρομά δεν έχει θεσμοθετηθεί σε επίπεδο συστήματος: η κάλυψη είναι ελλιπής.

Αδύναμος συντονισμός μεταξύ των υπηρεσιών (ΥΠΕ, πρόνοια, υγεία, εκπαίδευση) που τεκμηριώνεται από την έλλειψη κοινών δεικτών	Μικρά προβλήματα	αναφέρονται αλλά δεν αναλύονται επαρκώς	υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή	απουσιάζουν	Ο συντονισμός πραγματοποιείται ανεπίσημα· η απουσία συγκεκριμένων δεικτών απόδοσης για τους Ρομά εμποδίζει την κοινή λογοδοσία.
--	------------------	---	------------------------------	-------------	---

Προστασία των παιδιών

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου που σχετίζονται με το πρόβλημα:
	- Σημαντικό πρόβλημα - κρίσιμο πρόβλημα	- άσχετο - αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς - κατανοητό με περιορισμούς - εντοπισμένο και αναλυθεί επαρκώς	- απουσιάζουν, - υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή - επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης - κατάλληλα	- απουσιάζουν - ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί - επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης - σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητα των μέτρων - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Η ιδιαίτερη ευπάθεια των παιδιών Ρομά στη βία και την παραμέληση () δεν αντιμετωπίζεται επαρκώς	Σημαντικό πρόβλημα	άσχετο (δεν αναφέρεται)	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Το σχολείο αποτελεί χώρο προστασίας· τα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας αύξησαν τον κίνδυνο· δεν υπάρχουν ειδικοί δείκτες για την προστασία των παιδιών Ρομά.
Οι δραστηριότητες για την ενίσχυση των γονικών δεξιοτήτων και της ευθύνης δεν φτάνουν με	Σημαντικό πρόβλημα	άσχετο (δεν αναφέρεται)	απουσία	απουσιάζει	Υπάρχουν τοπικά σεμινάρια για γονείς, αλλά δεν είναι συστηματικά. Τα εμπόδια της μεταφοράς και της εμπιστοσύνης περιορίζουν τη

συνέπεια στους Ρομά γονείς					συμμετοχή.
Πρόωροι γάμοι μεταξύ των κοριτσιών Ρομά	Σημαντικό πρόβλημα	άσχετο (δεν αναφέρεται)	απουσιάζει	απουσιάζει	Δεν υπάρχει στοχευμένη πρόληψη/καθοδήγηση· η σχολική συνέπεια των κοριτσιών επηρεάζεται στην εφηβεία· δεν υπάρχει παρακολούθηση.

Πρώτωση (ευαισθητοποίηση) της τέχνης, του πολιτισμού και της ιστορίας των Ρομά

Προβλήματα και συνθήκες:	Σημασία:	Προσδιορίζεται από τη στρατηγική:	Μέτρα που πρέπει να ληφθούν:	Στόχοι που έχουν καθοριστεί:	Λεπτομέρειες σχετικά με την υλοποίηση του Στρατηγικού Πλαισίου που σχετίζονται με το πρόβλημα:
	- Σημαντικό πρόβλημα - κρίσιμο πρόβλημα	- άσχετο - αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς - κατανοητό με περιορισμούς - εντοπισμένο και αναλυθεί επαρκώς	- απουσιάζουν, - υπάρχουν αλλά είναι ανεπαρκή - επαρκή αλλά με περιθώρια βελτίωσης - κατάλληλα	- απουσιάζουν - ορισμένοι στόχοι, αλλά μη σχετικοί - επαρκής αλλά με περιθώρια βελτίωσης - σχετικοί στόχοι καλά καθορισμένοι	- υιοθετημένα μέτρα - αποτελεσματικότητα των μέτρων - εμβέλεια των μέτρων - συλλογή δεδομένων
Ελλιπής ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τη συμβολή των Ρομά στην εθνική/ευρωπαϊκή ή κληρονομιά	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Τα σχολεία και οι δήμοι γιορτάζουν την Παγκόσμια Ημέρα των Ρομά και διοργανώνουν μουσικά/χορευτικά προγράμματα. Οι δράσεις εξαρτώνται από τοπικές πρωτοβουλίες και κύκλους τύπου ΕΚΤ.

Η ιστορία και ο πολιτισμός των Ρομά δεν ενσωματώνονται επαρκώς στα προγράμματα σπουδών και τα σχολικά βιβλία	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Περιστασιακές σχολικές εκδηλώσεις και συνεργασίες με μουσεία· δεν υπάρχουν εθνικά αποτελέσματα με προϋπολογισμούς/στόχους.
Η διατήρηση και η διδασκαλία της γλώσσας των Ρομά/Κουρμπέσα δεν είναι συστηματοποιημένη	Σημαντικό πρόβλημα	αναφέρεται αλλά δεν αναλύεται επαρκώς	υπάρχει αλλά είναι ανεπαρκής	απουσιάζει	Υπάρχουν δραστηριότητες/μαθήματα Κουρμπέσα στο δημοτικό σχολείο της Λεμεσού· δεν είναι κλιμακωτά· περιορισμένο υλικό· δεν υπάρχει εθνικό σχέδιο.

Παράρτημα II: Ερωτήσεις που υποβλήθηκαν στο NRCP και διανεμήθηκαν στα αρμόδια υπουργεία

1. Παράρτημα – Πίνακες ερωτήσεων αξιολόγησης

2. Εισαγωγή

Κωδικός

Πλήρες απόσπασμα

Ερώτηση αξιολόγησης

Εισαγωγή
1

«Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για τους Ρομά στην Κύπρο αναφέρεται στις κοινωνικές προτεραιότητες της Κυπριακής Δημοκρατίας για την περίοδο 2021-2030, περιγράφει τα προγράμματα που έχουν αναπτυχθεί από τις αρμόδιες αρχές και καθορίζει εθνικούς στόχους και μέτρα για την ενίσχυση της ισότητας, της ένταξης και της συμμετοχής των Κυπρίων Ρομά που ζουν σε περιοχές υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο της κυβέρνησης, σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες της χώρας.»

Ποιοι ποσοτικοί δείκτες (ενδεικτικά: ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, βελτίωση των συνθηκών στέγασης, αύξηση του εισοδήματος) έχουν καταγραφεί ως βελτιωμένοι χάρη στις δράσεις του πλαισίου και όχι απλώς χάρη σε οριζόντια μέτρα κοινωνικής πολιτικής;

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
Εισαγωγή 2	«Το πλαίσιο θα επικαιροποιείται κάθε πέντε έτη ή νωρίτερα, εάν είναι απαραίτητο, προκειμένου να καλύπτει τυχόν νέα ζητήματα.»	Έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα (2024) ενδιάμεση επανεξέταση με τη συμμετοχή των ίδιων των εκπροσώπων των Ρομά; Εάν ναι, ποιες από τις συστάσεις τους ενσωματώθηκαν;

3. Διαδικασία Διαβούλευση

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα (ελληνική μετάφραση)	Ερώτηση αξιολόγησης
CP 5	«Το πλαίσιο υποβλήθηκε στο Υπουργικό Συμβούλιο και εγκρίθηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2021».	Μετά την έγκριση, εκδόθηκαν συγκεκριμένες αποφάσεις ή διατέθηκαν κονδύλια υπέρ των Ρομά (π.χ. συμπληρωματικός προϋπολογισμός, πιλοτικά προγράμματα);
CP 6	«Αναφέρεται ότι η Στρατηγική Κοινωνικής Πολιτικής 2021-2027 πρέπει να διαβάζεται παράλληλα με το Πλαίσιο, καθώς παρέχει την οριζόντια κοινωνική πολιτική της Δημοκρατίας».	Υπάρχει μηχανισμός συντονισμού των δεικτών και των προϋπολογισμών μεταξύ της Στρατηγικής Κοινωνικής Πολιτικής και του Πλαισίου, ώστε να αποφεύγονται κενά ή αλληλεπικαλύψεις για τους Ρομά;

4. Ενότητα 1 – Οι Ρομά της Κύπρου και η τρέχουσα κατάσταση

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
C1	«Επί του παρόντος, δεν υπάρχουν επίσημα στοιχεία σχετικά με το μέγεθος του πληθυσμού των Ρομά στην Κύπρο. Ωστόσο, σύμφωνα με την προηγούμενη έκθεση «Μέτρα πολιτικής της Κύπρου για την κοινωνική ένταξη των Ρομά», ο αριθμός των Τσιγγάνων στην Κύπρο που ζουν σε εδάφη υπό τον έλεγχο της κυβέρνησης εκτιμάται σε 650 έως 700 άτομα».	Η έλλειψη αξιόπιστων δημογραφικών στοιχείων έχει περιορίσει τη στόχευση ή τη χρηματοδότηση προγραμμάτων για τους Ρομά; Πώς καλύπτει το κενό αυτό το κράτος;
C1 3	«Η απογραφή πληθυσμού του 2021 προέβλεπε τη συμπερίληψη της ομάδας των Ρομά της Κύπρου ως επιλογή στην ερώτηση	Ποιο ήταν το ποσοστό των Ρομά που δήλωσαν οι ίδιοι ότι ανήκουν σε αυτή την

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
	σχετικά με την εθνική/θρησκευτική ομάδα. Η ερώτηση θα είναι προαιρετική, σύμφωνα με τις συστάσεις της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Σύμβασης-Πλαίσιο για τις Εθνικές Μειονότητες. »	ομάδα; Χρησιμοποιήθηκαν τα δεδομένα για την ανακατανομή των πόρων;
C1 4	«Συγκεκριμένα, οι επιλογές «Ρομά/Κουρπέτες» και «Ρομά (Χριστιανοί/Ορθόδοξοι)» συμπεριλήφθηκαν στην ερώτηση, μετά από διαβούλευση με εμπειρογνώμονες του Συμβουλίου της Ευρώπης που επισκέφθηκαν την Κύπρο τον Ιούλιο του 2019».	Συμμετείχαν Ρομά διαμεσολαβητές στο σχεδιασμό/δοκιμή της ερώτησης για να εξασφαλιστεί η εμπιστοσύνη;
C1 5	«Η απογραφή του 2021 αναμένεται να συμβάλει περαιτέρω στην κατανόηση της κατάστασης των Ρομά και, ως εκ τούτου, στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων και των προκλήσεων που ενδέχεται να προκύψουν».	Υπάρχουν ήδη αρχικά ευρήματα που οδήγησαν σε νέα ή προσαρμοσμένα μέτρα;

5. Ενότητα 2.1 – Προστασία από διακρίσεις και ρατσισμό

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
2.1 1	«Όσον αφορά τις διακρίσεις και τον ρατσισμό, ο κύριος στόχος της Κύπρου είναι να θεσπίσει όλες τις απαραίτητες διαδικασίες για την αποτελεσματική καταπολέμηση των άμεσων και έμμεσων διακρίσεων, καθώς και να εφαρμόσει μέτρα για την προώθηση δραστηριοτήτων και εκστρατειών ευαισθητοποίησης σχετικά με τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της κοινωνίας.»	Ποιοι μηχανισμοί καταγγελίας χρησιμοποιούνται στην πράξη από τους Ρομά και πόσες υποθέσεις διερευνήθηκαν/επιλύθηκαν μετά το 2021;
2.1 2	«Το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης [...] εκπόνησε την Εθνική Στρατηγική για την Προστασία και την	Ποιες δράσεις της στρατηγικής υλοποιήθηκαν ειδικά για τους Ρομά (π.χ. κατάρτιση, νομοθετικές

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
	Προώθηση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων [...], η οποία εγκρίθηκε με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου στις 2 Ιουνίου 2021.»	αλλαγές, δίωξη ρατσιστικών εγκλημάτων);
2.1 3	«Συγκεκριμένα, όσον αφορά τους Ρομά, η Εθνική Στρατηγική περιλαμβάνει τους Ρομά που ζουν στην Κύπρο μεταξύ των ομάδων-στόχων...»	Οι Ρομά αναφέρουν βελτίωση στην πρόσβαση στη νομική συνδρομή ή ταχύτερη επίλυση των καταγγελιών;
2.1 4	«... Κώδικας Δεοντολογίας κατά του Ρατσισμού & Οδηγός για τη Διαχείριση και Καταγραφή Ρατσιστικών Περιστατικών ...»	Πόσα σχολεία με μαθητές Ρομά έχουν υιοθετήσει επίσημα τον Κώδικα και πώς εξελίχθηκε ο αριθμός των καταγεγραμμένων περιστατικών κατά των Ρομά πριν/μετά;
2.1 5	«Η πολιτική κατά του ρατσισμού περιλαμβάνει ρητή αναφορά στον αντι-τσιγγανισμό ...»	Υπάρχουν ποιοτικά στοιχεία (έρευνες, ομάδες εστίασης) που να δείχνουν αλλαγή στη στάση των μαθητών/καθηγητών απέναντι στους Ρομά;
2.1 6	«Τα σχολεία που εφαρμόζουν την πολιτική υποχρεούνται να καταγράφουν και να διαχειρίζονται ρατσιστικά περιστατικά...»	Πόσα περιστατικά κατά των Ρομά καταγράφηκαν και ποιο ποσοστό οδήγησε σε πειθαρχικά ή διορθωτικά μέτρα;
2.1 7	«Η δημιουργία ενός σχολικού δικτύου φαίνεται να είναι η πιο αποτελεσματική στρατηγική υποστήριξης...»	Συμμετέχουν ενεργά οι Ρομά γονείς ή μαθητές σε αυτές τις ομάδες και πώς αξιολογούν τη χρησιμότητά τους;
2.1 8	«Προώθηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τον πολιτισμό, τη γλώσσα και την ιστορία των Ρομά — συμπεριλαμβανομένου του Ολοκαυτώματος των Ρομά...»	Ποιες συγκεκριμένες δράσεις υλοποιήθηκαν και πώς αξιολογήθηκαν όσον αφορά τον αντίκτυπό τους στους μαθητές Ρομά και μη Ρομά;

6. Ενότητα 2.2 – Πρόσβαση και συμμετοχή

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
2.2	«Για να εξασφαλίσει την ένταξη και τη συμμετοχή, η Κύπρος αναλαμβάνει να βελτιώσει την κατάσταση των Ρομά...»	Έχουν καθοριστεί βασικές γραμμές και ετήσιοι στόχοι για τη συμμετοχή των Ρομά σε όργανα λήψης αποφάσεων (τοπικά συμβούλια κ.λπ.)?
2.2 2	«Σημαντική οριζόντια επένδυση αποτελεί η ίδρυση του Υφυπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας...»	Δημιούργησε το Υφυπουργείο ειδικά γραφεία, ομάδες πεδίου ή ταμεία για τους Ρομά;
2.2 3	«Οι αρμοδιότητες του Υφυπουργείου περιλαμβάνουν...»	Ποια από τα παραπάνω έχουν ήδη υλοποιηθεί με άμεσο όφελος για τους Ρομά (π.χ. πιλοτικά προγράμματα υποστήριξης γονέων, βοήθεια στο σπίτι);
2.2 4	«Στο πλαίσιο των επενδύσεων για τα παιδιά, το Υφυπουργείο ανέλαβε την προετοιμασία του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί...»	Συμμετείχαν οι οργανώσεις των Ρομά στη σύνταξη του σχεδίου και περιλαμβάνονται δείκτες ανά εθνοτική ομάδα;
2.2 5	«Βασικός πυλώνας ... είναι το πρόγραμμα «Αναδιάρθρωση των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας» (χρηματοδοτούμενο από το Ευρωπαϊκό Ταμείο) ...»	Η αναδιάρθρωση μείωσε τον χρόνο επεξεργασίας των αιτήσεων των Ρομά ή αύξησε τις παροχές;
2.2 6	«Πρόγραμμα για την παροχή κοινωνικών λειτουργιών σε κοινότητες...»	Σε πόσες κοινότητες Ρομά έχουν τοποθετηθεί κοινωνικοί λειτουργοί, ποιος είναι ο αριθμός των υποθέσεων και ποια είναι τα αποτελέσματα;
2.2 7	«Μέσω του προγράμματος, το ΥΚΕ ... προωθεί συνέργειες για την υλοποίηση προγραμμάτων κοινωνικής εργασίας».	Έχουν ενταχθεί επίσημα Ρομά μεσολαβητές ή ΜΚΟ στις συνεργασίες; Παραδείγματα;
2.2 8	«Το πρόγραμμα θα συμβάλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη ενός τοπικού δικτύου βοήθειας ...»	Υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι οι οικογένειες Ρομά λαμβάνουν ταχύτερη ή πολιτισμικά κατάλληλη υποστήριξη;

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
2.2 9	«Μέσω του Κυπριακού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (CRRP) ...»	Ποιο ποσοστό των πόρων του Ταμείου Κοινωνικών Επενδύσεων έχει δαπανηθεί για τους Ρομά δικαιούχους;
2.2 10	«Δημιουργία πολυλειτουργικών κέντρων και κέντρων φροντίδας παιδιών...»	Βρίσκεται κάποιο από τα νέα κέντρα κοντά σε κοινότητες Ρομά και υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν τη χρήση τους από παιδιά Ρομά;
2.2	«Δημιουργία δομών διαμονής για παιδιά/εφήβους με διαταραχές συμπεριφοράς...»	Πόσα παιδιά Ρομά έχουν παραπεμφθεί και πώς αξιολογούν οι οικογένειες την υποστήριξη (ενδυνάμωση ή στιγματισμός);

7. Τμήμα 3.1 – Εκπαίδευση

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
3.1 1	«Μακροπρόθεσμη προτεραιότητα [...] είναι ο τομέας της εκπαίδευσης [...]»	Πώς εξελίχθηκε το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου των Ρομά το 2021-2024 σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο;
3.1 2	«Στόχος της Κύπρου είναι να εξασφαλίσει ότι όλοι οι Ρομά έχουν αποτελεσματική και ισότιμη πρόσβαση σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης...»	Δημοσιεύονται δείκτες επιδόσεων ανά εθνοτική ομάδα;
3.1	«Το Υπουργείο ... θέτει δύο στόχους: 1) η πλειονότητα των παιδιών Ρομά να ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση ...»	Υπάρχουν δημοσιευμένες τιμές αναφοράς και ετήσιοι στόχοι; Ποια είναι τα αποτελέσματα για το 2024;
3.1	«... εισαγωγή ενός βασικού προγράμματος από το γυμνάσιο ... χρηματοδοτούμενου από το SRSS.»	Υπήρξε πιλοτικό πρόγραμμα; Πόσοι Ρομά συμμετείχαν και ποιο ήταν το αποτέλεσμα;
3.1 5	«Πρόσληψη τουρκοκυπρίων εκπαιδευτικών για την τουρκική γλώσσα...»	Οι μαθητές αναφέρουν βελτίωση στην κατανόηση/συμμετοχή;

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
		Υπάρχουν αντικειμενικά αποτελέσματα;
3.1 6	«(β) πρόσληψη δίγλωσσου εκπαιδευτικού για την υπέρβαση του γλωσσικού φραγμού...»	Είναι αρκετός ένας εκπαιδευτικός; Ποια είναι η αναλογία;
3.1 7	«(γ) τα παιδιά εντάσσονται πλήρως στο σχολικό πρόγραμμα σπουδών».	Υπάρχει σιωπηρή διαχωριστική πρακτική;
3.1 8	«(δ) εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην ελληνική ως δεύτερη γλώσσα».	Πόσοι έχουν εκπαιδευτεί; Ποια είναι η επίδραση στην αλφαριθμητισμό των Ρομά;
3.1 9	«(ε) ενεργή συμμετοχή των Ρομά μαθητών σε σχολικές εκδηλώσεις».	Αριθμοί 2023 έναντι 2021; ποιοτική ανατροφοδότηση;
3.1 10	«(στ) ειδικά σχεδιασμένο μάθημα «Ιστορία, Γλώσσα, Πολιτισμός»...»	Αξιολογήθηκε από μαθητές/γονείς;
3.1 11	«(ζ) το σχολείο παρέχει δωρεάν γεύματα ...»	Αυτό αύξησε τη φοίτηση/διατήρηση των μαθητών;
3.1 12	«Δωρεάν μαθήματα ελληνικής γλώσσας για γονείς Ρομά...»	Πόσοι παρακολούθησαν και ποια η σχέση με την σχολική επίδοση;
3.1	«Εθνική στρατηγική για τον εκφοβισμό στο σχολείο (2018-2022) ...»	Οι Ρομά είναι υπερεκπροσωπημένοι ή υποεκπροσωπημένοι; Έχουν μειωθεί τα περιστατικά;
3.1	«Παροχή υπολογιστών/ταμπλετών ...»	Πόσα νοικοκυριά επωφελήθηκαν; Βελτίωση των ποσοστών υποβολής;
3.1	«Δωρεάν διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας...»	Ποσοστά ολοκλήρωσης και επιτευχθείσα επάρκεια;
3.1	«Πρόγραμμα «Δράσεις σχολικής και κοινωνικής ένταξης»...»	Δόθηκε προτεραιότητα στους Ρομά; Αύξηση της βαθμολογίας;
3.1 17	«(β) βοηθοί σε όλες τις τάξεις ...»	Αναλογία βοηθών ανά τάξη Ρομά; Αποτελέσματα;

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση αξιολόγησης
3.1 18	«(γ) πρόσθετες εξωσχολικές δραστηριότητες ...»	Ποσοστά συμμετοχής των Ρομά και οφέλη;
3.1	«(δ) συμβουλευτική και ενδυνάμωση των γονέων ...»	Αριθμός συνεδριών για γονείς Ρομά; βελτιωμένη υποστήριξη;
3.1	«Τα κριτήρια προτεραιότητας για την προσχολική εκπαίδευση περιλαμβάνουν τα παιδιά Ρομά.»	Πόσα εγγράφηκαν;
3.1	«Το ΥΚΕ επιδοτεί ΜΚΟ/τοπικές αρχές για τη φροντίδα παιδιών <3 ετών.»	Πόσες οικογένειες Ρομά επωφελήθηκαν;
3.1 22	«Ψυχολογική υποστήριξη για Ρομά μαθητές σε μεταβατικό στάδιο...»	Αριθμός αξιολογήσεων; μείωση των απουσιών;
3.1 23	«Το ΥΚΕ συνεργάζεται με το Υπουργείο σε θέματα φοίτησης.»	Δημιουργήθηκαν κοινά πρωτόκολλα;
3.1	«Δωρεάν μεταφορά για μαθητές (δικαιούχοι ΕΕΕ).»	Πόσοι Ρομά επωφελήθηκαν; Βελτιώθηκε η φοίτηση;
3.1 25	«Τα ταξί μπορούν να χρησιμοποιηθούν όταν δεν υπάρχει λεωφορείο.»	Παρέχονται συστηματικά ταξί σε απομακρυσμένους οικισμούς;

8. Ενότητα 3.2 – Στέγαση

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση
3.2	«Στόχος της Κύπρου είναι η βελτίωση των συνθηκών στέγασης των Ρομά...»	Ποιες αναβαθμίσεις στέγασης (ανακαινίσεις, νέες μονάδες) υλοποιήθηκαν το 2021-24 και πού;
3.2 2	«Σχετική είναι και η ενότητα 3.4 «Κοινωνική υποστήριξη».	Πώς συντονίζεται η στέγαση με το ΕΕΕ για την πρόληψη της έλλειψης στέγης των Ρομά; Μέτρα για την αποφυγή εκδιώξεων και εναλλακτικές λύσεις;

9. Ενότητα 3.3 – Υγεία

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση
3.3	«Στόχος είναι η βελτίωση της υγείας των Ρομά...»	Μεταβλήθηκε το προσδόκιμο ζωής ή η συχνότητα εμφάνισης προληπτικών ασθενειών μετά την υλοποίηση του GHS;
3.3 2	«Η κυβέρνηση εισήγαγε το Γενικό Σύστημα Υγείας...»	Πόσοι Ρομά εγγράφηκαν σε προσωπικό γιατρό και μείωσαν τα ιδιωτικά έξοδα;
3.3	«Ειδικά για τα παιδιά, η εγγραφή σε παιδίατρο...»	Υπάρχουν υπηρεσίες διερμηνείας στις παιδιατρικές επισκέψεις;
3.3 4	«Πρέπει να ληφθούν περαιτέρω μέτρα για την ενημέρωση των Ρομά...»	Ποια μέσα (φυλλάδια, διαμεσολαβητές) χρησιμοποιήθηκαν και ποια ήταν η ανταπόκριση;

10. Ενότητα 3.4 – Κοινωνική υποστήριξη

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Έρευνα
3.4	«Για την καταπολέμηση της φτώχειας, η Κύπρος εισήγαγε τον Ιούλιο του 2014 το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα...»	Ποιο είναι το ποσοστό των νοικοκυριών Ρομά που λαμβάνουν βοήθεια και ξεπερνούν το όριο της φτώχειας;
3.4 2	«Οι γενικοί όροι περιλαμβάνουν το εισόδημα, τις καταθέσεις, την περιουσία...»	Χρόνος επεξεργασίας για τους Ρομά σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό; Εμπόδια;
3.4	«Επίδομα τέκνων με βάση κριτήρια εισοδήματος...»	Πόσα νοικοκυριά Ρομά λαμβάνουν και γνωρίζουν;
3.4 4	«Επίδομα μονογονεϊκής οικογένειας...»	Ποσοστό Ρομά δικαιούχων έναντι του δυναμικού; εμπόδια;
3.4 5	«Σχέδιο στήριξης για συνταξιούχους με χαμηλό εισόδημα ...»	Υπερπροσωποποιούνται οι ηλικιωμένοι Ρομά;
3.4 6	«Το ΥΚΕ παρέχει προληπτικές, υποστηρικτικές και θεραπευτικές υπηρεσίες...»	Οι Ρομά αναφέρουν ότι αντιμετωπίζονται με πολιτισμική ευαισθησία;

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Έρευνα
3.4 7	«Υποστήριξη στο Πολυλειτουργικό Κέντρο των Δύο Κοινοτήτων...»	Πόσοι Ρομά εξυπηρετούνται ετησίως και ποιες υπηρεσίες χρησιμοποιούν;
3.4 8	«Σχέδιο οικονομικής στήριξης για όσους αποφυλακίζονται ...»	Πόσοι Ρομά έλαβαν υποστήριξη και σε ποιο βαθμό μειώθηκε η υποτροπή;
3.4 9	«Πρόγραμμα στήριξης για πρώην παιδιά που βρισκόταν σε ιδρύματα φροντίδας μετά τα 18...»	Πόσοι Ρομά επωφελήθηκαν; Δείκτες ένταξης;
3.4 10	«Πρόγραμμα «Προϊκα για μωρά» ...»	Πόσα νεογέννητα Ρομά έλαβαν βοήθεια; Επιπτώσεις στην υγεία των βρεφών;

11. Τμήμα 3.5 – Απασχόληση

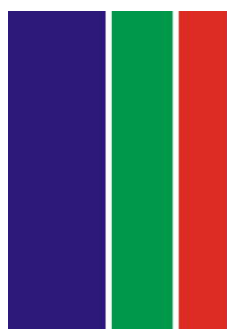
Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση
3.5	«Η βελτίωση της απασχόλησης των Ρομά αποτελεί βασικό πυλώνα ...»	Ποιο είναι το ποσοστό απασχόλησης των Ρομά το 2024 σε σύγκριση με το 2021;
3.5 2	«Όλοι οι αναζητούντες εργασία, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά, μπορούν να εγγραφούν στο PES...»	Ποιο είναι το ποσοστό εγγραφής των Ρομά και ο μέσος όρος τοποθέτησης;
3,5	«Εξειδικευμένες υπηρεσίες για ευάλωτες ομάδες ...»	Πόσοι Ρομά έχουν ατομικά σχέδια δράσης και αποτελέσματα;
3,5	«Εκπαίδευση/επανεκπαίδευση ανέργων...»	Πόσοι Ρομά εκπαιδεύτηκαν το 2022-24; Ποιο είναι το ποσοστό πιστοποίησης/απόκτησης;
3,5	«Ενεργοποίηση των δικαιούχων του ΕΕΕ...»	Οι Ρομά παραπέμφθηκαν αποτελεσματικά ή τιμωρήθηκαν δυσανάλογα;
3,5 6	«Το PES αναθεωρεί τις προτιμήσεις για τα επαγγέλματα...»	Παραδείγματα προσαρμογής στις προτιμήσεις των Ρομά; Ικανοποίηση;
3.5 7	«Ειδικές περιπτώσεις που παραπέμφθηκαν στο ΥΚΕ...»	Υπάρχει ομαλή και διασύνδεση και

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση
3.5 8	«Για τα άτομα με αναπηρία, τα οφέλη του ΕΕΕ αυξάνονται ...»	παρακολούθηση των δεδομένων; Οι Ρομά με αναπηρία επωφελούνται και επιτυγχάνουν ανεξάρτητη διαβίωση;

12. Προϋπολογισμός και χρήση των κονδυλίων της ΕΕ

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση σχετικά με τον προϋπολογισμό / τη χρηματοδότηση από την ΕΕ
2.2 5BUD	«Αναδιάρθρωση του προγράμματος κοινωνικών υπηρεσιών ... συγχρηματοδοτούμενο από το ΕΚΤ.»	Ποιος είναι ο προϋπολογισμός του ΕΚΤ+ 2021-27; Ποιο είναι το ποσοστό που δαπανάται για τους Ρομά; Ποιο είναι το ποσοστό απορρόφησης έως τις 31.12.2024;
2.2 6BUD	«Πρόγραμμα για την παροχή κοινωνικών λειτουργιών σε κοινότητες ... συγχρηματοδοτούμενο από το Ευρωπαϊκό Ταμείο».	Ετήσιο κόστος ανά εργαζόμενο; Πόσες θέσεις έχουν εγκριθεί/χρηματοδοτηθεί; Προϋπολογισμός που έχει καταναλωθεί στις κοινότητες Ρομά;
2.2 9BUD	«Μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας...»	Εγκεκριμένη πίστωση RRF για κοινωνικές επενδύσεις; Ποιο ποσό υλοποιήθηκε για τους Ρομά;
2.2 10BUD	«Κρατικές ενισχύσεις σε τοπικές αρχές/ΜΚΟ για πολυλειτουργικά κέντρα ... χρηματοδοτούμενα από το RRF/ΕΤΠΑ/ΕΣΚ+».	Ποιες πηγές καλύπτουν ποιο ποσοστό; Πόσο έχει εκταμιευθεί; Ελάχιστο ποσοστό που προορίζεται για τους Ρομά;
2.2 11BUD	«Δημιουργία δομών στέγασης ... κρατική επιχορήγηση ...»	Συνολικός προϋπολογισμός ανά πηγή, συμβατικά κεφάλαια, ποσοστό που ωφελείται από παιδιά Ρομά, ρήτρα ένταξης;
3.1 4BUD	«Βασικό πρόγραμμα ... χρηματοδοτούμενο από το SRSS».	Ποσό χρηματοδότησης από το SRSS, ποσό που δαπανήθηκε, κόστος ανά μαθητή Ρομά;

Κωδικός	Πλήρες απόσπασμα	Ερώτηση σχετικά με τον προϋπολογισμό / τη χρηματοδότηση από την ΕΕ
3.1 16BUD	«Δράσεις για τη σχολική και κοινωνική ένταξη ... χρηματοδοτούμενες από το ESF+».	Εγκριθείσα προϋπολογισμός 2021-27; εκτέλεση έως το 2024; μέρος για τους Ρομά;
3.4 10BUD	«Πρόγραμμα Baby Dowry ... συγχρηματοδοτούμενο από τα Ταμεία Συνοχής».	Συμμετοχή της κοινότητας έναντι εθνικής συμμετοχής; Οφέλη για τις οικογένειες Ρομά; Κόστος ανά πακέτο;
3.5 4BUD	«Σχέδια επιδομάτων πρόσληψης ανέργων...»	Ποιες πηγές χρηματοδοτούν τα έργα 2022-24; συνολικές δαπάνες που ωφελούν τους Ρομά;
CG 1BUD	«Το πλαίσιο θέτει οριζόντιους και στοχευμένους στόχους...»	Υπάρχει συνολικός πολυετής προϋπολογισμός (εθνικός, ΕΚΤ+, ΕΤΠΑ, ΕΤΔ, ΕΤΣ); Ποιο είναι το ποσό που έχει δεσμευτεί/καταβληθεί μέχρι το τέλος του 2024; Ποιο είναι το επίπεδο των κονδυλίων που προορίζονται για τους Ρομά;

ROMA CIVIL MONITOR

Funded by the

